

BILANS RATA U BOSNI I HERCEGOVINI 1992.-1995.

Zbornik radova sa okruglog stola, održanog 23. juna 2011. godine u Sarajevu

*Izdavač: Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu,
Nedima Filipovića 19, 71000 Sarajevo,
e-mail: zatebebih@bih.net.ba
www.zatebebih.ba*

Za izdavača: Mustafa Polutak

Redaktor: Asaf Džanić

Lektor i korektor: Nazif Osmanović

DTP: Kenan Branković

Štampa: Štamparija Fojnica

Za štampariju: Šehzija Buljina

Tiraž: 300 primjeraka

Izdanje: 2011.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

323.1:341.38(497.6)(063)(082)

**OKRUGLI sto Bilans rata u Bosni i Hercegovini
(2011 ; Sarajevo)**

Bilans rata u Bosni i Hercegovini : 1992.-1995.
: zbornik radova sa Okruglog stola, održanog 23.
juna 2011. godine u Sarajevu / Okrugli sto Bilans
rata u Bosni i Hercegovini. - Sarajevo : Udruženje
za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu,
2011. - 107 str. : faks. ; 24 cm

ISBN 978-9958-819-08-7

COBISS.BH-ID 19289350

Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu

BILANS RATA U BOSNI I HERCEGOVINI 1992.-1995.

Zbornik radova sa okruglog stola,
održanog 23. juna 2011. godine u Sarajevu

Sarajevo, 2011. godine

SADRŽAJ

dr. Asim Mujkić O SAMOJ IDEJI BOSANSKOHERCEGOVAČKE DRŽAVNOSTI: IZMEĐU NACIONALNE RAVNOPRAVNOSTI GRAĐANA I NARODA.....	7
Mustafa Spahić BOSNA I HERCEGOVINA IZMEĐU TRADICIONALIZMA I TRADICIJE.....	21
Fikret Muslimović O POSLJEDICAMA RATA U BOSNI I HERCEGOVINI	26
dr. Džemal Najetović OSNOVNE KARAKTERISTIKE RATA U BiH 1992.-1995. GODINE	32
Hasan Efendić POSLJEDICE AGRESORSKOG RATA NA RBiH	67
Mustafa Polutak MJERE I POSTUPCI RUKOVODSTVA BiH NA ČELU SA ALIJOM IZETBEGOVIĆEM NA REALIZACIJI IDEJE O NEZAVISNOJ, SUVERENOJ I SLOBODNOJ BOSNI I HERCEGOVINI	72
RIJEČ ORGANIZATORA OKRUGLOG STOLA „BILANS RATA U BOSNI I HERCEGOVINI 1992.-1995.“	105

dr. Asim Mujkić

O SAMOJ IDEJI BOSANSKOHERCEGOVAČKE DRŽAVNOSTI: IZMEĐU NACIONALNE RAVNOPRAVNOSTI GRAĐANA I NARODA

Povijest moderne bosanskohercegovačke državnosti (od 1943. godine) istovremeno predstavlja i povijest njezinog osporavanja. Upravo iz predstava o bosanskohercegovačkoj državnosti, iz odnosa prema njoj, iz predstava o ideji kakva bi BiH rebala biti kao politička zajednica, odnosno da li bi kao takva uopće trebalo da postoji, formirali su se i različiti politički aranžmani unutar kojih se oblikovalo građanstvo ove zemlje; formirala su se i dva međusobno isključiva diskursa razumijevanja BiH čiji konflikt, s manje ili više intenziteta, traje do današnjeg dana. Jedan od njih je, nazvat ću ga 'radno', diskurs osporavanja po kojemu je BiH vještačka, kolonijalna tvorevina koja nema svog većinskog 'matičnog' naroda, te je puki geografsko-zavičajni pojam, kao što je to naprimjer Šumadija ili Baranja. Unutar te perspektive BiH ne može stajati samostalno kao politički subjekt.

Ovo je diskurs uglavnom srpskih i hrvatskih etno-nacionalista u BiH i izvan nje za koje sama ideja postojanja BiH kao samostalnog političkog subjekta dovodi u pitanje konačno uspostavljanje njihovih nacionalnih država Srbije i Hrvatske jer, unutar ove perspektive ono može biti okončano tek nakon izvršenja etničkog razgraničenja između njihovih nacija - dogovorom ili ratnim konfliktom, ili nekom njihovom kombinacijom - na samom tlu BiH, pa se otuda postojanje države BiH javlja kao smetnja dovršenja tih projekata

stvaranja nacionalnih država s jasnom etničkom većinom. Riječ je o klasičnoj koncepciji nacionalne države kakva je većina današnjih europskih država koje posjeduju nesumnjivu etničku većinu po kojoj obično dobijaju i svoje ime.

Iz bosanskohercegovačke perspektive, u kontekstu diskursa osporavanja, ovakve etnonacionalističke projekte susjednih država nazivamo velikodržavnim projektima i razlikujemo uglavnom dva historijska tipa: onaj **radikalni - Cvetković-mačekovski** iz 1939. koji je etnonacionalno razgraničenje između srpske i hrvatske nacije u BiH provodio uz potpuno ignoriranje muslimana; te onaj **inovirani - Milošević-tuđmanovski** iz 1991. koji je, doduše, u nejasnim naznakama, dopuštao mogućnost muslimanske, odnosno bošnjačke 'tampon zone' ili državnice, odnosno, kako je Tuđman nazvao 'zemljice Bosne'. Pored ova dva ekspanzionistička etnonacionalizma, u BiH se s vremenom na vrijeme javljao i reaktivni bošnjački etnonacionalizam koji se na ovaj ili onaj način uglavnom uklapao u već pripremljene nacionalističke programe, bilo pristajanjem na asimilaciju unutar jednog etnonacionalnog korpusa: npr. Džafer beg Kulenovićevo pristajanje na asimilaciju u hrvatski državotvorni korpus, utopijski program autonomije BiH unutar III Reicha, ili kao što je to bio slučaj 1993. pristajanje na ulogu tampon zone - autonomija Fikreta Abdića. Dakle, riječ je o **desnim, radikalnim, nacionalističkim programima** koji su slijedili zastarjele europske obrasce formiranja europskih država nacija ali u jednom kontekstu koji je bio daleko kompleksniji s obzirom na veću izmiješanost malih naroda na vrlo malom prostoru.

Etnonacionalistički odgovori, kao diskursi osporavanja, kroz posljednjih pet-šest desetljeća naše skorije historije pokazali su se izrazito dezintegrativnim i negatorskim prema samoj BiH. Takvi su i danas. Pored desnih nacionalističkih programa postojao je konstruktivistički **diskurs**, projekt izgradnje bosanskohercegovačke političke zajednice na demokratskim principima ravnopravnosti građana naroda. To je pristup ponikao unutar bosanskohercegovačke i jugoslavenske ljevice, odnosno KP. Danas ga slobodno možemo nazvati građanskim diskursom s obzirom da ga baštine i one društvene i političke snage koje prevazilaze okvire ljevičarske politike. To je razumijevanje BiH koje se razvilo pod okriljem KPJ, a koje se najprije artikuliralo kao reakcija na sporazum radikalno nacionalističke srpske i hrvatske buržoazije Cvetković-Maček iz 1939.

Na 5. Pokrajinskoj konferenciji KPJ za BiH održanoj krajem jula 1940. iskazuje se tako sljedeće:

Položaj BiH izmijenio se utoliko što se borba dviju buržoazija (srpske i hrvatske) oko te pokrajine zaoštrava; Vodstvo JMO nikad nije zastupalo interese širokih slojeva Muslimana; Muslimanske radne mase išle su za tim vodstvom samo zato što su se osjećale da su kao etnička grupa ugroženi od strane srpske i hrvatske buržoazije; Narodna autonomija BiH jedino je pravilno rješenje koje je zajednički interes muslimanskih, srpskih i hrvatskih masa (prema Pejanović, 2010: 24).

Ti stavovi vrlo brzo bivaju potvrđeni i na 5. Zemaljskoj konferenciji KPJ gdje se nedvosmisleno zaključuje:

Borba protiv pokušaja srpske i hrvatske buržoazije da međusobno dijeli BiH i ne pitajući narode tih oblasti; Narodi BiH treba da se sami slobodno opredijele i nađu rješenje za uređenje u tim oblastima putem autonomije i slično; Narodnu autonomiju srpske, hrvatske i muslimanske radne mase mogu postići svojom zajedničkom borbom (prema Pejanović, 2010: 24).

Dakle, sasvim suprotno desničarskom, etnonacionalističkom pristupu koji svoju kulminaciju doživljava u Nagodbi Cvetković-Maček 1939. godine i koji rješenje bosanskohercegovačkog problema vidi u njenoj disoluciji, ljevičarski pristup, koji nastaje kao reakcija na Nagodbu, se temelji upravo na odupiranju etničkoj podjeli BiH i sljedstveno tome na, kako primjećuje Mirko Pejanović, "nužnom očuvanju njene teritorijalne cjelovitosti" (Pejanović, 2010: 24). Sa idejnih polazišta ljevice je prešla na djelovanje već sa izbijanjem rata 1941. i to na dva plana kao otpor agresorskoj okupaciji, ali i kao reakcija na pokušaje nasilnog ostvarenja velikodržavnih projekata podjele BiH pod okriljem njemačkih i talijanskih okupatora oličenih u oružanim snagama NDH i kasnije četničkim formacijama¹. Već se u julu 1941, navodi Pejanović, formira *Vojni štab za BiH* koji će biti preimenovan u *Glavni štab* narodnooslobodilačkih *partizanskih odreda* za BiH koji je djelovao ravnopravno sa štabovima drugih jugoslavenskih republika.

Uprkos tim organizacijskim i institucionalnim počecima, KPJ je vrlo brzo morala dati nedvosmislen odgovor na pitanje budućeg statusa BiH u jugo-

1 Jasno je da su nacizam i fašizam kao ekstremne forme nacionalizma lako našle saveznike u srpskim i hrvatskim, a kasnije i muslimanskim etnonacionalistima toga doba. Nejasnim ostaje ljutnja današnjih baštinika etnonacionalističkog pristupa kada se u ponekim medijskim napisima i komentarima dovedu ili podsjetje na ove naci-fašističke veze.

slavenskoj političkoj zajednici, odnosno konkretan odgovor na to što bi bio sadržaj ideje autonomije BiH koja je iznesena na 5. Zemaljskoj konferenciji. Mirko Pejanović opisuje to na sljedeći način:

U početnoj fazi tih diskusija oblikovala se pozicija po kojoj bi BiH imala status pokrajine u jugoslavenskoj zajednici ravnopravnih naroda. U statusu pokrajine BiH bi mogla egzistirati kao pokrajina u sastavu Srbije, kao pokrajina u sastavu Hrvatske ili kao pokrajina vezana za ustanove jugoslavenske federacije. I jedna i druga i treća mogućnost bile su predmet razmatranja i traženja rješenja za BiH (Pejanović, 2010: 27).

Rodoljubu Čolakoviću, koji je učestvovao u tim razgovorima ispred Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH, je tada dominantno shvaćanje kontura budućeg teritorijalnog ustrojstva jugoslavenske federacije 'koliko nacija toliko federalnih jedinica' bilo, kako ističe Pejanović, isuviše "preusko i mehaničko", pa je iznio sljedeću argumentaciju:

Bilo je drugova koji su s početka mislili da BiH treba da bude autonomna pokrajina. Oni su polazili od ovoga: naše federalno uređenje je državno-pravni izraz nacionalne ravnopravnosti, pa prema tome koliko nacija toliko federalnih jedinica. Pošto nema posebne bosanske nacije², onda ne može biti ni posebne bosanskohercegovačke federalne jedinice, nego samo autonomna pokrajina BiH. Ovakvo rješenje je mehaničko. Ono u sebi krije ozbiljne političke opasnosti. Odmah se postavilo pitanje: kojoj od federalnih jedinica pripojiti BiH -Srbiji ili Hrvatskoj? Pripojiti je ma kojoj od ovih dviju, značilo bi izazvati niz sumnji kod Hrvata, odnosno kod Srba, a pogotovo kod Muslimana. Takvo rješenje bilo bi i netačan i politički štetan odgovor na ono zlosretno pitanje: 'Čija je Bosna, srpska ili hrvatska?' koje su pokazali velikosrpski i velikohrvatski šovinisti. (...) BiH je već historijski formirana geografskoekonomska cjelina sa svojom specifičnom političkom problematikom (višeetnička i višekonfesionalna zajednica). Sigurno je da će se ova višeetnička specifičnost brže i lakše rješavati ako BiH bude federalna jedinica ravnopravna sa ostalim jugo-

2 Jugoslavenski komunisti su u to vrijeme slijedili sovjetski (lenjinovski) model rješenja 'nacionalnog pitanja' koji je podrazumijevao stvaranje nacionalnih republika u opreci prema dominantnoj većinskoj, ruskoj naciji, kao važnom emancipatorskom koraku ka konačnoj pobjedi komunizma. Kako su sovjetske republike bile u biti mini nacionalne države s dominantnim etničkim narodom po kojem su dobijale i svoje ime, nasuprot dominantne ruske republike koja je sama federalizirana, takve su u konačnici bile i jugoslavenske republike, s izuzetkom BiH, u suprotnosti prema dominantnoj srpskoj republici koja je unutar sebe federalizirana uspostavljanjem dvije autonomne pokrajine. Dvojnosti oko nekonvencionalnog položaja BiH su razumljive iz perspektive tog vremena, dok se rješenje koje je uslijedilo za BiH može tumačiti kao značajan otklon spram sovjetskog, kruto nacionalnog poimanja federalizma.

slavenskim zemljama. To će biti pravi odogovor i srpskim i hrvatskim i muslimanskim reacionarima i šovinistima, koji znači da BiH nije ni srpska, ni hrvatska, ni muslimanska, nego da je i srpska i hrvatska i muslimanska (Čolaković u Pejanović, 2010: 27-8).

Na taj način utrt je put **ZAVNOBiH-u kao revolucionarnom konventu građana i naroda BiH** koji su po prvi put u modernoj historiji uzeli sudbinu svoje zemlje u svoje ruke, što je odlika suverene volje naroda. Možemo se složiti s Omerom Ibrahimagićem da je

Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a bilo prvo istinsko narodno predstavništvo sastavljeno iz sve tri etno-kulturne zajednice koje je u posljednjih 480 godina moglo suvereno odlučivati o političkoj budućnosti BiH. Ne treba zaboraviti da su to tijelo činili prije svega antifašistički borci i građanski političari koji su stali na stranu oslobodilačke borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika četnika i ustaša. ZAVNOBiH je značio pobjedu političke volje većine naroda iz sve tri etno-kulturne zajednice, koji se svrstao u veliku koaliciju savezničkih zemalja protiv trojnog fašističkog saveza Njemačke, Italije i Japana ... (Ibrahimagić, 2001: 48-9).

Sljedeći i posljednji put suverena volja bosanskohercegovačkih naroda i građana artikulirala se 28. i 29.2.1992. godine. Taj revolucionarni konvent postao je "najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo federalne BiH (Pejanović, 2010: 35) konstituirajući je kao suverenu republiku svih njezinih građana i ravnopravnih naroda: Srba, Hrvata, Muslimana i pripadnika drugih naroda. Ono što je od presudne važnosti za modernu koncepciju državnosti naše zemlje je kako ističe profesor Pejanović, njeno dvostruko određenje kao **zajednice ravnopravnih naroda** - što regulira Deklaracija Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a (1943), te kao **zajednice ravnopravnih građana** - što regulira Deklaracija s Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a (1944.). Pejanović zaključuje:

Veoma važan moment u definisanju državnosti BiH predstavlja Deklaracija o pravima građana u BiH, koja je usvojena na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH-a. Odredbe ove Deklaracije u saglasnosti su i sa tadašnjim i sa ovovremenskim evropskim standardima, o zaštiti sloboda čovjeka i građanina. Deklaracija o pravima građana u BiH garantuje: slobodu vjere, slobodu izbora i dogovora, udruživanja i štampe, ličnu i imovinsku sigurnost građana, te slobodu privatne inicijative u privrednom životu i ravnopravnost žene s muškarcem (Pejanović, 2010: 35).

Ovo fundamentalno, dvokomponentno određenje bosanskohercegovačke državnosti koju s pravom baštini ljevica i današnji građanski blok počiva, kako kaže Pejanović na Titovoj viziji rješenja nacionalnog pitanja:

Titova vizija za rješavanje nacionalnog pitanja naroda koji žive izmiješano na istorijski oblikovanoj posebnosti jedne teritorijalne i multietničke ljudske zajednice, kakva je BiH, nadišla je model: jedna nacija-jedna država (za razliku od većine današnjih EU emisara - A.M.). sadržaj te vizije čine: ideja nacionalne slobode, ideja nacionalne ravnopravnosti i ideja napretka u socijalnom razvoju. Na ovim premisama BiH je u Titovoj viziji emancipacije nacije i razvoja međunacionalnih odnosa u obliku federalne državne jedinice postala društvenopolitički i kulturni okvir za slobodu naroda i razvoj u odnosima ravnopravnosti i hrvatskog i srpskog i muslimanskog-bošnjačkog naroda (Pejanović, 2010: 28-9).

Ovaj ZAVNOBiH-ovski aksiom, bez obzira koje političke snage upravljale nekom sutrašnjom BiH, mora biti nezaobilaznim principom za svako moguće političko ustrojstvo BiH. Negacija ZAVNOBiH-a po automatizmu znači negaciju same BiH kao moderne demokratske države, kao političke zajednice ravnopravnih građana i naroda. Kao takva, ova vizija oštro je suprotstavljena radikalnoj desničarskoj, etnonacionalističkoj perspektivi, perspektivi etnonacionalnog teritorijalnog zaokruženja, odnosno onoj viziji koja ostaje zarobljena u okvirima modela 'jedna-nacija-jedna-država'³, koja po cijenu najvećeg zločina i razaranja želi ostvariti poklapanje etničkih i administrativnih granica.

Bit ZAVNOBiH-ovske perspektive je vrlo jednostavna: odluke o fundamentalnim principima na kojima treba počiva bosanskohercegovačka zajednica mogu se donijeti jedino iz bosanskohercegovačke perspektive koja podjednako prožima sve tri etno-kulturne zajednice, a nipošto na temelju jedne, partikularne perspektive. Onda nije čudo da je RS na zasjedanju svoje skupštine od 20. jula 1993. u duhu diskursa osporavanja donijela

3 Interesantno je koliko se u posljednje vrijeme općim zaplašivanjem javnosti u BiH i njenoj okolini temeljnim demokratskim principom 'jeaan-čovjek-jedan-glas' kao skrivenom pokušaju bošnjačke majorizacije unutar BiH, što nerijetko prihvaćaju i nenacionalistički intelektualci, ne samo iskrivljuje temelj bosanskohercegovačke državnosti koji podrazumijeva i institucionaliziran u ravnopravnosti naroda, već se prešutno otvara prostor za dominaciju izrazito nedemokratskog, etnonacionalističkog i suštinski zločinačkog principa 'jedan-narod-jedna-država'. Ono prešućeno u 'kritici' načela 'jedan-čovjek-jedan-glas' je uvođenje na mala vrata naracije u prilog načelu 'jedan-narod-jedan-entitet (država)' što je rafiniranija verzija diskursa osporavanja BiH.

odluku o povlačenju srpskog potpisa sa dokumenata ZAVNOBiH-a čime ga je proglasila nevažećim:

1. Proglašavaju se u cijelosti nevažećim odluke Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja BiH, donešene na zasjedanju održanom u Mrkonjić Gradu 26. novembra 1943. godine;

2. Utvrđuje se da između ustavno-pravnih rezultata zasnovanih na nevažećim odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja BiH i Republike Srpske, kao države zasnovane na originernom pravu srpskog naroda na samoopredjeljenje, ne postoji nikakav oblik državnog pravnog kontinuiteta (prema Ibrahimagić, 2001: 49-50).

Više je nego jasno da su diskursi osporavanja, oličen u ovoj odluci Skupštine RS, i konstruktivistički, oličen u rezolucijama ZAVNOBiH-a te rezultatima Referenduma o nezavisnosti iz 1992. godine nespojivi, pri čemu se prvi u svim svojim pojavnim oblicima pokazuje kao dezintegrativan po BiH, pa se od njega ne može očekivati, kakvo se uvjerenje naivno drži među predstavnicima međunarodne zajednice i nekih domaćih intelektualaca, da postane gradivnim tkivom bosanskohercegovačke političke zajednice. Konstruktivistička vizija, ako se dosljedno provodi u oba elementa svog određenja, dakle i kao ravnopravnost naroda, ali i kao ravnopravnost građana, uvjeren sam zajedno s Pejanovićem, uspješno se može nositi s kulturnim i političkim pluralizmom.

Autokratska vladavina KP u godinama poslije Drugog svjetskog rata sistematski je zanemarivala aspekt fundamentalnih ljudskih sloboda i prava, ističući u prvi plan kolektivističku dimenziju političkog života. Kolektivistička naracija sa svojom stožernom metaforom 'bratstva i jedinstva' kolektiva / naroda, i BiH faktički kao 'kovačnicom' tog bratstva i jedinstva među kolektivitetima čime se implicirao ideološki proizvodni karakter osebujne ideološko-političke zajednice nije ostavljala mnogo javnog prostora (o političkom prostoru da i ne govorimo) za individualna prava i slobode, štaviše iste su često kvalificirane kao buržujске i dezintegrativne po jedinstvo šire zajednice. To se odrazilo i na proces političke pluralizacije 1990, jer se ova shvaćala jedino kao nova forma kolektivističke političke artikulacije koja je podrazumijevala, kako primjećuje Pejanović, transformaciju s radničke klase u konstitutivne narode, a novoformirane, takozvane nacionalne stranke, oponašale su jedini im poznati obrazac političkog organiziranja koji su imali u SK, pa su nove elite sebe razumijevale avangardom svog narodnog kolektiva

isto onako kako su komunističke elite sebe percipirale kao avangardu radničke klase, čime su, htjele-ne htjele preuzele i ideološku matricu političke vladavine.

Tako smo 1990. ušli samo u novu formu kolektivističke političke artikulacije koju je Pejanović okarakterizirao kao etnički **pluralizam** gdje se, kako autor pokazuje, "politička pripadnost istovremeno javlja i kao nacionalna pripadnost/(Pejanović, 2010: 86), gdje se građansko izborno tijelo reducira na tri nacionalna tijela -bošnjačko, srpsko i hrvatsko a vlast se transformira u 'tri etnokratije pod jednim krovom' (Šarčević, 2010). U svom tekstu Pejanović dalje zaključuje:

Građanski identitet je redukovan isključivo na nacionalni. Osnova političke reprezentacije nije građanin već nacija i nacionalni identitet. Umjesto promocije individualnih interesa i prava građana politički interesi se oblikuju na nacionalnoj osnovi, a to znači na kolektivitetu. Jednopartijski model ispoljavanja interesa radničke klase etničke stranke su zamijenile ispoljavanjem kolektivnih interesa nacije. U ovim modelima dolazi do instrumentalizacije moći dobijene na izborima, tako što interesi političke elite postaju interesi nacije (Pejanović, 2010: 86).

Politički pejzaž etničkog pluralizma je suštinski *nedemokratski*. Čak i ako demokratiju shvaćamo minimalistički, usko-proceduralno, kao "sistem vladavine u kojem je moć u rukama slobodno izabраних predstavnika/(Rorty, 2007: 11) etno nacionalistička BiH nije demokratska jer je upitno u kojoj mjeri su politički predstavnici izabrani slobodno, izvan nametanog straha od kolektivnog opstanka. Upitno je od 1990. godine u kojoj su mjeri građani BiH uistinu bili slobodni da se opredijele za politički sistem pod kojim žele živjeti, a u kojoj mjeri im je etnonacionalistički sistem bio nametan silom, najprije širih jugoslavenskih prilika koje su karakterizirali korjeniti etno-mobilizacijski procesi, a potom ilegalnom upotrebom sile i ratnim zločinima, da bi na kraju bio nametan ustavno-pravnim i političkim održavanjem etničke diskriminacije u svim porama društveno-političkog života.

Takav etnički pluralizam je monoton - nema tu ni pozicije ni opozicije, niti je pojava modernog političkog spektra od desnice preko centra do lijevice moguća. Namjesto političkog centra heliocentričnog sistema modernog demokratskog poretka, centra koji se u jednom demokratskom društvu

konstruirati i održavati slobodnim i otvorenim javnim raspravama ⁴društvenih i političkih aktera u najširem smislu o pitanjima koja se tiču političke zajednice u najširem smislu, centra koji po svojoj prirodi ne može biti skup fiksnih uvjerenja, nepromjenjivih aksioma -u centru etnopolitičkog spektra je projekcija etnosa, gravitacioni centar ideološkog, rekao bih, **ptolomejskog** sistema i sva politička borba svodi se na poziciju glavnog artikulanta 'nacionalnog interesa', odnosno na poziciju najbližu centru tog gravitacionog polja. Centar modernog demokratskog društva je 'samo' politički - on predstavlja ono mjesto u pluralitetu javnih naracija do koga se došlo u raspravi o općem dobru neke zajednice, centar etnopolitičke zajednice ne smije biti shvaćen kao 'samo' politički.

Centar ptolomejskog sistema, kao ideološki, mora imati karakteristike 'prirodnosti', izvan-političnosti, mora biti sve-natkriljujući i sve-objedinjujući, ničijim posjedom, a istovremeno sve-određujući, onaj koji sve pokreće k sebi, a da se sam ne kreće. On, dakle, kao motorni pogon svakog mogućeg političkog djelovanja istovremeno ne može i sam biti politički te kao takav mora ostati nekom vrstom 'nepokretnog pokretača' kojemu streme svi društveni i politički faktori jedne etnopolitičke zajednice. Ilustracija za jednu takvu metafizičku zajednicu je entitet Republika Srpska u kojoj je danas dovoljno samo referirati se na taj centar, nagovijestiti ugrožavanje vitalnog nacionalnog interesa pa da prestane svaka politička opozicija, svaki društveni protest i pokret. Dovoljno je, naprimjer, da povlašteni 'politički interpretator' i artikulant nacionalnog interesa samo nagovijesti da bi eventualni protest boračkih udruga u tom entitetu mogao ugroziti njegovu opstojnost pa da se od takvog protesta odustane.

Upravo kao izvan-vremeni, izvan-politički, 'prirodni', centar gravitacionog društveno-političkog polja koji se izražava metaforom 'nacionalnog interesa' je ideološki, a time suštinski politički konstrukt ispostavljen, odnosno proizveden i proizvođen da uređuje sveobuhvatnu strukturu društveno-političke moći koja se politički legitimira u referiranju na 'prirodno' u govoru koji kaže 'tako-je-i-ne-može-biti-drugačije'. Zato su u jednom takvom kontekstu stranke politički eutanazirane -sve imaju, odnosno moraju imati isti cilj: dospjeti što je moguće bliže centru gravitacije, što više na vertikalni po-

4 Pod ideologijom u najširem smislu smatram sveobuhvatnu političku naraciju legitimacije i naturalizacije trenutačnih struktura moći koja se sastoji od raznih pod-naracija -religijskih, kulturnjačkih, tradicionalističkih, historijskih - koje se koriste za mobilizaciju posebno odabrane zajednice -bilo da je riječ o klasi ili o etničkoj grupi.

litičke moći koju garantira njegova blizina. Unutar jednog takvog ideološkog koordinatnog sistema ne samo da ne može biti opozicije - ona je ravna 'nacionalnoj izdaji' (slučaj 'Krsmanović', slučaj HSP i Lijanovića, itd.) već su društveno-politički akteri pozvani da učestvuju u izgradnji i proizvodnji ideološko-političke mreže virtualnog pluralizma kao jedinog mogućeg načina svog djelovanja.

Po tome etnički pluralizam podsjeća na socijalistički samoupravni pluralizam unutar kojega su sve društveno-političke organizacije: SKJ, SSRN, SSOJ i slične bile usmjerene istom cilju reafirmirajući ideološku konstrukciju političke zajednice, pri čemu je SKJ bio 'čuvar' ili 'avangarda' dominantne ideologije, a ostale organizacije su bile pobočnog tipa, s tim što je socijalistički samoupravni sistem bio 'kastinski' ili 'neprohodan', drugim riječima nije dopuštao mijenu u hijerarhiji moći, dok je etnopolitički sistem tu fleksibilniji: političke partije u etnopolitičkom sistemu bore se na izborima za vlast, odnosno za povlaštenu poziciju 'ideološkog čuvara', to jest za poziciju SKJ -poziciju avangarde ili 'autentičnog' predstavnika svog etničkog naroda. Partije gubitnice na izborima morat će se zadovoljiti pobočnim pozicijama SSRN i slično.

Porediti koncepciju političkog spektra u liberalno-demokratskom društvu s koncepcijom političke hijerarhije u etnopolitičkom društvu je analognu poređenju koncepcija heliocentričnog i ptolomejskog sistema. Ptolomejska koncepcija svoj prirodan poredak stvari temelji na univerzalizaciji i naturalizaciji partikularnog, dok se heliocentrični pristup temelji na uvidu da je partikularno samo jedno u nizu, jedan glas među brojnim drugima. Takav ptolomejski nacionalizam blizak je u ideološkom smislu drugim ptolomejskim nacionalizmima. Čak tu postoji i element sentimenta i solidarnosti - briga Milorada Dodika za položaj Hrvata u entitetu Federacija BiH, zabrinutost srpskih i hrvatskih ptolomejaca zašto u pregovorima oko uspostave vlasti na državnom nivou ne mogu voditi pregovore s 'autentičnim' predstavnicima bošnjačkog naroda, itd. Neprijatelji ptolomejaca više nisu drugi ptolomejci - sada kada su etnički drugi odstranjeni sa svojih zamišljenih etničkih prostora već heliocentristi, oni koji kažu da je centar gravitacije ptolomejaca u biti ideološko-politički konstrukt, čime ga denaturaliziraju i svode na 'puki' politički interes koji, barem u epistemološkom smislu nema nikakvog prvenstva prolaza u mreži drugih političkih interesa, čime se dubinski podriva legitimacijska naracija ptolomejske moći.

Povratak na jednu takvu ptolomejsku, radikalnu, desnu etnonacionalističku perspektivu označio je povratak na razumijevanje BiH kao inkubatora malih etnički homogenih nacionalnih država, koji proizvodi nacije-države kroz stalno generiranje krize s ciljem održavanja visokog stupnja etničke homogenizacije što je omogućeno specifičnom arhitektonikom Dejtonskog mirovnog sporazuma. Ova perspektiva istovremeno u sebi nosi i svoju strukturnu grešku: ona, za razliku od lijeve i građanske perspektive, nikada ne može dovesti do konsenzusa na nivou BiH. Prosto je nezamisliv neki etnonacionalistički pandan ZAVNOBiH-u - pokušaj 'dogovora naroda' koji je inaugurirao Alija Izetbegović 1990. godine rezultirao je potpunim neuspjehom - koji bi bio u stanju da ponudi neke nove fundamentalne principe za bosanskohercegovačku političku zajednicu u cjelini, jer etnonacionalizam zaokupljen mobilizacijom i izgradnjom nacionalne države svoje partikularne nacije ne želi bosanskohercegovačku političku zajednicu u cjelini i odbacuje onaj opći okvir koji je nužan za samoodređenje jedne države. Kamo sreće da se možemo složiti s Ugom Vlasisavljevićem koji sugerira neku vrstu etnonacionalističkog zavnobih-a:

Možda će opstanak ove složene države biti zajamčen onog časa kada se sva tri nacionalizma međusobno postave kao konstitutivni državni nacionalizmi. Nema bošnjačkog nacionalizma koji je protiv zajedničke države. Potrebno je još samo da srpski i hrvatski nacionalizmi uvide da mogu dobiti više s BiH nego bez nje (Vlasisavljević, 2010)

Srpski i hrvatski nacionalizmi kao nacionalizmi osporavanja naprosto nisu u stanju razviti konstitutivni državni nacionalizam jer bi takav preokret doveo u pitanje same razloge njihovog postojanja - zamišljanja sebe dijelom većih, izvan-bosanskohercegovačkih etnonacionalnih cjelina, pa bi eventualni preokret ka konstitutivnom bosanskohercegovačkom državnom nacionalizmu bio ravan njegovom samoponištenju jer bi podrazumijevao de-teritorijalizaciju, odnosno okret od teritorijalnog etnonacionalizma k vanteritorijalnom, institucionalnom etnonacionalizmu - konstitutivnosti na cijelom državnom teritoriju svih konstitutivnih naroda. Ako bi prestao biti samorazumijevan u diskursu osporavanja takav etnonacionalizam bi potkopao svoju dvodecenijsku investiciju izgradnje etnonacionalističke hijerarhijske moći.

Osim toga, nije li već pomenuta privrženost bošnjačkog nacionalizma državi upravo 'dar s neba', baš pogodna za produbljivanje naracije ospora-

vanja pripisujući Bošnjacima, ali i svima koji zagovaraju građansko uređenje *en face* težnje za majorizacijom, kao stalnom opasnošću spram koje treba biti uvijek na oprezu, opasnošću koja zahtijeva održavanje zadovoljavajućeg stupnja mobilizacije, nastavak proizvodnje svoje osporavateljske ideologije. U takvoj konstelaciji, ne može biti konsenzusa između tri međusobno isključive etnonacionalističke politike osim eventualno konsenzusa o raspadu zemlje i pristupanju formiranja tri male nacionalne države. Zato je ovih dana veliki pritisak na dio BiH s bošnjačkom i građanskom većinom gdje su principi ZAVNOBiH-a još uvijek važna gravitacijska polja političkog života, da se proces etničke homogenizacije dovrši i po mogućnosti teritorijalizira. Gotovo je dirljiva 'ptolomejska' solidarnost koju ovih dana izriče Rajko Vasić iz vrha SNSD-a u vezi sa 'kašnjenjem' Bošnjaka sa procesom etno političke homogenizacije. On kaže: "Bošnjačka politička artikulacija ne postoji. Atrofirale su sve opcije jer nijedna nije zastupala političke interese Bošnjaka. Nego Države" (Vasić, 2011).

Upravo 'nedopustiva' izmiješanost Bošnjaka i građana, tamošnje prisustvo multietničkih stranaka i nacionalne stranke koja je odustala od borbe za ekskluzivnu poziciju 'autentičnog' narodnog predstavljanja, postojanje osnovnih elemenata za politički pluralizam, unatoč sistematskoj propagandi o 'islamizaciji' pa time i osnovnih elemenata za političku spektralizaciju s političkim centrom u sredini, nepremostiva je prepreka dovršenju etnopolitičkog projekta koji podrazumijeva tro-etno-entitetsku reorganizaciju BiH. Žestina političkih opstrukcija u konstrukciji entitetske i državne vlasti direktno je proporcionalna stupnju privrženosti 'građanske opcije' i njoj pridružene nacionalne opcije Državi. Bliskost građanske opcije nacionalnim opcijama, naprimjer SDA i HSP jedino se može tumačiti njihovoj bliskosti državnom referentnom okviru, konstruktivističkom diskursu, kao što se udaljenost drugih nacionalnih opcija može tumačiti njihovom udaljenošću od tog referentnog okvira, odnosno učešćem u diskursu osporavanja.

BiH je za 'građansku opciju' jedini okvir unutar kojeg sebe mogu kao politička bića razumijevati i oni etnički i neetnički pripadnici ovog bloka. Za pripadnike diskursa osporavanja BiH nikada nije ni predstavljala takav okvir, već prepreku. Iz njihove perspektive sasvim je razumljiv Vasićev sljedeći stav koji glasi: "SDP nije politička opcija. To je komplot za državni i nacionalni udar" (Vasić, 2011). Multietnička politička platforma zaista jeste za ptolomejsku perspektivu opasnost, jer predstavlja udar na etnonacionalnu konstruk-

ciju političke zajednice i sistemska greška, budući da nudi sasvim drugačiji okvir za političku artikulaciju koja odbacuje gravitacijski centar nacionalnog interesa. I Dejtonski tvorci bili su svjesni te sistemske greške koja onemogućava bilo kakvu smislenu političku zajednicu, pa je u Sporazumu ugrađena institucija Visokog predstavnika koja je, paradoksalno, posljednja oaza državnog suvereniteta BiH, te je stoga u posljednje vrijeme na meti napada etnonacionalista. Institucija Visokog predstavnika, s pravom primjećuje Pejanović, je od velikog značaja jer "nadomješta postojanje konsenzusa u vladajućoj strukturi etničkih partija u BiH. Bez ove uloge i angažovanja Visokog predstavnika međunarodne zajednice", nastavlja Pejanović, "mnoge odluke se ne bi mogle donositi i nastupale bi blokade sistema" (Pejanović, 2010: 93), čemu svjedočimo u posljednje četiri godine iz dana u dan.

Takva ptolomejska vizija koja političko organiziranje vidi samo u formi kolektivismu u kojem se interesi etnopolitičkih elita predstavljaju kao interesi cijelih naroda, vizija koja se temelji na priči o ravnopravnosti naroda pri čemu svoj vlastiti narod dovodi u neravnomerni položaj i zanemaruje priču o ravnopravnosti građana, neće moći još dugo biti održiva jer su zahtjevi EU po tom pitanju veoma jasni. Država članica EU se može legitimirati jedino na principu ravnopravnosti građana - odnosno na principu poštovanja fundamentalnih ljudskih prava i sloboda. Sve je manje prostora za etnonacionaliste i oni su u panici, jer znaju da se europski integracijski procesi mogu odgađati, ali ne i potpuno odgoditi i zaobići BiH. Zato svim silama žele okončati proces etničke teritorijalizacije, dovršiti posao započet 1939., a nastavljen 1992. Potrebno je proces etničke teritorijalizacije u cijelosti završiti stvaranjem tri mini nacionalne države s jasnom (preko 90 -postotnom) etničkom većinom unutar koje bi se onda bezbolno mogla primjenjivati liberalno-demokratska načela koja zahtijevaju europski integracijski procesi.

Njima nasuprot stoji drugi posao, započet 1943. godine, a nastavljen 1992. izjašnjavanjem bosanskohercegovačkog građanstva o budućnostima svoje političke zajednice i njezinim fundamentalnim principima, oko čijeg završavanja također treba raditi osobito u svjetlu predstojećih europskih integracija i njihove dominantne legitimirajuće naracije koja počiva na fundamentalnim ljudskim pravima i slobodama. Okret ka ljudskim pravima i slobodama znači onemogućavanje manipulacije etničkim kolektivom, odnosno znači oduzimanje etnopolitičkim elitama poluga moći kada u centar

naše političke zajednice stavimo ravnopravnost građana, odnosno fundamentalne ljudske slobode i prava. Upravo ono što nagovještava Pejanović:

Pitanje etničke ravnopravnosti naroda u BiH: bošnjačkog, hrvatskog, srpskog i skupine ostalih naroda, ne rješava se postojanjem etničkih stranaka. To pitanje se rješava primjenom ustavnog principa o ravnopravnoj i srazmjernoj zastupljenosti naroda u organima javne vlasti i to na svim nivoima vlasti. Na temelju ovog ustavnog principa osigurava se multietnički sastav državne strukture. Kroz postojanje Doma naroda u Parlamentarnoj skupštini BiH štiti se političko pravo građana na nacionalnu ravnopravnost i nacionalni identitet u državi koja ima multietničku strukturu (Pejanović, 2010: 104).

Literatura:

Ibrahimagić, 2001: Omer Ibrahimagić, Srpsko osporavanje Bosne i Bošnjaka (Sarajevo: Magistrat)

Pejanović, 2010: M. Pejanović, *Ogledi o državnosti i političkom razvoju BiH* (Sarajevo, Zagreb: Šahinpašić)

Rorty, 2007: Richard Rorty: "Democracy and Philosophy", *Kritika & Kontext*, No. 33, Bratislava (8-26);

Vlaisavljević, 2010: Ugo Vlaisavljević: "Državni antinacionalizam", *Global*, Sarajevo, 24.6.2010. (29).

Vasić, 2010: Rajko Vasić (citirana izjava) *Dani*, Sarajevo, 18.3.2011.

BOSNA I HERCEGOVINA IZMEĐU TRADICIONALIZMA I TRADICIJE

Karl Marx kaže: „Baština i tradicija je balast koji do nepodnošljivosti pritišće potomke“. To je poimanje i razumijevanje tradicije kao tradicionalizma. Većina srpskih historičara se slaže da kolektivnu svijest srpskog nacionalnog bića određuju: Kosovski mit, Kosovski boj, Kosovski ep, Kosovski zavet i Svetoslavlje. S druge strane, za Ginzberga: „Granice čovjekove i ljudske slobode su granice tradicije.“ To je afirmativno i pozitivno značenje tradicije prema kome tradicija predstavlja živu historiju ljudskog roda koja povezuje sve generacije čovječanstva u jednu idejnu, duhovnu, vjersku, religijsku, moralno-etičku, kulturno-civilizacijsku i pravno-običajnu zajednicu.

Prema Hadžemu Hajdareviću, četiri su ugaona temelja i zida Bošnjaka: „vjera, narod, zemlja i jezik sa kulturom“. Kakav je i koliki je značaj jezika za nacionalno određenje i postojanje jedne zajednice dobar je primjer i ilustracija odnos Srbije prema Bosni i bosanskom jeziku. Naime, na dan 22. maja 1992. godine, kada je BiH primljena u Ujedinjene narode, centralni dnevnik TV Srbije u 19:30 je pet minuta govorio o nepostojanju bosanskog jezika. To je zapazio rahmetli Alija Isaković koji je tu noć gledao dnevnik TV Srbije. Užasna je, nametnuta i podmetnuta zabluda u funkciji negacije Bosne i Hercegovine da je Bosna Jugoslavija u malom. Bosna nikada nije bila Jugoslavija ni u malom ni u velikom, nego je Jugoslavija pokušala da bude Bosna i Hercegovina i nije uspjela.

Zašto? Zato što je najmanje unazad hiljadu godina Bosna prvo zemlja, zatim domovina, a onda i država. Domovina je narod u sjećanju gdje god se nalazimo. Unazad hiljadu godina Bosna je država koja prolazi kroz razne oblike: Bosna banova, Bosna kraljeva, Bosna sandžak, Bosna ejalet, Bosna corpus separatum, Bosna posebna pokrajina, Bosna ravnopravna republika, i od 22. maja 1992. godine BiH je članica UN i međunarodno priznata država. Za razliku od Bosne ni Kraljevina SHS, ni Kraljevina Jugoslavija, ni FNRJ ni SFRJ nikada se nije razvila ni u zemlju ni u domovinu. Zemlja je nešto primordijalno, nešto generičko, nešto organsko - a država je ugovorna i dogovorena tvorevina koja se ugovorom i formira i rasformira.

Od osnivanja Kraljevine SHS 1918, preko Kraljevine Jugoslavije od 1929. do 1941., zatim FNRJ i SFRJ od 1945. do 1992., tri latentne opasnosti su neprestano prijetile opstanku te države. To su: velikosrbijanska hegemonija, slovenački ekonomsko-privredni egoizam i hrvatski nacional-klerikalizam. Velike i neizbježne Titove greške su bile: a) što je dopustio da se NOR, NOP i NOB poslije 1945. preimenuju u socijalističku revoluciju. Dakle. patriotski i domovinski sadržaj je prefarban u klasno-socijalističku formu. Drugo, u okviru komunističke ideologije radni ljudi i narodi su pojeli slobodne građane i ravnopravne narode, radnička klasa je pojela radne ljude, Partija je pojela radničku klasu, Partiju je pojeo CK, CK je pojeo Politbiro ili Predsjedništvo, a Politbiro je pojeo Geneks ili predsjednik. Tako, kada je umro Tito, to je životno sve stalo i samo je mehanički funkcionisalo dok Milošević 1987. nije shvatio i prihvatio činjenicu da Tito više nije živ. Do tada je, od Titove smrti 1980., SFRJ u iščekivanju mehanički funkcionisala.

Od tada su, do tada, njene dvije najviše vrijednosti i poluge, bratstvo i jedinstvo i JNA pošle se izražati u svoje totalne suprotnosti - nacionalizam i šovinizam, a JNA, pošto u komunizmu nema vojske nego naoružani odredi Partije, pošla se u velikom broju, posebno srpski i crnogorski kadar, priklanjati Miloševiću, u uspostavi Srboslavije. Pošto su do 1990. svi unutrašnji stubovi (ne vanjski) na kojima je počivala SFRJ: Tito mrtav, Partija bez Tita nema spiritus movensa, i to je dinosaurus koji se ne kreće, JNA bez Partije je puška kojom nema ko upravljati i ona puca nasumice, i tada se ideološko-komunističko bratstvo i jedinstvo kao sapunica na vodi rastače u nacionalno, nacionalističko pa i šovinističko, te sama ekonomija, konvertibilni dinar, privredne reforme, vlada Ante Markovića, i obećanja prijema SFRJ u Evropsku zajedni-

cu, bez političke podrške glavnih aktera odlučivanja: Miloševića, Tuđmana i Kučana, nisu bila dovoljna da sačuvaju državu.

Slobodan Milošević je od početka nastupao sa pozicija: "Načertanija", "Homogene Srbije", "Ciljeva četničkog pokreta" i "Memoranduma" SANU sa parolama: "Svi Srbi u jednoj državi" i "Gdje je srpski grob, tu je srpska zemlja". U Miloševićevom projektu opstanka Bosne nije bilo. To se najbolje vidi iz istupa Radovana Karadžića, predsjednika SDS-a u Skupštini Republike BiH 14. oktobra 1991. godine: "Ukoliko BiH bude priznata kao država, to će odvesti zemlju u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak." Dakle, to je nečuvana prijetnja o nestanku jednog naroda izgovorena u Parlamentu, najvišem pravnom i zakonodavnom tijelu jedne zemlje. Čak je i general Mladić priznao i to prije početka agresije na Bosnu da se postavljeni ciljevi buduće Srpske republike mogu ostvariti samo genocidom. Sada slijede neki specifikumi. Ovo je možda prvi svjetski genocid koji je najavljen u Parlamentu države, to je prvi potpuno javni genocid koji se odvijao pred kamerama svih svjetskih TV stanica. Prvi je genocid koji se događa pod pokroviteljstvom i kontrolom UN-a, prvi je genocid gdje se žrtvi pomoću embarga na uvoz oružja nije dozvolilo da se brani niti je država BiH u okviru Povelje UN u okviru kolektivne zaštite zaštićena, i prvi genocid gdje su rezultati genocida u Daytonu kroz priznanje Republike Srpske a oduzimanje naziva Republika BiH, priznati.

Strateški ciljevi režima Franje Tuđmana bili su: u okviru reverzibilnosti (što je nemoguće) obnova sporazuma Cvetković-Maček (Milošević-Tuđman u Karađorđevu), i uspostava Velike Hrvatske u granicama Banovine Hrvatske, s ciljem da se podeblja kifla ili perec, i negacija Bošnjaka kao nacije na isti način kao što Velikosrbi negiraju postojanje bosanskog jezika. Bez obzira na sve okolnosti, Bošnjaci kao narod i nacija su u prvoj polovini 1990. obnovili politički život i formirali su političku stranku SDA, obnovili su rad kulturnog društva Preporod i humanitarnog društva Merhamet. Kada se nad zemljom, slobodnim građanima i ravnopravnim narodima nadvila smrtna opasnost agresije u formi genocida, u okviru političkog subjekta SDA sa osvjedočenim patriotima prvo se formira Patriotska liga koja se od polovine aprila 1992. godine kompletno uključuje u Teritorijalnu odbranu RBiH, a Teritorijalna odbrana se razvija u Armiju RBiH koja će 1995. brojati 250.000 ljudi, a nekadašnja JNA se raspada na: Škorpione, Šešeljevce i Arkanovce koji završavaju u Haagu ili grobovima u međusobnim razračunima. Prije toga, na popisu

stanovništva 1991. Bošnjaci su povratili ime svoga jezika koji je od 1907. godine bio zabranjen u nazivu i pravo javnog religijskog izjašnjavanja a 1993. godine, na Bošnjačkom saboru, povratili su i svoje nacionalno ime: Bošnjaci.

Ispravnom politikom i strategijom pravednog odbrambenog rata - ko nije protiv nas on je sa nama, BiH je 6. i 7. aprila i konačno 22. maja 1992. godine povratila međunarodni subjektivitet i priznanje i postala je ravnopravna članica UN-a i, također, što je bitno, značajno učešće Srba i Hrvata, patriota u odbrani svoje zemlje, domovine, a sada i države. Bez obzira na sva iskušenja i izazove sa kojima se suočavala poput novorođenčeta BiH se razvijala: građani su došli do ličnih karata i pasoša a država do himne, zastave, carina, spoljne trgovine, valute, i vojske. Bosna i Hercegovina je kao ravnopravna država primljena u skoro sve međunarodne asocijacije i organizacije. Strateški ciljevi agresora u najtežim trenucima i iskušenjima za Bošnjake nisu uspjeli na nekoliko ključnih planova: Bošnjaci nisu ni u čemu, pogotovo u zločinima i revanšizmu nad nedužnim civilima, oponašali agresore i za te zločine nikada nije bilo plana, programa, sistema i projekta od političkog vrha i vojne komande, kao što je to bilo očigledno kod agresora.

U drugom strateškom cilju agresor je imao značajnih rezultata: da zavedi Srbe sa Hrvatima, Srbe sa Bošnjacima, Hrvate sa Bošnjacima i konačno Bošnjake sa Bošnjacima, što je preko Fikreta Abdića djelomično i uspjelo. To je strategija koju je na TV Srni tokom agresije na BiH izlagao jedan srpski general. Dalje, na pitanje jednog stranog novinara zašto se toliko granatira Sarajevo i dokle će se granatirati, Momčilo Krajišnik, tadašnji predsjednik Skupštine RS-a, a sadašnji ratni zločinac, kome je presuđeno u Haagu, je odgovorio: "Granatirati ćemo Muslimane sve dok ne shvate i ne prihvate da mi nećemo i ne želimo zajedno živjeti." Dakle, prema Ćosićevom uputstvu da se „razdvojimo, razdelimo i podelimo“.

Zato tvrditi danas, što čine pojedinci koji su članovi i ANU BiH i BANU da je srbijansko-srpska politika prema BiH bila samo nužna i neminovna reakcija, rezultat i posljedica na potpuno pogrešnu politiku Alije Izetbegovića ne znači ništa drugo nego oslobađati tu politiku koja je već presudom u Haagu presuđena za genocid a svu krivicu svaljivati na rahmetli Aliju Izetbegovića ali i još više-politički kompromitirati i desubjektivizirati Bošnjake. U cilju prikrivanja osnovne namjere i namjene - da BiH nikada ne bude priznata i funkcionalna kao država - makar cijena bila odlazak zemlje u pakao a Muslimana u nestanak - agresor je namjerno, ciljano, planirano, sistemski i stra-

teški izvana agresiji na BiH davao u očima svijeta sliku građanskog, etničkog, konfesionalnog i međunacionalnog rata. U tu svrhu i s tim ciljem rušeni su i spaljivani svi hramovi i sakralni objekti katoličke i islamske religije kao zadate strateške mete. Jedan od strateških ciljeva agresora i neprijatelja u cilju slabljenja odbrane Bosne i Bošnjaka i sa istoka i sa zapada bio je da potpuno unutar Bošnjaka odvoji, razdvoji i suprotstavi Bošnjake, patriote i odbranu BiH od Bošnjaka oficira JNA koji su navodno svi bez izuzetka kosovci a kosovci nisu bili srpski i hrvatski oficiri u sastavu iste vojske JNA. Dakle, samo su to Bošnjaci.

Negacija BiH kao države i Bošnjaka kao naroda koliko dozvoljavaju okolnosti nastavlja se i danas. Tako se i u Srbiji i Hrvatskoj priznaje bošnjački jezik kako ga Bošnjaci ne zovu, a ne bosanski kako ga Bošnjaci imenuju. Isti je slučaj i prema državi BiH. Radi ilustracije u NIN-u, u junu 2011. za cijenu novine piše: Republika Srpska 3,5 KM, BiH 3,5 KM. U Biltenu Sterijinog pozorišta, u popisu gostiju ima pozorište iz BiH i pozorište iz RS-a, u medijima svaki dan se može pročitati: "Na graničnom prijelazu Srbije i RS-a, a ne Srbije i BiH". Na ovo slijedi logičko i političko pitanje: Je li ili nije RS u BiH, pa Srbija nije priznala RS nego BiH, i to što radi nije bar na riječima zvanična politika Srbije.

U okviru rekapitulacije i kada bi se sve ponavljalo, što je nemoguće, ali to je više pouka i poruka mlađima, do sada je što je više trebalo i što god se od sada može treba raditi pod znamenjima, u okvirima, ustanovama i institucijama BiH. Bošnjaci i nijedan dobronamjeren patriota ne trebaju formirati paralelne ustanove, institucije, organe i tijela naspram BiH sve dok one imaju ikakvog izgleda da opstanu bez obzira kako i šta trenutno rade. Zašto? Pa strateški je cilj neprijatelja da u zemlji i državi ne funkcioniра ništa zajedničko i da se ona uz saglasnost međunarodne zajednice podijeli. Naravoučenije: BiH bez Srba i Hrvata ne može funkcionisati a bez Bošnjaka i podrške međunarodne zajednice ne može opstati. Od neprocjenjivog idejnog, moralno-etičkog i državno-političkog značaja je što osnivač SDA i prvi predsjednik RBiH, Alija Izetbegović, nikada u životu nije bio ni antikomunista, ni komunistu nego nekomunista kao i većina Bošnjaka, i to je primordijalna politička činjenica.

O POSLJEDICAMA RATA U BOSNI I HERCEGOVINI

Posljedica podrazumijeva: poželjne ili nepoželjne promjene na postojećem, ili nestanak postojećeg, ili nastanak nečega. Ono što se mijenja, nastaje ili nestaje kao posljedica rata može biti materijalnog ili nematerijalnog karaktera.

Jednostavnije je identificirati i razumjeti ratne posljedice materijalnog karaktera. Teže je sagledati posljedice u ambijentu nematerijalnih vrijednosti. U razmatranju takvih posljedica tretiraju se njihove političke, kulturne, demografske, moralne, etičke i psihološke strane.

Različita su i suprostavljena gledanja na uzroke, tokove i posljedice rata u Bosni i Hercegovini. O tome su na sceni teški politički sukobi koji ne jenjavaju, već se u nekim pitanjima produbljuju. Što je za branitelje Bosne i Hercegovine štetna posljedica, za agresore je poželjna, i obrnuto, što je za branitelje poželjna, za agresore je nepoželjna posljedica rata.

Treba odgovoriti na pitanje da li postoje i takve posljedice rata koje su i za agresorsku i za braniteljsku stranu jednako poželjne ili jednako nepoželjne. Radi jačanja pretpostavki za trajan i stabilan mir u Bosni i Hercegovini i šire u regionu, možda je najizazovnije i najopravdanije istraživanje onih ratnih posljedica koje su jednako teške, nepoželjne, štetne i za braniteljsku i za agresorsku stranu. Adekvatnim istraživanjem, vjerovatno bi se identificirala šira lepeza upravo takvih ratnih posljedica. Utvrdilo bi se da su građani, narodi i njihovi lideri svjesni da su neke ratne posljedice jednako nepoželjne za

sve njih bez obzira da li su djelovali na agresorskoj ili na braniteljskoj strani, ali da o nekim takvim posljedicama tek treba razvijati svijest o tome da su jednako štetne za svakog čovjeka, bez obzira na njegov politički, nacionalni i vojni identitet u toku rata. Pošto su ratne i postratne situacije plodno tlo za iskrivljene predstave, vjerovatno bi se utvrdilo da se u nekim sredinama, neke od ratnih posljedica tretiraju poželjnim, iako su one u svojoj biti za njih nepoželjne, štetne.

Složenost izučavanja posljedica rata proizilazi iz složenosti rata kao sociološkog, društvenog fenomena. Ratne posljedice se ne mogu svoditi na materijalnu sferu u pogledu ruševina i zgarišta. Ako bi se to činilo, onda bi se rat poistovijetio sa prirodnim nepogodama ili sa nehotično izazvanim katastrofalnim havarijama industrijskih postrojenja. U društvenim i političkim posljedicama, rat potvrđuje svoju sociološku, društvenu i političku suštinu, isto kao što to potvrđuje društvenim i političkim karakterom svojih uzroka i svojih tokova.

Sukob među životinjama nije rat. Životinje su srasle sa prirodom i njihovo međusobno sukobljavanje je dio njihove prirode, jer to čine sasvim instinktivno, bez razuma jer ga nemaju. Sukobi među ljudima imaju drugačiji karakter, upravo zato što je čovjek društveno biće koje ima moć da se razumom distancira od sraslosti sa prirodom.

I kada ratuju, ljudi treba da budu razumska bića i da poštuju određena zakone rata. Međutim, u ratovima se često događa da postupci budu suprotstavljeni razumu, da budu iracionalni, odnosno da se ljudi u međusobnim sukobima počnu ponašati kao i životinje u svojoj sraslosti sa životinjskom prirodom. Neke posljedice rata u BiH, po obimu, načinu nastanka i sadržaju potvrđuju da se pred rat i tokom rata, u agresorskim redovima djelovalo s ciljem približavanja osobinama koje imaju živa bića bez razuma, da na sami pomen države BiH, drugih nacija i vjera, instinktivno pokazuju spremnost da ubijaju i da stvarno ubijaju. Kao posljedicu rata treba smatrati dalju reprodukciju takvih osobina. Iz njih proizilaze mnoge smetnje reformama i stabiliziranju mira, ali i dalji rizici za mir i sigurnost.

Znači posljedice rata u Bosni i Hercegovini potvrđuju nepravедnost i iracionalnost agresorske politike i ratne prakse. Rat uzrokovan i vođen nepravednom, iracionalnom politikom i ratnom praksom je besmislen, jer nikome ne donosi korist, a svima donosi štetu. Napori i žrtve onih koji su nepraved-

nom politikom povedeni u rat, ničim se ne mogu opravdati, jer se i utješni rezultati takvih ratova, ispoljavaju nepravедno, pa i iracionalno.

Kao važnu posljedicu rata u Bosni i Hercegovini, u vezi s tim treba identificirati politike i postratne političke prakse, kojima neki politički faktori i lideri teže uvjeriti aktuelnu i buduće generacije svog naroda, da je Republika Srpska dostignuće koje opravdava ratne žrtve koje je agresorska strana imala. Prema tome, aktuelna politika Dodika, nije ništa drugo nego organizirani politički napor da se pred srpskim narodom opravdaju žrtve u oružanoj agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Pri tome treba imati u vidu da žrtve srpskog naroda u agresiji na RBiH nisu samo poginuli, ranjeni, prognani, zdravstveno oštećeni, ... već da, možda u najbitniju žrtvu srpskog naroda treba ubrajati činjenicu što je zločinačkom genocidnom praksom nanesena šteta moralnim i etičkim vrijednostima tog naroda. Istina, i Dodik eksplicitno osuđuje zločine, ali on pri tome, implicitno, pogrešnom interpretacijom stvarnog interesa srpskog naroda za mirom i sigurnosti, mitologizira Republiku Srpsku, upravo na način kojim se implicitno opravdavaju ili relativiziraju genocidna zločinačka djela. Republika Srpska je nepravедna posljedica, nepravédnog rata koji je uzrokovan i vođen nepravédnom politikom. Ratnim i postratnim afirmiranjem Republike Srpske kao mehanizma tokom ratnog i postratnog ugrožavanja i ponižavanja nesrpskog stanovništva, potvrđuje se da je politika kojom je proizveden taj entitet, i prije rata realizirala ambiciju da ugrožava nesrpsko stanovništvo, što pojačava apsurdnost priča o golorukom i ugroženom srpskom narodu. Agresivni rat je samo sredstvo takve politike, a Republika Srpska kao mehanizam ugrožavanja je rezultat i izraz nepravédnosti te politike.

Problem je što legaliziranjem Republike Srpske, velikosrpska elita u politici, medijima, obrazovanju, kulturi ..., ulazi u sveopću kampanju mitologiziranja te tvorevine, s ciljem da se srpski narod uvjeri da je bilo opravdano poduzeti agresiju na Bosnu i Hercegovinu i da su uspostavom Republike Srpske opravdane žrtve u svim oblicima. Na taj način, oni, nepravédnu agresorsku politiku i zločinačku praksu predstavljaju kao da je opravdan i racionalan put koji je doveo do rezultata, odnosno do tvorevine Republike Srpske.

Svaka nepravédna politika i ratna praksa je kontraverzna. Tako je i sa velikosrpskom nepravédnom politikom i zločinačkom ratnom praksom. Realno sagledavajući uslove nastanka Republike Srpske i načine borbe za njenu mitologizaciju, za srpski narod bi bilo bolje da tu tvorevinu počne smatrati

svojim porazom kojim se još više naglašava neopravdanost izvedenog agresorskog ratnog pohoda, neopravdanost žrtava i napora koji su podneseni u tom pohodu. Za srpski narod bi bilo bolje da se od te tvorevine ne čini mit, jer srpski narod ima loša iskustva sa svojim mitovima i iluzijama. Republika Srpska kao posljedica rata je faktor ugrožavanja nesrpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini, posebno zbog njene mitologizacije koja se provodi širenjem međunacionalne mržnje.

Republika Srpska je mehanizam velikosrpske hegemonije. S obzirom na ishod rata u Hrvatskoj i na Kosovu, te s obzirom na osamostaljenje Makedonije i Crne Gore, ostvarivanje velikosrpske hegemonije je teritorijalno radikalno suženo na prostor Republike Srpske. Pojačana ambicija za brutalnim kršenjem ljudskih prava nesrpskog stanovništva srazmjerna je frustraciji zbog sužavanja hegemonije samo na taj prostor. Ime Republike Srpske je suprotstavljeno ustavnim odredbama o jednakopravnosti svih građana i naroda na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Entitetsko glasanje je model ostvarivanja hegemonije. Entitetsko glasanje ne bi bilo problem kada bi entitetski stav donesen u Parlament BiH bio izraz volje i Srba i Hrvata i Bošnjaka. Znači, posljedice rata su ustavna rješenja kojima, Republika Srpska, naočigled međunarodne zajednice krši elementarna građanska i nacionalna prava i slobode.

Društvena i politička priroda rata, između ostalog, se manifestira tako što primjena sile nije poduzeta, primarno s ciljem devastiranja materijalnih dobara. Devastiranje materijalnih dobara je put do postizanja glavnih ciljeva rata, dakle u sferi nematerijalnog, društvenog, političkog, kulturološkog, pa i ideološkog. Materijalna ratna razaranja su kolateralna šteta u primjeni sile radi promjena u sferi nematerijalnog, društvenog, političkog, kulturološkog, pa i ideološkog. Rušenje, paljenje i ubijanje u agresiji na Bosni i Hercegovini nije samo sebi cilj. To je izabrani put s ciljem da se proizvedu političke posljedice za hegemoniju, teritorijalno što širu, a po sadržaju što snažniju i efikasniju na štetu političke pozicije Bošnjaka i Hrvata.

Zato u odmjeravanju posljedica rata, nužno treba imati u vidu koji su bili glavni politički ciljevi rata, za svaku zaraćenu stranu posebno. Mora se također poznavati stanje materijalnih i nematerijalnih vrijednosti pred rat, radi uspoređivanja sa stanjem materijalnih i nematerijalnih vrijednosti poslije rata. U konkretnoj bosanskohercegovačkoj situaciji to je izgledalo ovako:

Što se tiče ciljeva rata, agresor je želio da ne bude države Bosne i Hercegovine, da se unište pretpostavke zajedničkog života ljudi raznih nacija i vjera u Bosni i Hercegovini i da se uništi bošnjački narod. Snage odbrane su željele da se očuva sve to što je agresor želio uništiti.

U pogledu ishoda rata, u smislu identifikacije pobjednika i poraženog, što se utvrđuje s obzirom na ciljeve koje su imale zaraćene strane, u bosanskohercegovačkoj situaciji, pobjednicima se mogu smatrati snage odbrane Bosne i Hercegovine. Jer, nisu ostvareni ciljevi agresora, već su ostvareni ciljevi branilaca – očuvana država BiH i bošnjački narod, ali su devastirane pretpostavke zajedničkog života ljudi različitih nacija u Bosni i Hercegovini, što znači da je kapacitet pobjede načet u onoj mjeri u kojoj dejtonska formula mira nudi šanse da se ciljevi koji se nisu mogli postići oružanom agresijom, postignu poslije rata, podrivačkom agresijom.

Država Bosna i Hercegovina je pred oružanu agresiju imala svoje ustavom utvrđeno političko uređenje sa razvijenim državnim i lokalnim institucijama koje su uz nužnu demokratizaciju mogle biti solidan ambijent mira i prosperiteta za građane i narode. Državne institucije, shvaćene kao zakonodavna, izvršna i sudska vlast, po Dejtonskom ustavu, u pogledu efikasnosti nisu ni približne njihovom kapacitetu koga su imale kad je 6. aprila 1992. BiH postala međunarodno priznata država. Negativna razlika u predratnom i poratnom ustavnom statusu zakonodavne vlasti, svima jasne anomalije i nedostaci dejtonskog Ustava Bosne i Hercegovine su ogroman prostor za dalje, teško, maratonsko političko sukobljavanje o raznim pitanjima, sa neizvjesnim posljedicama za sigurnost i mir.

Različite, suprostavljene ocjene karaktera rata u Bosni i Hercegovini su supstrat ukupnih političkih sukoba. Nažalost, intelektualna elita na strani branilaca BiH, iako dobronamjerna, pojednostavljuje svoje učešće u toj borbi, ne obazirući se na temeljne teorijske spoznaje i aksiome o društvenoj i političkoj prirodi rata. Niko od najelitnijih intelektualaca od kojih se to s pravom očekuje, ne sagledava karakter rata u Bosni i Hercegovini u vezi sa političkim ciljevima zaraćenih strana, što umanjuje efekat ispravnog imenovanja zaraćenih strana, identificiranjem autoriteta koji su bili glavni faktori odlučivanja u pogledu započinjenja, vođenja i zaustavljanja rata. Ako se u nekoj državi „X“ odvija ratni sukob i ako je sa stajališta opstanka te države sasvim svejedno ko će biti pobjednik a ko će biti poraženi, onda je to građanski rat, jer koja god od zaraćenih strana pobijedi, ostaje država, i onda

kada se kao rezultat oružanog sukoba promijeni vlast, i onda kada ostaje isti nosilac vlasti. U konkretnoj bosanskohercegovačkoj situaciji, sa stajališta opstanka države BiH nije bilo svejedno koja će zaraćena strana pobijediti, jer, da su pobijedile one zaraćene strane koje su kao svoje donosioce odluka o započinjanju, vođenju i zaustavljanju rata imali u Beogradu i Zagrebu, Bosna i Hercegovina ne bi više postojala kao država jer bi se njene teritorije prisajedinile u sastav susjednih država.

Primjena teorijskih stavova i aksioma o društvenoj i političkoj prirodi rata na okolnosti u kojima je započet, vođen i zaustavljen rat u BiH, najjača je argumentacija o tome da je na Bosnu i Hercegovinu izvršena oružana agresija i da nema ni malo prostora za tvrdnje o građanskom ratu. Nažalost, naprijed iznesena teorijska postavka o društvenoj i političkoj prirodi rata, nije bila u vidokrugu glavnih nosilaca pravnog menadžmenta Tužbe BiH protiv Savezne Republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) za agresiju na našu domovinu. Nažalost, obimne i neoborive činjenice o oružanoj agresiji na RBiH, razmatrane su bezobzirno prema sociološkim, teorijskim stavovima i istinama o društvenoj i političkoj prirodi rata. Posljedica toga je oportuna presuda od strane strane Međunarodnog suda u Hagu.

Najteža ratna posljedica je duboka kriza u međunacionalnim odnosima. U vezi s tim bitno je što se trend produbljivanja te krize ne zaustavlja. Na jednoj strani u tom sukobu su snage koje zastupaju stav da zajednički život ljudi različitih nacija i vjera u Bosni i Hercegovini nije moguć, a na drugoj su snage koje zastupaju stav da je zajednički život nužan, moguć, da mu nema alternative. Apsurd je u činjenici što ni jedan lider, ni jedan politički faktor koji se zalaže za zajednički život, nije izložio političku strategiju u tom pogledu. Ako se želi strategija u tom pogledu, prvo treba definirati šta je politički izazov za snage koje se zalažu za afirmaciju države BiH. Izazov mora biti društveno i političko povezivanje Bošnjaka, Srba i Hrvata. Politički izazov za Bošnjake mora biti povezivanje sa liderima, političkim i raznim društvenim faktorima Srba i Hrvata. Lideri koji nemaju smisla za međuetničku komunikaciju, ne mogu odgovoriti glavnom izazovu. Narod mora pomoći svojim liderima. Treba im vjerovati ako ih je već izabrao. Umjesto što im daje plus ako se svađaju sa liderima drugih naroda, svaki narod svojim liderima mora početi davati minus ako to čine.

dr. Džemal Najetović

OSNOVNE KARAKTERISTIKE RATA U BIH 1992.-1995. GODINE

„Po svim vojničkim normama, mi se nismo trebali boriti, već predati – odmah. Po tim kriterijumima, mi nismo imali šanse, a uspješno smo se borili protiv agresora. Postoji nešto izvan svjetskih normi i mi ćemo promijeniti to što se učilo u vojnim školama, počevši od Vest Pointa“

general dr. sci. Rasim Delić

1. UVOD

Nakon raspada bivše SFRJ, BiH je 06.04.1992. godine u Ujedinjenim nacijama (UN) priznata kao suverena i samostalna država, što SR Jugoslavija (SRJ) nije prihvatila i otpočela je rat protiv Bosne i Hercegovine (BiH). Između Slobodana Miloševića i Franje Tuđmana u Karađorđevu su 25.03.1992. godine, dogovorene granice podjele SR BiH na dva dijela, od kojih bi jedan dio bio pripojen SRJ, a drugi Republici Hrvatskoj (RH). Realizaciju ovog dogovora u BiH su pokušali sprovesti Radovan Karadžić i Mate Boban.

Do uplitanja SRJ u unutrašnje poslove SR BiH dolazi još prije njenog priznanja od UN, a nakon toga, to uplitanje je intenzivirano u političkoj, ekonomskoj i vojnoj osnovi.

Organizovanje, okupljanje i priprema bosanskohercegovačkih patriota za odbranu od agresije nisu bili slučajni i spontani. Bosanskohercegovačke patriote našli su se u teškoj situaciji zbog čega su bili prinuđeni da se pripreme

za odbranu države. Ta situacija im je postavila zadatak uzajamne podrške i odlučne borbe do pobjede nad agresorom. Organizovanje, okupljanje i priprema za odbranu provedeni su konspirativno i u izuzetno teškim uslovima.

2. UZROCI RATA I USLOVI ZA ODBRANU

Historiografija koja se zadržava samo na površini društvenih zbivanja ostaće trajno nemoćna i nesposobna da objasni suštinu, tok i ishod žestoke agresije koja je, samo na izgled, buknila sasvim iznenada. U svojoj općoj strategiji suprotstavljanja širenju i jačanju progresivnih snaga i demokratskih procesa na Balkanu, SRJ je ocijenila, da joj prostor SR BiH pruža mogućnost za: dejstva protiv RH, patriotskih snaga BiH, kao i kontrolu važnih komunikacija. Zato je SRJ odlučila da se u SR BiH direktno vojno angažuje. U početku to čini ratnom mornaricom, koju angažuje za pomorsku blokadu luke Ploče u RH, radi onemogućavanja rada privrednih kombinata: „RMK Željezara Zenica“, „Energoinvest – Sarajevo“ i „Koksno-hemijski kombinat Tuzla“, i dr. Nakon toga, 02.10.1991. godine izvršen je napad na južnu Hercegovinu u kojoj je spaljeno selo Ravno, a zatim okupirana južna i istočna Hercegovina. Vojna i materijalna pomoć sa područja SRJ stiže Radovanu Karadžiću, Božidaru Vučureviću i ostalim lokalnim četničkim vođama, kada god to oni traže. Ovi zločinci, kršeći sve međunarodne dogovore i rezolucije UN o BiH, organizovali su progone i pljačku nesrba, uništavajući im sve što je napredno, progresivno, stranačko i vjersko.

Politička platforma za otpočinjanje rata u bivšoj SFRJ bio je Memorandum Srpske akademije nauka i umjetnosti iz 1985. godine. Njegova osnova bila je u težnji Srba za „velikom Srbijom“.

Bivša JNA je u BiH prije rata imala oko 42.000 vojnika. Od 1985. godine u JNA je bilo oko 90% Srba i Crnogoraca, a 1989. godine 95%. Na svim značajnijim funkcijama bili su Srbi i Crnogorci.

Godine 1988. po naređenju Saveznog sekretara za narodnu odbranu (SSNO) – generala armije Veljka Kadrijevića, naoružanje Teritorijalne odbrane (TO) je povučeno „na čuvanje“ u skladišta JNA radi navodne veće sigurnosti i boljeg čuvanja, čime je na perfidan način razoružana TO SR BiH. TO SR BiH imala je naoružanja za oko 450.000 boraca, tj. za 26 brigada od kojih su 11 bile tipa „A“ (manevarske), a 15 tipa „B“ (prostorne).

Po planu „RAM-3“, BiH je trebala biti u sastavu tzv. nove Jugoslavije, u čiji bi sastav ušle: Srbija, Crna Gora, Makedonija, Banija, Kordun, Lika, Kninska Krajina, Dalmacija i BiH. Po tom planu, BiH je od dana „D“ trebala biti okupirana za sedam, a najduže 21 dan.

Nakon gubitka rata u Sloveniji, jedinice JNA se povlače u BiH.¹ Vlasti RH nisu ni na jedan način onemogućile jedinice bivše JNA da sa vojskom i tehnikom uđu u BiH. Karakterističan primjer za to je svečani ispraćaj jedinica 13-og korpusa, pod komandom generala Čad Marijana iz luke Rijeka, koji je, preko Dubrovnika, predislociran u Bileću.

Do kraja 1991. godine, JNA je u BiH imala sedam korpusa kopnene vojske i jedan korpus ratnog vazduhoplovstva, jačine oko 110.000 vojnika. BiH je bila „obećana zemlja“ za pripadnike JNA. Tada je u BiH bilo i oko 150.000 četnika iz BiH, kojima se pridružilo oko 15.000 „Arkanovaca“, „Šešeljevaca“, „Belih orlova“ i mnoštvo zločinaca iz istočno-evropskih i jugoistočnih država Evrope, koji su se u rat uključili radi materijalnih, avanturističkih, zločinačkih, vjerskih i ostalih razloga.

Prije početka rata, na osnovu dogovora šefa Službe vojne sigurnosti (SVS) JNA i ministra SUP-a SR BiH, u BiH je iz Srbije ušlo 4.000 specijalaca radi navodne „zajedničke“ regulacije i kontrole saobraćaja na 147 mješovitih punktova.

Godine 1991., SDS ilegalno, a kasnije otvoreno, naoružava Srbe u BiH u potpunosti se oslanjajući na skladišta JNA, a zatim vrše informativnu blokadu, usmjeravanjem repetitora ka Beogradu.

U prosvjeti i kulturi bilo je oko 80% Srba i Crnogoraca.

U diplomatiji bio je neznatan broj Bošnjaka.

U policiji je, također, bila slična situacija. Nakon pobjede SDA na izborima, Srbi ne prihvataju da u policiji, po općinama, bude Bošnjaka u skladu sa nacionalnom strukturom iz popisa u aprilu 1991. godine. Među rukovodnim radnicima svugdje je najviše bilo Srba.

U februaru mjesecu 1992. godine, dvije oklopne brigade iz Srbije zaposjeduju sve mostove na rijeci Drini. Tako je izvršena i komunikacijska blokada.

Bez saglasnosti Bošnjaka, HDZ formira Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosnu (HZ H-B), u početku kao „kulturnu zajednicu Hrvata“ sa HVO-om kao,

1 Slovenački gubici, u odnosu na bosanskohercegovačke, su mali (prim. Dž.N.).

navodno, „privremenom izvršnom vlasti“.² I oni, slično SDS-u, sprovode: informativnu i monetarnu blokadu, a zatim saobraćajnu i trgovinsku blokadu. Predsjedništvo je radilo po principu konsenzusa, što znači da je za donošenje odluka bila neophodna jednoglasnost. Pojedini članovi Predsjedništva i Vlade RBiH opstruiraju rad, a zatim, pod različitim izgovorima, odlaze u Beograd i na Pale, u Zagreb i u Grude.

Sve je išlo u prilog srbijansko – crnogorske zamisli da se agresija na BiH mora okončati samo vojnim porazom, kapitulacijom i uništenjem patriotskih snaga, koje su, u usporedbi s njihovom, izgledale gotovo sićušne i, praktično, bile u okruženju, u oružanom sukobu sa političkim, ekonomskim i vojnim blokom Srba i Crnogoraca, oličenim u SRJ.

3. REZULTATI ODBRANE

Rezultati odbrane Bosne i Hercegovine su:

- uspostava sistema državne vlasti,
- stvaranje oružane sile: armije i policije,
- organizovanje namjenske proizvodnje,
- Bošnjaci su spašeni od fizičkog uništenja i progona,
- sačuvan je najveći dio naučno-istraživačkog kadra i privrednog potencijala,
- BiH je priznata u međunarodnim granicama, čime je nastavljen međunarodni državno-pravni kontinuitet.

2 Hrvatska zajednica Herceg-Bosna stvorena je 18.11.1991.godine, protiv čega se niko nije bunio. Njeni čelnici promovisali su je kao kulturnu zajednicu hrvatskog naroda u BiH. Teritorija HZ H-B obuhvatala je područje 30 općina, i to: Jajce, Kreševo, Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Kiseľjak, Fojnica, Skender Vakuf (Dobretići), Kakanj, Vareš, Kotor Varoš, Tomislavgrad, Livno, Kupres, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Konjic, Jablanica, Posušje, Mostar, Široki Brijeg, Grude, Ljubuški, Čitluk, Čapljina, Neum, Stolac i Trebinje (Ravno). Bošnjaci i Srbi, niti su pitani, niti su dali legitimitet za njeno stvaranje. U to vrijeme jugo vojska već je bila zauzela lijevu obalu Neretve od Jablanice do Čapljine. U kasno ljeto, 1993. godine, iz nje je proizišla Hrvatska Republika Herceg-Bosna. Njen predsjednik, Mate Boban, proglasio HR H-B poslije pregovora sa 12 ministara EU u Briselu i poslije potpisa akta na britanskom ratnom brodu HMS Invincible (što znači ne poražen) u Jadranskom moru, kada su predstavnici sva tri naroda BiH razmatrali mogućnost stvaranja Unije triju republika u BiH, od kojih bi jedna bila HR HB. Bošnjačka strana nije se složila sa Hrvatima po pitanju izlaza na more, a Srbi su izložili zahtjev za podjelu Sarajeva. Dana 29.09.1992. godine Skupština BiH odbija ovaj plan. Radi detalja o tome vidjeti, Laura Silber i Alan Little: Smrt Jugoslavije, Harmondsworth, 1996, str. 300 – 303. Uspostavu vlasti, organizaciju i politiku HZ H-B, najjasnije je opisao Ciril Ribičić u svojoj knjizi: Geneza jedne zablude – ustavno-pravna analiza nastanka i djelovanja HZ H-B, Zagreb – Sarajevo – Idrja, 2000.

4. KONCEPCIJA ODBRAMBENOG RATA

Koncepcija odbrambenog rata zasnivala se na:

- odbrani države, stanovništva i teritorije,
- stvaranju uslova za pobjedu nad agresorom i oslobođenje državnog prostora,
- stvaranju uslova za povratak izbjeglica i raseljenih,
- izgradnji nezavisne, demokratske, građanske, sekularne, miroljubive i napredne države,
- modernizaciji OS: dogradnja, opremanje, školovanje i dr.

Suočen sa masovnim upućivanjem agresorskih vojnika u BiH, bosansko-hercegovačke patriote našle su se u ozbiljnoj i teškoj situaciji, zbog čega su bili prinuđeni da vode borbu za opstanak države.

Narod je dominantan vojni faktor u ratu i zato je glavni napor Armije RBiH (ARBiH) bio usmjeren narodu, čime je osigurana njegova zaštita i podrška. Bez naroda vojska ne bi postojala sama za sebe. Bez naroda vojska bi bila lišena podataka o neprijatelju, ne bi mogla sačuvati tajnu o pokretima jedinica. Narod nam je davao ideje za lukavstva, kurire, služio kao vodič, skrivao nas, štutio, hranio i oblačio, njegovao ranjenike, itd.³

5. STRATEGIJA ODBRANE RBiH

Strategija odbrane RBiH zasnivala se na slijedećem:

- definisanom političkom cilju oružane borbe - odbrana državnog teritorija, prema Platformi za djelovanje Predsjedništva u ratnim uslovima,
- skromnoj i neadekvatnoj pripremi teritorije za odbranu.
- funkcionisanju diplomatskog sistema koji je u funkciji odbrane,
- osloncu na vlastite snage (u armijskom i proizvodnom smislu),

3 Vijetnamski general VO NGUJEN ĐAP, po čijim načelima je organizovan, vođen i uspješno završen oslobodilački rat u Južnom Vijetnamu kaže: „Ukoliko borba duže potraje, utoliko su naše snage jače, a neprijateljeve slabije. Naša snaga počiva na pravednosti, monolitnosti cijelog naroda, odlučnosti za borbu i pobjedu, nepogrešivoj liniji otpora za narodni spas, strategiji oslobodilačkog rata, tradiciji slobodarstva i upornosti, nepresušnim rezervama našeg naroda, ratnim iskustvima, prednostima naše pozadine, velikim simpatijama i podršci prijateljskih, bratskih i progresivnih naroda svijeta.“

- formiranju policije i agencija sigurnosti,
- funkcionisanju sistema pravosuđa, zdravstva, obrazovanja i kulture,
- materijalnoj proizvodnji, uslugama i snabdijevanju,
- saobraćaju i vezama i
- informisanju.

Agresorskim strategijama specijalnog, ograničenog i konvencionalnog rata, bosanskohercegovački patrioti su suprotstavili svoju strategiju, čije su osnovne karakteristike bile sljedeće:

- rat je omogućio mobilizaciju i organizaciju bosanskohercegovačkih patriota za učešće u oružanom otporu, brzu izgradnju i jačanje odbrambenih oružanih snaga: armije i policije,
- opći dugotrajni otpor uz neprekidne akcije protiv agresora, čije su snage po dijelovima neutralisane, postepeno, dio po dio savlađivane, a strategijski ciljevi ostvarivali jedan za drugim,
- borci su odmah shvatili ciljeve borbe: odbrana i opstanak države Bosne i Hercegovine,
- stvorena je uvjerenost u pobjedu kao konačan ishod rata, još u početnom periodu, kada smo kao slabija strana doživjeli ogromne ljudske i materijalne gubitke, kao i gubitke dijelova državnog teritorija, iako su i tada oslobođeni neki gradovi okupirani od strane JNA,
- koordinacija političke i oružane odbrane sprovodila se od početka rata,
- oslonac na sopstvene snage, uz korištenje skromne pomoći prijateljskih država.

U cjelini, ova strategija zahtijevala je da se kombinuje borba na svim poljima ljudske djelatnosti: politika, ekonomija, diplomatija, kultura, itd., a u vojnoj oblasti, frontalni bojevi i borbe, kombinovani sa gerilskim dejstvima. Pri tome, sve snage dejstvovala su u duhu osnovne ideje i međusobnog sa-dejstva i dopunjavale su se. Kombinovane akcije su ostvarivane harmonično i na vrlo širokom frontu, u svakoj borbi, boju i rijetkim operacijama. To se postizalo smišljenim i brižljivim pripremama u toku planiranja dejstava. Složene akcije su prethodno dugo i tajno pripremane. Suština takvih priprema bila je u tome da se u akcije uđe bez velikog rizika, sa sigurnim pretpostavkama i većim izgledima za uspjeh. To je veoma značajno kako sa moralnog, tako i sa stanovišta racionalne upotrebe snaga.

Doktrinarna načela strategije odbrane RBiH sadrže sljedeće:

1. Voditi odbranu sa svim bosanskohercegovačkim patriotama u svim domenima. Kombinovati oružane snage sa političkim snagama, oružanu sa političkom borbom.
2. Učvrstiti se u seoskim i gradskim područjima, tu pripremiti odgovarajuća dejstva ka planinama, ravnicama, većim naseljima i gradovima koji su bili pod agresorskom okupacijom.
3. Duboko se nadahnuti odbrambenom, a zatim ofanzivnom strategijskom mišlju o karakteru i ciljevima rata.
4. Primjenjivati strategiju dugotrajnog rata s težištem da se agresor preduhitri.
5. U osnovi se oslanjati na sopstvene snage, a nastojati koliko god je moguće da se dobije pomoć spolja, ukine embargo na uvoz naoružanja i vojne opreme i pokrene akcija multinacionalnih snaga protiv agresora.
6. Potpuno se oslanjati na narod. Početi od izgradnje političke baze u masama da bi se došlo do snažnog logističkog oslonca. Oslanjati se na snage, kako u selima, tako i u gradovima. Graditi logističke baze i snažnu logistiku na selu, podižući strategijska uporišta u gradovima. Uskladiti lokalne logistike sa općom – državnom.
7. Izgrađivati i učvršćivati što veću slobodnu teritoriju radi baze – oslonca za daljnja borbena dejstva.
8. Braniti svoju pozadinu i povremeno napadati agresorsku.
9. Oslanjati se i na prijateljske države, kao značajnu logističku podršku.

Odbrambeni princip komandanata jedinica ARBiH primjenjivao se i na taktičkom nivou (sa malom snagom, suprotstaviti se velikoj). Umjesto da se protiv manje jedinice angažuju velika, velike agresorske jedinice napadane su malim jedinicama ARBiH. Taj princip se razvijao do posebne teorije o „vještini pobjeđivanja velikog broja malim brojem“. To, naravno, ne protivrjujeći principima grupisanja snaga i izbora težišta.

Načelo odbrane bilo je, tako reći, apsolutizovano. Tu nije bilo riječi samo o povremenom „uznemiravanju i napadanju neprijatelja“, već upornoj i žilavoj odbrani.

Inicijativa je značila planski dodir sa neprijateljem, a kada se isti želio odmoriti, prisiljavao bi se na borbu, da izađe iz baza i rovova, da razvuče svoj borbeni poredak, da trupe drži u mobilnom stanju i velikom obimu naspram manjih snaga koje su ga neočekivano uznemiravale. U ovakvim i sličnim prilikama, gospodar bojnog polja nije onaj ko je nadmoćniji u ljudstvu i tehnici,

nego onaj ko se na njemu bori, kada i kako on želi. Promjena položaja znači manevar po unutrašnjim operacijskim pravcima, a ne „povlačenje i ustupanje“. U određenim trenucima, na pojedinim mjestima, bilo je moguće biti u defanzivi, ali samo zbog toga da se stvore uslovi za nastavak dejstava.

Faze vođenja odbrambenog rata⁴:

1. faza: autonomno vojno organizovanje i lokalno pružanje otpora; odsustvo većeg uticaja sistema RiK-a na svim nivoima; raznolikost vojnih formacija, stepena naoružanosti i obuhvaženosti; rascjepkanost slobodne teritorije, u političkom i u informativnom smislu; nedovoljno prisustvo organa državne vlasti i članova ŠVK u jedinicama i na terenu, uopšte; nedefinisan opšti stav prema HVO, pa i poslije prvih insceniranih sukoba i očiglednog genocida (N. Travnik, G. Vakuf, Prozor); paravojno djelovanje nekih manjih jedinica i odsustvo kontrole nad njima; neravnomjerna naoružanost jedinica u različitim regionima i odsustvo centralizovanog pristupa rješavanju logističkih problema (sem za MTS), zaustavljanje okupacije agresora i očuvanje naroda i teritorije (od aprila 1992. do maja 1993. godine);

2. faza: potpuna blokada slobodnih teritorija Republike BiH, i ne samo snabdijevanje Armije, nego i stanovništva; borba sa dva agresora i samim tim široke linije fronta sukoba; zajedničko djelovanje oba agresora gdje su im se interesi poklapali (konjic, Kiseljak, Žepče); minimalne količine MTS koje su Armiji stajale na raspolaganju; zamašne operacije oba agresora, uz učestvovanje i VJ i HV na svim stranama što je razvlačilo snage Armije (G. Vakuf, Mostar, Brčko, Goražde); slamanje ofanziva agresora na Brčko, Teočak, Olovo, Maglaj, Tešanj, G. Vakuf i Mostar; fizičko povezivanje 2. i 3. korpusa, 3. i 7. korpusa, 7. i 6. korpusa, 1. i 5. korpusa, te 6. i 4. korpusa Armije RBiH; stavljanje pod kontrolu Armije RBiH oko 2.500 km, i više gradova (Vareš, Kakanj, Travnik, Bugojno, Fojnica, Konjic i Jablanica); deblokada slobodnih maglajskih i tešanjskih teritorija; borba za komunikacijsko i fizičko povezivanje slobodnih teritorija (od maja 1993. do maja 1994. godine);

3. faza: jačanje sistema RiK Armijom na svim nivoima; kadrovska i organizacijsko ustrojavanje Armije, plansko agažovanje ŠVK, i u prema jedinicama Armije; prerastanje Armije u respektabilnu vojnu silu koju počinju svi uvažavati i koja poboljšava pozicije naših državnih predstavnika u pregovorima, ustupavljanje strateške ravnoteže i preuzimanje inicijative na taktičkom

4 General Rasim Delić, Godine ponosa, Prva linija, mart/april, 1999., 13-14.

nivou; uspostavljanje strateške ravnoteže i preuzimanje inicijative na taktičkom nivou radi popravljanja taktičkog položaja i izravnavanja linija fronta (od maja 1994. do kraja 1994. godine). U ovoj fazi su postignuti i sporazumi o prestanku skoba sa HVO (Zagreb), objedinjavanju snaga i formiranju Združenog štaba (Split), te o uspostavljanju Federacije BiH (Vašington). Vođene su i značajne borbe uključujući i prvu zajedničku operaciju ARBiH i HVO (oslobođanje Kupresa). U borbama je ostvareno: oslobođanje velikog dijela crnoriječke visoravni; deblokada Tešnja i Maglaja, oslobođenje brojnih objekata kojim je popravljen taktički položaj ARBiH (Vijenac, Zmajevac, D. Brka).

6. ODREĐENE KARAKTERISTIKE RATA U BIH

Rijetko su u historiji čovječanstva u ratnom sukobu bile jedne tako moćne vojne oružane snage sa malobrojnomo i slabo naoružanom vojskom. I rijetko je historija zabilježila sličan iscrpljujući rat. Ovo je, poslije Vijetnamskog rata, jedan od najkrvavijih lokalnih ratova 20-tog stoljeća. U ratu protiv bh. patriota, SRJ i RH su upotrijebile: skoro cjelokupno ljudstvo svojih oružanih snaga, angažavale najelitnije snage kopnene vojske, lovačko-bombardersku avijaciju i helikoptere, ratnu mornaricu i posebno obučene, organizovane i opremljene specijalne snage (padobranska brigada iz Niša). Naspram golorukih branilaca bili su neprijateljski vojnici naoružani i opremljeni svim ratnim sredstvima, koja su, u to vrijeme, predstavljala posljednju riječ ratne tehnike.

Uzdajući se u premoć svoje ratne tehnike i privrede, agresori su, bukvalno, rasipali svoja borbena sredstva, ne birajući ciljeve. Po obimu razaranja i brutalnosti metoda i postupaka, koje su agresori primjenjivali u borbi, minuli rat je poprimio neka neuobičajena svojstva i obilježja. Agresori su na BiH iz različitih oruđa i oružja izbacili hiljade tona municije i eksploziva, zbog čega se minuli rat smatra jednim od najrazornijih lokalnih ratova. Prema nepotpunim podacima, minuli rat je, po izdacima, jedan od najskupljih lokalnih ratova. Zbog svega toga mu se mogu dodati atributi: „najprljaviji rat“, „rat uništenja“ i sl.

Među najteže agresorske gubitke spadaju gubici u ljudstvu, tj. poginuli i ranjeni vojnici. Pored tih gubitaka, agresori su izgubili mnoštvo aviona, helikoptera, tenkova, oklopnih transportera, topova, haubica, minobacača, višecijevnih bacača raketa i ostalog naoružanja i vojne opreme.

Minuli rat ima i obilježje rata protiv geografije, jer su agresori, pored ubijanja vojnika i civila uništavali: gradove, sela, šume, žetve, i sl. Time su agresori nastojali stvoriti veliku oskudicu braniocima i olakšati njihovo uništenje.

7. KARAKTER RATA

Rat u kojem su se bosanskohercegovačke patriote branile, predvođene Predsjedništvom R BiH i okupljene oko ARBiH, bio je pravedan i progresivan odbrambeni rat, u kojem su u redovima ARBiH učestvovali pripadnici svih bosanskohercegovačkih naroda, braneci slobodu i nezavisnost međunarodno priznate države. Glavna snaga branilaca bili su radnici, seljaci i građani. Značajno je bilo i učešće inteligencije. Branioci su vodili borbu za odbranu države najčešće na onim prostorima na kojima su i prije rata živjeli, što znači da je minuli rat imao odbrambeni karakter.

Na drugoj strani, rat koji su protiv BiH i ARBiH vodili agresori je, po svom karakteru i ciljevima, bio nepravedan. To je, u suštini, bio osvajački rat, s ciljem podjele i uništenja države BiH, porobljavanja, potčinjavanja i uništenja Bošnjaka i svih patriota. Metode su bile prilagođene novim uslovima koji su iz osnova izmijenjeni nastankom velikog broja novonastalih država i jačanjem uloge demokratije u međunarodnim odnosima. Zbog toga je razrađena čitava skala oblika takvog rata koji se ne vodi samo vojnim, nego i svim drugim sredstvima, u prvom redu političko-propagandnim, psihološkim i ekonomskim, sa osloncem na reakcionarne režime: RS, na čelu sa Radovanom Karadžićem i HZ H-B, na čelu sa Matom Bobanom.

8. CILJEVI RATA

Neposredni agresorski ciljevi bili su: slamanje otpora patriotskih snaga, uništenje Bošnjaka, uspostava okupacionih režima, okupacija i podjela države BiH. Time bi se osigurali potpuni uticaji SRJ i RH na prostoru BiH. Gušenjem odbrambenog otpora, trebalo je dokazati da su ovakvi otpori osuđeni na neuspjeh.

Politički i vojni ciljevi odbrane BiH bili su:

- odbrana države, njenih naroda i građana od uništenja,
- pobjeda nad agresorom,

- izgradnja nezavisne, demokratske, sekularne, miroljubive i napredne države i
- povratak izbjeglog i prognanog stanovništva.

9. STRATEGIJA AGRESORA I ARMIJE R BIH

a) Ratna doktrina

Ratna doktrina srbijanske strategije imala je da riješi ključni problem kako i na koji način ARBiH lišiti podrške naroda. Srbijanski stratezi i planeri rata imali su pri tome na umu iskustva prethodnih ratova. Zbog toga su se opredijelili na kombinovanje vojnih, psiholoških i političkih sredstava, pri čemu su metodi i sredstva specijalnog rata bili dominantni. Za planiranje tih zadataka angažovani su do tada najsposobniji generali SVS Vasiljević Aleksandar i Babić Mile, a kada su doživjeli neuspjeh, angažovan je general Bošković Neđo, koji je iz Beograda došao na Pale, da bi neposredno rukovodio planiranjem i izvođenjem specijalnih operacija.

Prema srbijanskom službenom tumačenju pod specijalnim ratom podrazumijeva se vođenje takvih oblika dejstava kojima se postižu planirani politički, ekonomski i vojni ciljevi u okupiranom području, koristeći pri tome lokalno stanovništvo i izvore. Primjenjeno na prilike u BiH, to znači da su rat protiv branilaca vodile susjedne države, uz pomoć Srba i Hrvata u BiH. Cijela prva etapa minolog rata bila je u znaku strategije specijalnog rata. Ona se izvodila sa preko 100.000 neprijateljskih vojnika. Težište je bilo na pacifikaciji putem stvaranja tzv. „demilitarizovnih zona“, „zaštićenih područja“, „sigurnih zona“ i sl. Intenzivna propagandno-psihološka aktivnost išla je dotle da zagovara demilitarizaciju Bošnjaka, koji ne bi imali multietničku Armiju, već samo svoje jednonacionalne policijske snage, naoružane lahkim pješadijskim naoružanjem. Tačnije, bilo je planirano razoružati Bošnjake, a zatim ih grupisati u „zaštićena područja“, u kojima bi vladali bijeda i siromaštvo, što je trebalo da bude dopunski način perfidnog raseljavanja i iseljavanja, do konačnog uništenja. Stavljanjem Bošnjaka „iza žice“, kako je to bilo predviđeno „programom pacifikacije“ i hermetičkim zatvaranjem granica, bilo je planirano: presijecanje korijena u narodu, potpuno iscrpljivanje i izolovanje, a onda vojnim akcijama razbijanje i uništenje jedinica ARBiH.⁵

5 Primjera radi, zbog neuspjeha u ratu u R Sloveniji i RH, smijenjen je sa dužnosti jedan general-major (komandant Varaždinskog korpusa Trifunović Vladimir), a zbog neuspjeha u ratu u BiH smijenjeno je sa dužnosti i penzionisano preko 50 generala, (prim.Dž.N.).

Ratna doktrina hrvatske strategije nastojala je da riješi ključni problem, kako i na koji način da obezglavi ARBiH. S tim u vezi, za skoro sve komandante jedinica ARBiH odmah su plasirali glasine i dezinformacije o navodnoj špijunaži u korist Beograda i ratovanju u R Sloveniji i RH na strani JNA. Slijedeći problem bio je kako i na koji način politički, ekonomski i vojno pomoći jedinice HVO. Ratnu doktrinu hrvatske strategije karakteriše:

- progon nehrvatskog stanovništva stvaranje etnički čistih prostora,
- postavljanje barikada, zaustavljanje i pljačkanje humanitarnih konvoja,
- prekidanje komunikacija i informativna blokada,
- slanje tenkova na Bošnjake i rušenje naselja u kojima nisu bili uspostavili svoju vlast,
- od „privremene izvršne vlasti HVO-a“ stvaranje svoje oružane sile,
- formiranje vlastite carine,
- poštivanje vlasti susjedne RH, a ne svoje države,
- bez legaliteta i legitimiteta Bošnjaka i Srba stvaranje Hrvatske zajednice Herce-Bosna, obmanjujući javnost u početku da je to „kulturalna zajednica Hrvata u BiH“,
- provođenje tihog terora, a zatim i najgrublje forme terora: ubistva, progoni, odvođenje u koncentracione logore, i sl.,
- nepoštivanje bosanskohercegovačke valute, na teritoriji pod kontrolom HVO, uvođenjem hrvatske „kuna“ (kada su u zgradu SDK u Mostaru donijeti bh dinari, pripadnici HVO su je zapalili).

Ratna doktrina hrvatske strategije zasnivala se na:

- potpunoj komunikacijskoj blokadi za prolazak humanitarnih konvoja i
- učešću regularnih jedinica hrvatske vojske (HV) u borbenim dejstvima protiv ARBiH, kako bi joj se onemogućilo oslobođenje okupiranih teritorija i izlazak na more, na teritoriji općine Neum.

Zaključak o ratnim doktrinama agresora:

Neuspjesi beogradsko-paljanskog i zagrebačko-gruđanskog režima na političkom planu nisu se mogli nadoknaditi vojnim operacijama. Borbene akcije bile su kratkog dometa i razvučene na cijelom prostoru, bez dovoljno jake udarne snage, opterećene mnogobrojnim slabostima u domenu oblika manevra, ali ne i u domenu logističkog snabdijevanja. Iz dana u dan, agresorski režimi i njihove vojske trpili su sve snažnije udarce na političkom i na vojnom polju, tako da su bili pred raspadom.

Krah strategije specijalnog rata SVS VJ bio je očevidan. Poslije neuspjeha ove strategije, agresori su bili prinuđeni da je zamijene strategijom ograničenog rata. Tu se ulazi u drugu etapu rata, kada su se jedinice susjednih država neposredno angažovale na bosanskohercegovačkom ratištu. Oni dovlače svoje ekspedicione vojske radi brže okupacije, što dovodi do proširenja rata.

Svjesni činjenice da će rat dugo trajati i u krajnjoj konsekvenci za njih biti izgubljen ako to ne spriječe, agresori u rat ulaze sa idejom „munjevitog rata“, što je podrazumijevalo njegovo okončanje sa jednom ili, u najgorem slučaju, dvije-tri napadne operacije. Međutim, takve operacije, čak i kada se izvode na najbolji način, zahtijevaju veoma mnogo snaga i sredstava. Srbijske snage, koje su bile angažovane na početku, nisu bile dovoljne.⁶ Tako se, već na prvom koraku, pokazalo pogrešnim stanovište procjene strategije ograničenog rata, da je za okupaciju BiH dovoljno angažovati snage jačine 10-tak korpusa.⁷

Suočena sa otporom bh. patriotskih snaga, jačeg i žilavijeg protivnika nego što je očekivala, ta strategija je na licu mjesta morala da traži rješenje za dugoročniju akciju. U pogledu snage izlaz je tražen u eskalaciji i dovođenju novih srbijanskih snaga, koje su narasle na blizu 500.000 vojnika i izazivanju rata između Bošnjaka i Hrvata koji su u početku rata bili saveznici. Pored toga, izlaz je tražen u izazivanju rata između Bošnjaka, međusobno, na teritoriji Bihaćkog okruga. Smatra se da su ova dva najveća uspjeha SVS VJ. Izlaz je tražen i u jačanju četničke vojske pobunjenih Srba u BiH. Pa, ipak, te

6 U savremenoj svjetskoj vojnoj literaturi (prema britanskom maršalu Montgomeriju) rat se dijeli na tri faze:

1. Izmjena nuklearnih udara.
2. Eksploatacija tih udara operacijama KoV, RM i RV u cilju zauzimanja protivničke teritorije.
3. Sređivanje i organizacija privrednog, političkog i društvenog života na osvojenim prostorima – učvršćenje okupacije.

Suština sovjetskog gledanja na početni period rata ogleda se u ciljevima od kojih se posebno ističe:

1. Što prije i potpunije razaranja – uništenje ili neutralisanje svih osnovnih izvora za vođenje rata na cjelokupnoj dubini neprijateljskih država.
2. Paralisanje državnog i visokog vojnog rukovođenja.
3. Dezorganizacija mobilizacije, sprječavanje strategijskog razvoja OS i pružanje pomoći jednog ratišta drugom.

Glavni zadatak žrtve je da preživi početni udar i pripremi se za početak svojih oslobodilačkih akcija. Što se tiče BiH, opšta situacija i odnos snaga bili su nepovoljni za žrtvu, a osnovna karakteristika naše odbrane je upornost i njena organizacija po raznim pravcima (Prim. Dž.N.).

7 Primjera radi, Amerikanci su u Vijetnamu, u početnom periodu rata, za okupaciju oko 32 miliona Vijetnamaca, angažovali tri, a zatim šest divizija, uz snažnu podršku pomorskih i vazduhoplovnih snaga, (prim.Dž.N.).

snage – kao i strategija ograničenog rata – doživljavaju poraz. Za to postoji više razloga, među kojima su najvažniji:

- Agresija na BiH uslijedila je poslije specijalnog rata, koji je protiv nje vođen i koji je pretrpio nesporan poraz. Tim ratom ne samo što nisu ostvareni strategijski ciljevi, nego nije ni izvršeno „omekšavanje terena“. Četničke snage i administracija počeli su da se raspadaju, pa su srbijanske snage preuzele ulogu da ih štite.
- Protivurječni i, u isto vrijeme, neizbježni zahtjevi koncentracije (radi ofanzivnog dejstva) i disperzije (radi kontrole teritorije) prinudili su im komandovanje da te protivurječne zahtjeve mire kompromisima, što se loše odrazilo na realizaciju konačnog cilja uništenja. Disperzija snaga dovela je do toga da im je svuda bilo nedovoljno vojnika. Snage su im bile rasplinite i postale neefikasne i na kraju prisiljene na strategijsku defanzivu. U nedostatku snaga da preduzmu strategijsku inicijativu, ograničili su se na napadne operacije manjeg obima.
- Neprilagođenost organizacije obuke i uvježbavanja uslovima na bosanskohercegovačkom ratištu, kao i nepogodno zemljište i klimatski uslovi.

Od početka do kraja rata, izveli su mnoštvo akcija i operacija snagama jačine od čete do više korpusa, međutim, skoro sve su se završavale neuspjehom. Razloga za to ima više. Jedan od bitnih je što su se agresori sukobili sa protivnikom visokomotivisanim za odbranu, ali ima i drugih razloga. Tako, npr., i pored ogromne izviđačke tehnike i izviđačkih jedinica, agresori nisu mogli lahko i pravovremeno da pronađu ciljeve, jer su ciljevi i front, u minulom ratu, bili „svuda“.

Nasuprot tome, agresorske trupe su, povremeno, upadale u zasjede, napadane i trpile poraze i u napadu i u odbrani. Zbog toga nisu mogli u punoj mjeri doći do izražaja i ostvariti slobodu u izboru akcije.

Takav način dejstava, u velikoj mjeri, uslovljen je i geografskim karakteristikama zemljišta. Taktičko-operativni pravci bh. ratišta su malog kapaciteta i međusobno razdvojeni, a zemljište, u najvećem dijelu, nepovoljno za upotrebu oklopno-mehanizovanih jedinica, zbog čega su agresori obilato koristili helikopterske jedinice i artiljeriju.

Po broju napadnih operacija, može se zaključiti da agresorske snage nisu bile u strategijskoj ofanzivi. Povremeno, agresorske operacije imale su obilježja i strategijske defanzive. Najveći broj agresorskih jedinica bio je angažovan u napadnim borbenim dejstvima. Dakle, velika većina agresorskih vojni-

ka bila je neposredno angažovana u napadnim borbenim dejstvima. Manji broj ih je bio angažovan za odbranu gradova, osiguranje i kontrolu teritorije.

Treća etapa rata u strategijskom smislu znači pripremanje odstupnice i prenošenje odgovornosti za rat u nadležnost Karadžića, Bobana i njihovih istomišljenika. Ograničeni rat time je postajao i posredni.

Iz svega toga može se izvući i opći zaključak da su agresori rat u BiH vodili povremenom ofanzivnom strategijom, koju im nije nametnula ARBiH, već njihovi vladari u Beogradu i Zagrebu.

Rat u BiH nije značio samo suprotstavljanje ideologija, već i oprečnih strategija: strategije konvencionalnog osvajačkog rata i strategije odbrambenog rata. Za razliku od prve, čije su karakteristike već iznesene, ova druga strategija je, u suštini, zasnovana na manevru, kombinovanju i iznuravanju. Kad se suprotstave jedna drugoj, te dvije strategije se ponašaju kao sistem i antisistem.

10. STRATEGIJE UČESNIKA RATA U BIH

b) Strategija načela učesnika rata u BiH

Agresorska strategijska načela odnose se na: cilj, ofanzivnost, jednostavnost, jedinstvo komandovanja, koncentraciju, ekonomiju snaga, manevar, iznenađenje i osiguranje. U minulom ratu primjenjena su sva ova načela iako je postojao nesiguran prilaz ofanzivnosti. Pored toga, postojali su zamršeni planovi i neadekvatni prioriteti u pogledu angažovanja snaga i sredstava podrške, komandovanje je bilo podijeljeno, taktika neelastična i nemaštovita koja je obično bila lišena elemenata iznenađenja, a bilo je i rastresitosti između ljudstva i logističkog osiguranja. Suština je bila u tome da su se osvajačka strategijska načela susjednih država razbila u ratu sa odbrambenim strategijskim načelima ARBiH.

Načela strategije odbrambenog rata kojima se rukovodilo Predsjedništvo RBiH i ARBiH sadržana su u općim pogledima na rat i doktrinarnim stavovima i iz njih se mogu izvesti. Prema onome kako su se izvodila ratna dejstva u BiH, i prema postavkama Vrhovne komande i njenog Štaba, koje znače sintezu iskustava u minulom ratu, načela strategije ARBiH bila su sljedeća: izbor cilja, potpuno jedinstvo naroda i oružanih snaga, jedinstvo političke i oružane borbe, iznenađenje, neprekidnost i intenzitet borbe, masovnost,

ofanzivnost, inicijativa, nametanje sopstvenih oblika vođenja oružane borbe, izbor težišta, racionalnost i efikasnost, jedinstveno rukovođenje i komandovanje, sigurnost i snabdijevanje (otimanjem od neprijatelja, osloncem na sopstvene snage i skromnu pomoć prijatelja).

Rezultati ARBiH postignuti su tajnim pripremama, dobro planiranim akcijama i postupcima, kao i brzim i iznenadnim dejstvima.

c) Činioci oružane borbe

Od poznatih činioaca oružane borbe (ljudstvo, materijalno-tehnička sredstva, prostor i vrijeme), materijalno-tehnički činioac je za agresore u minulom ratu bio izrazito primaran. Dokaz za to su već navedene činjenice, koje govore o kvalitetu i kvantitetu upotrebljenog oružja i oruđa, te o količini eksploziva, municije i granata bačenih na prostor pod kontrolom ARBiH. Agresori su, u tom domenu, raspolagali izrazitom nadmoćnošću, pa su ulogu ovog faktora, naročito vatre, tako reći, apsolutizovali. Međutim, u BiH su pokopane iluzije i tehnokratske koncepcije koje daju prioritet materijalu, kao odlučujućem činiocu za pobjedu u ratu.

Armija RBiH, držeći se shvatanja o odnosima ljudskog i materijalno-tehničkog činioaca u borbi, poseban značaj davala je vojniku, ali nije negirala i potcjenjivala značaj tehnike. Naoružanje i oprema čine samo materijalnu i tehničku osnovicu, ali nisu glavni činioci borbene spremnosti oružanih snaga. Armija RBiH nije posmatrala odnos ta dva činioaca pojednostavljeno, kao odnos čovjeka i mašine, već kao sitenzu oba faktora koji se izražavaju u ukupnom odnosu snaga. Taj odnos se posmatra kao odnos čovjeka - koji je dovoljno motivisan, sa efikasnim oružjem, u kom slučaju čovjek nije zarobljenik mašine i sistema koji ga potčinjava mašini. Borac ARBiH, sa slabijim oružjem u ruci, moralno i psihološki, bio je nadmoćniji, zato što se borio za slobodu i nezavisnost svoje države. Inferiornost u materijalno-tehničkom činiocu time se kompenzirala i doprinijela je ukupnom moći ARBiH, tj. moralnoj snazi zasnovanoj na visokoj moralnoj svijesti i djelotvornoj ratnoj vještini. To je, inače, suština onoga što se podrazumijeva pod kvalitetom ljudskog činioaca.

Kao činioac oružane borbe u minulom ratu, prostor se ispoljavao dvojako: kao veličina geografskog prostora na kojem su izvođeni bojevi, borbe i operacije i kao njegov kvalitet u hidrografske – orografskom smislu.

Agresoru, koji je težio koncentraciji snaga i okruživanju branilaca na malom prostoru, nisu odgovarale velike razmjere bojišta. Nasuprot tome, snage

ARBiH težile su da razvuku agresora po cijelom prostoru i na taj način smanje i otupe njegovu napadnu i udarnu moć.

Zauzimanje dijela teritorija od strane agresora nije značilo gubitak prostora za snage ARBiH. Prema tome, razmjere prostora u tim uslovima bile su konstantne, nezavisno od razvoja borbenih dejstava na njemu.⁸ Do proširenja prostora na susjedne države SRJ i RH nije došlo. Posmatrano sa toga stanovišta, proširenje ratnih operacija na susjedne države, nije imalo opravdanje s gledišta vojne strategije ARBiH. To se nije učinilo ni zbog političkih razloga, pa, čak, ni onda kada je agresorima postalo jasno da Bošnjaci, bez obzira na žrtve, neće napustiti domovinu. Što se tiče karakteristika prostora, one su, kao što je već rečeno, negativno uticale na taktičku pokretljivost agresorskih snaga. Negativno je uticalo i vrijeme kao atmosferska pojava. Ova dva činioca oružane borbe, jedinice ARBiH koristile su da parališu agresorske tehničke i druge prednosti.

d) Oblik rata

Po obimu angažovanja snaga i sredstava i po prostoru na kojem se vodio, rat u BiH bio je ograničeni, lokalni. Međutim, u njemu su bile angažovane i susjedne države. Prema tome, on je, zbog toga, poprimio obilježje međunarodnog sukoba. S gledišta agresorskih klasifikacija ratovanja, oni su u tom jedinstvenom ratu primjenjivali dva oblika rata:

- specijalni (subkonvencionalni) i
- ograničeni, lokalni, (konvencionalni) rat u kojem su, pored konvencionalnog naoružanja, upotrebljavali i biološko-hemijska sredstva.

Armija RBiH vodila je opštenarodni, odbrambeni rat, u skladu sa specifičnim uslovima. To je oblik rata koji je omogućio da se na najbolji način mobilišu i aktiviraju ljudski i materijalni resursi za odbranu od agresije.

Po društveno-političkoj suštini, to je bio odbrambeni rat, uz primjenu svih oblika oružane i političke borbe, vidova i oblika borbenih djestava. Po svojoj suštini, to je bio odbrambeni rat, ali je, po načinu izvođenja borbenih djestava, u završnoj fazi, prešao u ofanzivni oslobodilački rat.

8 Svako proširivanje prostora na susjedne države pogoduje odbrambenim snagama, jer je veličina prostora, pored vremena trajanja rata i odgovarajuće ratne vještine, bitan element strategije iznuravanja (prim. Dž.N.).

e) Oblici oružane, političke i ekonomske borbe

U skladu sa strategijom ograničenog rata, agresorske snage bile su orijentisane na frontalni oblik oružane borbe, uz istovremena „specijalna“ dejstva. Ali, pošto nikada nisu uspjeli da uspostave neprekidan front i da nametnu frontalna dejstva u kojima dolazi do žestokih sudara i odlučujućih bitaka, morali su da prave kompromise i prilagođavaju svoja dejstva taktici ARBiH, pribjegavajući u napadu potjernim akcijama, većih ili manjih razmjera, a u odbrani obrazovanju odbrambenih linija.⁹

Branioци BiH primjenjivali su više oblika oružane i političke borbe. Oružana borba bila je glavni oblik suprotstavljanja agresoru, a politička borba drugi oblik. Ta dva oblika su se međusobno kombinovala i dopunjavala. Prelaz sa jednog oblika na drugi odvijao se u skladu sa promjenama situacije na ratištu. Za ARBiH su značajne dvije transformacije. Prva se desila na kraju prve etape, kada su sazreli uslovi za prelaz sa političke borbe (koja je do tada bila osnovni oblik borbe za optanak države i kada se više s tim nije bilo moguće odbraniti) na oružanu borbu za odbranu države. U toku druge transformacije dolazilo je do žestokih sudara, odlučujućih i završnih operacija za odbranu države. U njoj se došlo do završetka rata. Uporedo sa oružanom borbom vodila se i politička borba koja je bila neprekidna u tri vida:

- politička borba, koju je vodilo civilna vlast i ARBiH, na čelu sa Predsjedništvom RBiH,
- politički rad u jedinicama ARBiH i
- agitacija ili „rad na ubjeđivanju“ u neprijateljskim redovima.

To je bila borba za pridobijanje svih narodnih masa i njihovo vezivanje za oslobodilački pokret i raskrinkavanje kolaboracionalističkih režima koji su služili agresorskim ciljevima.¹⁰ Može se reći da odbrana BiH, u pogledu metoda političke borbe, obogatila riznicu iskustva pravedenih odbrambenih ratova, naročito kada je riječ o sasvim novim originalnim metodama organizovanja i vođenja odbrambene politike države.

9 Primjera radi, kod Artoa, stare provincije u sjevernoj Francuskoj, u Prvom svjetskom ratu, vođene su četiri bitke, naročito oko grebena Vimi. U drugoj bici, od 09.05. do 18.06.1915. godine, saveznici su pokušali da probiju njemačke linije na zapadnom frontu. Francuska 10. armija je, uz gubitke preko 100.000 vojnika, na 7 km fronta, napredovala 3 do 4 km, dok je engleska 1. armija, uz znatne gubitke, uspjela jedino da osvoji izbočinu, 3 km široku i 800 m duboku. Tako je ta ofanziva pretrpjela neuspjeh.

10 Tipičan primjer kolaboracije je tenkovska i art. podrška VRS brigadi HOV u Žepču (prim.a.).

f) Vidovi strategijskih dejstava

Agresorska strategija ograničenog konvencionalnog rata, koja je, u stvari, strategija munjevitog rata, podrazumijeva ofanzivu, kao osnovni – preovlađujući vid djestava. U minulom ratu, ovu strategiju agresori nisu uspjeli sprovesti u djelo. Njihove napadne operacije, imale su samo ograničen operativno – taktički značaj i nisu, u potpunosti, postigle svoje ciljeve. U cjelini gledano, ARBiH je agresore prinudila da na kraju ostanu od strategijske ofanzive. S druge strane, ARBiH je uspjela da pređe u strategijsku ofanzivu. Sudeći po ukupnim aktivnim dejstvima, u različitim oblicima i ukupnim efektima tih dejstava, ARBiH je dosta brzo prešla u strategijsku ofanzivu. Time je opovrgnuto načelo koje u toj vrsti rata predviđa postupnost u prelasku i osvajanju strategijske ofanzive. To se nije desilo slučajno i spontano, već je rezultat svjesnog opredjeljenja u strategiji ARBiH. U izvjesnim trenucima, u pojedinim operacijama, ARBiH bila je u defanzivi, ali samo zbog toga da se stvore potrebni uslovi za nastavak operacije, npr. za oslobađanje Vlašića.

g) Oblici borbenih dejstava

Najznačajnija specifičnost minulog rata u BiH odnosi se na oblike borbenih dejstava. Pored manje-više klasičnih borbenih dejstava koja su primjenjivana kao što su borba, boj i operacija, agresori su preduzimali i posebna dejstva, kao što su: racije, etničko čišćenje,¹¹ razaranja naseljenih mjesta, mjere pacifikacije, akcije policije i službi sigurnosti, bombardovanje i granatiranje, upotrebu hemijsko-bioloških sredstava, itd.

Prevladavali su bojevi i borbe. Operacije, po pravilu napadnog karaktera, izvođene su rjeđe. Čisti odbrambeni bojevi i borbe bili su rjeđi, a na strani ARBiH češći. Osnovni načini borbe ARBiH su: prepadi, zasjede, odbrana i napadi.

Rezultati inventivne kreativne taktike, u ukupnom zbiru, imali su strategijski značaj.

Operacije su, po načinu izvođenja i obimu, bile različite. Napadne operacije agresora nisu prelazile okvir operatike. Mnoge od njih, po broju angažovanja snaga, graničile su se sa bojevima, ali su, po ciljevima koje su planirale da ostvare, imale značaj operacija. Izvođene su jačim sastavima, na odvojenim pravcima, međusobno povezanim po cilju i vremenu.

¹¹ Eufemizam (prim. Dž.N.).

Operacije ARBiH bile su malobrojne, ali su njima postizani odgovarajući efekti. Time je agresorski program okupacije i uništenja BiH i Bošnjaka onemogućen, a povećana je međunarodna afirmacija oslobodilačke borbe ARBiH. Ustvari, njima je učinjen preokret u minulom ratu i naznačen slom agresorskih strategija, a postignut je jedan od strategijskih ciljeva, tako što su agresori primorani na mirovne pregovore.

U početku rata, agresor je intenzivno upotrebljavao avijaciju, što je činio i kasnije, bez obzira na Rezoluciju UN br: 816 kojom je avijacija NATO-a ovlaštena da ruši avione koji krše zabranu letova nad BiH. Armija RBiH je, braneći se od tih napada, izvela i protivvazдушnu odbranu zapaženih razmjera i uspjeha.

Klasične pomorske operacije nisu izvođene. Dejstva ratnih mornarica agresora svedena su na blokadu obale i luke Ploče (u kojoj su se nalazili skladišni kapaciteti najvećih bh. preduzeća), sprječavanje dotura morem, onemogućavanje saobraćaja na moru i rijekama. U „etničkom čišćenju“ teritorija, pored rijeka Drine i Save, srpski agresor je angažovao i brodove riječne ratne flotile.

11. ORUŽANE SNAGE AGRESORA I ARMIJE R BiH

a) Jačina i odnos snaga

Na bosanskohercegovačkom ratištu bile su angažovane ogromne vojne snage i materijalna sredstva. Vojne snage iz etape u etapu sistematski su narastale da bi dostigle konačne cifre. Bivša JNA je imala značajne vojne potencijale, koje je, nakon rata u R Sloveniji i RH, angažovala na bosanskohercegovačkom ratištu.

Vojni potencijali bivše JNA:

Kada je u 1991. godini bivša JNA započela rat protiv Hrvatske, posjedovala je 19.029 različitih artiljerijskih oruđa, 1.799 protivtenkovskih topova, 4.200 BsT-a, 6.400 MB-a, 1.934 oruđa teške artiljerije, 250 samohotki, 4.286 PAM/PAT-ova i 160 VBR-ova.

Poslije gubitka u opremi u R Sloveniji i RH, SRJ je imala oko 17.270 art. cijevi, što je predstavljalo značajnu silu na svjetskoj skali. Primjera radi, kopnene trupe SAD imale su 5.789; Ukrajine - 5.000; Turske – 4.178; Indije – 4.000; Italije 1.952; Francuske – 1.403; Velike Britanije 729 art. cijevi. Iza Srbije bila

je, čak, i Kina, sa svojom milionskom armijom i 14.500 art. cijevi, od čega su 3.800 bili MB-i.

Najveća artiljerijska sila bila je Ruska Federacija koja je posjedovala oko 55.000 različitih art. cijevi. Prije raspada, SSSR je imao 64.000 art. cijevi, od čega 13.000 MB-a. Uzimajući sovjetsku doktrinu superiorne art. sile kao primjer, SFR Jugoslavija je onda, a SR Jugoslavija tada, uživala premoć, posjedujući veliki broj teških topova kojima su sistematski uništili određena područja Hrvatske i gotovo sve gradove i naselja u BiH u kojima nisu uspjeli uspostaviti svoju vlast. Činjenica što su Amerika i NATO oklijevali da pošalju kopnene snage u BiH, bila je, prije svega, u strahu da vazdušni udari ne bi dovoljno brzo uništili taj arsenal, a naročito zato što su se Amerikanci u Vijetnamu suočili sa svega 1.200 topova i MB-a kojima su raspolagale odbrambene snage Vijetnama.

SR Jugoslavija je svoju artiljeriju bila razmjestila duž cjelokupne teritorije nad kojom je imala nadzor: 3.000 art. cijevi u BiH, 4.000 u Crnoj Gori, a više od 10.000 u užoj Srbiji, Vojvodini i na Kosovu. Sva važnija skladišta municije i fabrike za proizvodnju oružja su predislocirali na matični srbijanski teritorij.

SR Jugoslavija se, što je očito, pripremala za iscrpljujući rat koji bi mogao trajati godinama i u kojem bi artiljerija činila stratešku okosnicu. To potvrđuje i sljedeća tabela:

Tabela 1: Pregled vojnih potencijala bivše JNA¹²

Ukupni potencijali srbijanskog naoružanja na teritoriji Srbije, C. Gore i BiH (podaci iz jula 1992.)				
vrsta oružja		broj (kom)	proizvodni status	rezerve municije
Puške (pješ. naoruž.)	Automatske i poluautomatske puške	2.000.000	pojačana proizv.	za 5 godina
	Puškomitraljezi	600.000	nastavljena proizv.	za 3 godine
	Mitraljezi	25.000	nastavljena proizvodnja	za 18 mjeseci

12 Stanje i broj naoružanja zasnovani su na osnovi zvaničnih izvora V. Britanije, SAD, Francuske, Njemačke, Austrije, Italije i Švedske. Moguća odstupanja u promjenama su: do plus – minus 2% (prim. Dž.N.).

MB, RB i POVR	RB za jednokratnu upotrebu	200.000	pojačana proizv.	za 12 mjeseci
	RB za višekratnu upotrebu	4.000	pojačana proizv.	za 12 mjeseci
	Vođeni protivtenkovski projektili „maljutka“ 9K11	1.500	nastavljena proizvodnja	za 6 mjeseci
	Protivtenkovski RB i MB	2.000	pojačana proizv.	za 10 mjeseci
	Minobacači (MB)	5.600	nastavljena proizv.	za 3 godine (mjesečna proizv. oko 5.000 granata)
Topovi	Bestrzajni topovi (BST)	4.000	nastavljena	za 2 do 3 godine
	PAM-ovi i PAT-ovi	3.900	nastavljena	za 15 do 18 mjeseci
	Teška artiljerija	3.400	nastavljena	za 2 godine
	Samohotke	200	nastavljena	za 12 mjeseci
	VBR-ovi	150	nastavljena	600.000 kom, 125 mm i 252 mm-skih raketa
Tenkovi		800 – 900	obustavljena proizv.	100, 125mm-skih granata za 10 g.
Oklopni transporteri (naoružani)		738	djelimično nastavljena proizv.	„Maljutke“, laki top i mitraljezi
Avioni operativni		180	obustavljena proizv. dijelova	konvencionalnih kasetnih bombi za 8 – 10 mjeseci
Helikopteri (borbeni i transportni)		150 „gazela“ i MI-8	obustavljena proizv.	protivtenkovski navođeni projektili
„Zemlja-zemlja“ (Luna) i projektili srednjeg dometa		50 – 60 lansera	poboljšana	
Gorivo			embargo na snadbijevanje	usklađeno za 3 mjeseca intenzivne borbe
„Vazduh-vazduh“ (avionski) projektili		600	servisi, modifikacije	
Vazduh-zemlja“ (avionski) projektili		400		
„Zemlja-vazduh“ (protivavionski) projektili		200 lansera	poboljšana	500 – 600 komada
Fregate i korvete		4		svi brodovi, projektili, municija, u Boko-Kotorskom zaljevu
Raketni – torpedni čamci		60	obustavljena proizv.	
Mino-polagači		8 – 10 operat.	obustavljena proizv.	
Amfibijska vozila (plovila)		40	obustavljena proizv.	
Podmornice		5	obustavljena proizv.	
Mini-podmornice		6	obustavljena proizv.	svi brodovi, projektili, municija, u Boko-Kotorskom zaljevu
Pomorski helikopteri		16		heliodrom u Tivtu

Prema procjeni „Odbora za spas BiH u Americi“, objavljenoj u listu „Istina o BiH“ broj 11/godina 1, od 27.09.1994.godine, VRS je imala oko 80.000, a ARBiH oko 180.000 vojnika.

Dio bivših rumunskih nacionalista, većinom oni koji su bili u službi režima Čaušesku Nikolaja, bio je uključen u kopnene trupe VJ. Njima su se pridružili dobrovoljci Rusi, Bugari, Grci i drugi, prvenstveno iz pravoslavnog svijeta. Prisustvo ruskih pilota, koji su letjeli na MiG-ovima 21, 23-BIS i 29, zasnovano je na činjenici da su, tokom borbenih letova, presretni njihovi razgovori na maternjem jeziku,

Bivša JNA je bila izvanredno obučena armija sa dugogodišnjim ratnim iskustvom, naoružana, posebno u prijeratnom periodu, najsavremenijim borbenim sredstvima i do tada neviđenom vatrenom moći i manevarskim mogućnostima.

Na tempo povećanja agresorskog brojnog stanja, naoružanja i ostale tehnike uticale su, prvenstveno, matične države (SRJ i RH) koje su, u želji da što prije slome bosanskohercegovačke odbrambene snage, stalno jačale svoje oružane snage.

Agresorske snage bile su savremeno naoružane i prilagođene za dejstva u BiH. U svojim sastavima imale su znatan broj tenkova. Te snage su se periodično „rotirale“, odnosno, vraćale u matične države na popunu i odmor i, u međuvremenu, zamjenjivale svježim jedinicama i dobrovoljcima «vikend ratnicima» iz ZEZ, tako da su kroz bosanskohercegovačko ratište prošle skoro sve snage agresora, kako operativna komponenta, tako i rezerva.

Armija RBiH odgovorila je svestranim jačanjem svojih potencijala, da bi ih, uz sopstvene izvore, ratni plijen i pomoć prijateljskih država, vrlo brzo razvila u savremenu armiju, od šest korpusa kopnene vojske i snage ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, sposobne za uspješno izvođenje strategijskih operacija, do konačnog poraza agresora i oslobođenja države.

Pomorske snage, sa ljudstvom i plovnim objektima, u BiH nisu razvijane ni u minulom ratu, a ni nakon njegovog završetka.

U toku borbi protiv agresora, branioci su razvili RV i PVO. Ovaj vid OS, kao i kopnena vojska razvijali su se relativno brzo, zahvaljujući ratnom plijenu i sopstvenim izvorima. Gubici u naoružanju i opremi, branioci su brzo nadoknađivali, kroz ratni plijen.

PVO branioca oborila je nekoliko agresorskih aviona koji su polijetali sa aerodroma u Srbiji, Crnoj Gori i Hrvatskoj, kao i sa aerodroma Zalužani kod Banja Luke. Avijacija snaga UN oborila je samo četiri aviona, koji su, u ljeto

1994. godine, poletjeli sa aerodroma kod Udbine i bombardovali fabrike u Novom Travniku i Bugojnu.

Brojni odnos odbrambenih i agresorskih snaga većinom je bio u korist agresora. Agresori su ovaj odnos mijenjali u svoju korist dovlačenjem svježih snaga i uvođenjem savremenih borbenih sredstava vrlo velike vatrene moći.

Međutim, izvori narastanja branioca, posebno ljudski i moralni, bili su neiscrpn i pred kraj rata uspostavljena je ravnoteža, što je dovelo do odlučujućih promjena i završetka rata.¹³

Brojni odnos, međutim, treba posmatrati i u svjetlu sljedećih bitnih elemenata stvarnog-kvalitativnog odnosa snaga:

- Živu silu ARBiH nisu činile samo vojne formacije. To je, u suštini, bio sav narod koji je primjenjivao različite oblike otpora okupatoru i izdajnicima.
- U oblasti borbene tehnike i vatrenih mogućnosti, snage ARBiH su, u uslovima inferiornosti na globalnom planu, aktiviranjem svoje namjenske proizvodnje, uspjele da stvore povoljan odnos snaga na taktičkom nivou.
- Izrazita prevlast agresorske avijacije je, nakon usvajanja Rezolucije UN broj 816 o zabrani letova, dobila drugačije značenje. Time je onemogućena realizacija načela da rat dobija onaj ko ima prevlast u vazduhu.
- Moralni činioc, (motivisanost za dugotrajan rat i savjest o odbrani svoje države), kao presudan činioc odnosa snaga u minulom ratu, bio je u punoj mjeri na strani branioca.

b) Grupisanje snaga

Grupisanje odbrambenih i agresorskih snaga bilo je uslovljeno općim ciljevima rata, strategijskim objektima i ratnim doktrinama.

VRS, VJ i njihove paravojne jedinice su glavne snage grupisali u rejonima velikih gradova, aerodroma, važnijih administrativno-političkih centara, u zahvatu glavnih komunikacija i strategijskih objekata, čime su praktički bili okupirali BiH. Značajne strategijske rezerve imali su na teritoriji SRJ.

HVO, HV i njihove paravojne jedinice su glavne snage grupisali u zapadnoj Hercegovini, dolinama rijeka Neretva i Bregava, na teritorijama općina: Neum, Stolac, Čapljina, Mostar, Ljubuški, Čitluk, Livno, Posušje, Tomislav-

¹³ Nakon završetka rata program „Opremi i obučiti“, Izjava Bijele kuće

grad, Grude, Prozor i Gornji Vakuf. Značajnije strategijske rezerve imali su na teritoriji RH.

Armija RBiH je, u skladu sa svojom koncepcijom, strategijom, operativom i taktikom odbrambenog rata, rastresitim rasporedom pokrila dio bosanskohercegovačkog ratišta, tako da su se akcije mogle izvoditi u isto vrijeme i svuda, na frontu, na bokovima i u agresorskoj pozadini. U prvoj fazi rata težište dejstava ARBiH bilo je u odbrani, a pred kraj rata na oslobođenju državnog teritorija.

c) Rukovođenje i komandovanje

Armija R BiH

Armijom R BiH rukovodilo je i komandovalo Predsjedništvo RBiH, kao njena Vrhovna komanda. Vrhovna komanda imala je Štab i Vladu, a u sastavu Vlade bilo je Ministarstvo odbrane. Na čelu svih jedinica bili su komandiri i komandanti, koji su jedini imali pravo komandovanja jedinicama, shodno principima jedinstarješinstva i subordinacije.

VRS i VJ

Ovim vojnim formacijama rukovodilo je i komandovalo Predsjedništvo SRJ, preko Generalštaba VJ, a on preko Generalštaba VRS na Palama. Ministarstvo odbrane u Beogradu je bilo pretpostavljena institucija Ministarstvu odbrane RS na Palama. Njihove jedinice bile su organizovane u korpusne, sa čime je bilo usklađeno komandovanje kopnenim snagama i avijacijom, kao i sveukupno njihovo grupisanje.

Na taktičkom nivou, imali su dosta poteškoća u komandovanju taktičkim jedinicama zbog ispresijecanosti i pokrivenosti zemljišta i načina dejstava odbrambenih snaga. Da bi riješili taj problem, osigurali su znatan broj helikoptera.

U rukovođenju i komandovanju imali su sljedeće slabosti:

- komande i jedinice, pripremi borbenih dejstava, pristupale su sa nedovoljnom tajnošću,
- oficirima je nedostajao profesionalizam i većina su bili zločinci, nisu bili u stanju da se brzo prilagođavaju iznenadnim promjenama situacije,

- bila je izražena nesrazmjerna razlika između visokog kvaliteta naoružanja i lošeg kvaliteta komandovanja, zbog čega su počinjeni genocid i brojni ratni zločini.
- vojničkom sastavu nedostajalo je poštenja, viteštva, morala, solidarnosti i fizičke izdržljivosti,
- u radu komandi i štabova, bila je prisutna površnost i pogrešna procjena borbenog morala branioca.

Ove slabosti rezultat su degradacije morala uzrokovanog i zbog straha od buduće odgovornosti pred Međunarodnim sudom za ratne zločine.

HVO i HV

Ovim snagama rukovodio je i komandovao Predsjednik Republike Hrvatske, koji je ujedno bio i Vrhovni komandant vojske. U sastavu Vlade bilo je Ministarstvo odbrane, u čijem sastavu je bio i Glavni stožer Hrvatske vojske, kome je bio potčinjen Glavni stožer HVO u Grudama.

Umjesto korpusa, HVO i HV imali su zborna područja. Niže jedinice bile su: zdrugovi, brigade, pukovnije, bojne i satnije.

Načela rukovođenja i komandovanja u ovim formacijama bila su slična kao kod VJ i VRS.

11.1. Snage TO RBiH

Dana 08. aprila 1992. godine, Predsjedništvo R BiH donijelo je Uredbu o ukidanju dotadašnjeg RŠ TO SR BiH i formiranju ŠTO RBiH. Ova Uredba ima historijski značaj jer predstavlja jedan od osnova za razvoj oružanih snaga RBiH. Njom su razriješeni dužnosti dotadašnji i imenovani novi čelni ljudi. Određen je privremeni znak za pripadnike TO i regulisan sistem RiK-a. Na taj način R BiH je, prvog dana svoje nezavisnosti, ozakonila svoje oružane snage i time ispunila bitne odrednice međunarodnog ratnog prava. Narednog dana, Predsjedništvo RBiH donijelo je Odluku o objedinjavanju u sastave TO svih oružanih sastava (osim snaga bivše JNA i MUP-a). Ovom Odlukom Predsjedništvo R BiH se odlučilo da, dbranu države i daljnji razvoj sopstvenih OS, zasniva na osnovama svojih dotadašnjih legalnih i legitimnih OS. Ovom Odlukom obavezani su svi, do tada, formirani oružani sastavi i pojedinci da se prijave najbližim okružnim ili opštinskim štabovima TO, radi prijema obilježja i stavljanja pod jedinstvenu komandu, najkasnije do 15. aprila 1992. godine.

TO SR BiH je 1985. i 1986. godine bila organizovana u 120 mirnodopskih štabova, na nivou opština, okruga i republike. Rukovodila je sa 313.000 pripadnika ratne TO, razvrstanih u 582 ratna štaba, 4.200 ratnih jedinica i 319 ustanova. Jugoslovenski prosjek angažovanja stanovništva u TO bio je ispod 5%, a u TO SR BiH 7,23%. Nakon prevladavanja velikosrpske ideologije, ocijenjeno je da dobro razvijene i opremljene TO republika mogu poslužiti republikama kao okosnica za formiranje sopstvene vojne sile, radi čega se smišljeno, planski i organizovano, počev od 1987. godine, počinje brojno smanjenje i razoružavanje TO SR BiH.

Brojnom smanjenju i, posebno razoružanju TO SR BiH, najžešće su se suprotstavila lica zaposlena u mirnodopskim štabovima TO, zbog čega su, 1991. i početkom 1992. godine, sa dužnosti smijenjena 64 komandanta TO. Zahvaljujući ispoljenom patriotizmu, upornosti i odlučnosti pripadnika TO, dijelu ŠTO je vraćeno naoružanje (OpŠTO Jajce i OkŠTO Bihać). Početkom agresije dio naoružanja došao je u posjed pripadnika OkŠTO Zenica i Tuzla, te OpŠTO Visoko, Kakanj, Travnik i dr.

TO SR BiH bila je jedina legalna i legitimna vojna sila, koja je imala svoj kontinuitet i bila usklađena sa ustavom SFRJ i SR BiH. Obzirom da je organizovana i opremana sredstvima radnih ljudi i građana BiH ona je imala povjerenje naroda. Bez obzira na njenu razgradnju u zadnjim godinama, početkom rata raspolagala je sa velikim brojem vojno-stručnih i rukovodnih kadrova. Zbog svega toga u svoje sastave za kratko vrijeme mogla je primiti vojno sposobno stanovništvo i transformisati se u ARBiH.

11.2. Formiranje Armije R BiH

Dana 15. aprila o.g. godine, navršilo se 18 godina od donošenja Odluke Predsjedništva R BiH o neposrednoj ratnoj opasnosti na teritoriji R BiH i Uredbe sa zakonskom snagom o ukidanju dotadašnjeg Republičkog štaba TO i formiranju štaba TO R BiH. Naredbom Predsjedništva naoružane formacije u republici objedinjuju se u Teritorijalnu odbranu Republike BiH. Ovaj datum je utvrđen kao Dan Armije R BiH. Donošenju ovakvih odluka i naredbe Predsjedništva R BiH, uslijedilo je zbog otpočinjanja srbijansko-crnogorske agresije na nezavisnu, suverenu i slobodnu R BiH i otvorenog stajanja na toj ideji srpskih nacionalista iz BiH okupljenih oko nacionalističke SDS. Povod za otpočinjanje agresije na R BiH bio je rezultat referenduma građana R BiH 29. februara i 1. marta 1992. godine, na kome se dvotrećinsko glasačko

tijelo izjasnilo da BiH bude nezavisna, suverena i samostalna u međunarodno priznatim granicama.

Građani BiH su izjašnjavanjem za samostalnu, nezavisnu i suverenu državu, otvoreno rekli srpskim nacionalistima da ne žele da žive sa njima tzv. „velikoj Srbiji“, i da bez obzira na posljedice žele da žive u svojoj jedinoj domovini slobodno, gradeći demokratsko, humano i multietničko društvo dostojno čovjeku, bez obzira na njegovu polnu, nacionalnu, socijalnu, vjersku i političku pripadnost.

Nepovoljna situacija po Bošnjake, koji su bili izloženi neprestanoj asimilaciji, trajala je do 1990. godine. Konačno, 27. marta 1990. godine grupa od 40 Bošnjaka, mahom osuđenih na procesu 1983. godine, pokreće inicijativu za osnivanje Stranke demokratske akcije, političke stranke bošnjačkog kulturno-historijskog kruga. Cilj stranke bio je što spremniji izlazak na prve demokratske izbore. Pripremajući se za rat, JNA prije izbora oduzima kompletno oružje Teritorijalne odbrane SR BiH. Izbori se održavaju 18. novembra 1990. godine i SDA pobjeđuje. Srpski nacionalisti su nezadovoljni ovakvim ishodom izbora i otvoreno od samog početka opstruiraju uspostavu legalnih organa vlasti. Bošnjački predstavnici u vlasti, na čelu sa Alijom Izetbegovićem, suočeni sa srpskim nacionalističkim izazovima i otvorenim prijetnjama ratom i uništenjem Bošnjaka, pokreću inicijativu da se Bošnjaci vojno organizuju i pripreme za odbranu od četničkih hordi, koji su prijetili ratom i pokoljima. Organizuje se savjetovanje u Mehurićima 07. i 08. februara 1991. godine, na kome se vrši procjena vojne situacije i položaj BiH.

Dana 10.06.1991. godine na sastanku u Domu milicije u Sarajevu, u prisustvu 356 vodećih bošnjačkih javnih radnika iz cijele Jugoslavije, pod okriljem SDA, osnovan je Savjet za nacionalnu odbranu sa Patriotskom ligom kao vojničkim krilom. U vezi s tim, Nedžad Ajnadžić u svojoj knjizi *“Odbrana Sarajeva”*, piše: “Među prvim organizacijama vojnog otpora 1992 do 1995. bile su “Zelene beretke – Bosne” i “Patriotska liga” formirane u Sarajevu. Formiranjem ovih organizacija prethodili su sastanci i odluke SDA, Muslimanskog omladinskog saveza, KPD “Preporod” i humanitarne organizacije “Merhamet” o potpisivanju “Rezolucije muslimanskih intelektualaca (Rezolucija 84) od 10.06.1991., u Sarajevu. Ovom rezolucijom intelektualci, privrednici i političari iz reda bošnjakog naroda postavili su političku platformu o budućnosti BiH i platformu o položaju Bošnjaka u njoj, uključujući

i Bošnjake Sandžaka i šireg jugoslovenskog prostora. U Rezoluciji je iskazana volja i čvrsto opredjeljenje da se BiH uspostavi kao suverena i cjelovita država. Time su građani BiH pozvani da brane ravnopravnost, suverenitet i cjelovitost BiH.¹⁴

U to vrijeme, otpočinje agresija JNA i SRJ na Hrvatsku, BiH, a posebno Bošnjaci, nalaze se pred izborom da li ostanu u krnjoj Jugoslaviji – „Velikoj Srbiji“, ili se opredijeliti za samostalnu državu i imati svoju sudbinu u vlastitim rukama. U takvim okolnostima donosi se historijska odluka o raspisivanju referenduma za nezavisnu BiH. Referendum se održava 29. februara i 01. marta 1992. godine. Rezultati referenduma pokazuju da se većina građana BiH odlučila za nezavisnu BiH. Srbi, nezadovoljni ishodom referenduma, otvoreno vrše oružane provokacije, nastojeći da što prije izazovu rat, smatrajući da Bošnjaci i ostale patriote neće uspjeti ni pružiti otpor.

Nakon što je EZ priznala BiH kao nezavisnu državu 06. aprila 1992. godine, Srbi su počeli žestoku agresiju svim sredstvima i vandalskim razaranjem BiH, posebno Sarajeva. Bosanskohercegovačke patriote se, odmah, uključuju u odbranu svoje domovine. Većina Srba ne učestvuje u odbrani već prelazi na stranu četnika. U takvim okolnostima, Predsjedništvo R BiH donosi odluku o formiranju Štaba TO SR BiH, koji okuplja sve oružane formacije. To je bila osnova za formiranje Armije R BiH i uspostavu Glavnog štaba oružanih snaga. Ovako brza transformacija TO u Armiju doprinijela je poboljšanju organizacionih mogućnosti za vođenje odbrane. Efikasnom odbranom naših snaga stvorene su mogućnosti za ukрупnjavanje i formiranje jedinica Armije R BiH, a u cilju poboljšanja sadejstva i operativnog djelovanja u borbi protiv daleko nadmoćnijeg neprijatelja. Agresori iz Srbije i Crne Gore, pomognuti ekstremnim SDS-om ne uspejaju slomiti otpor Bošnjaka. Bošnjaci uzvraćaju udarce, stabilizuju postignute pozicije i počinju sa izvođenjem ofanzivnih borbenih dejstava.

U početnom periodu bili su različiti oblici samoorganizovanja – seoske straže i zaštitni vodovi, prostorno organizovani, ali rađaju se i prve jedinice najnižeg nivoa manevarske namjene. Formirani su prvi odredi, zatim brigade. Ubrzo se ukazuje potreba i formiraju se operativne grupe za izvođenje ofanzivnih borbenih dejstava. Od 01.09.1992. godine otpočinje formiranje korpusa, a ukupno ih je tokom ratnih dejstava, funkcionisalo sedam, što je omogućilo ukрупnjavanje jedinica, koje su mogle

¹⁴ Nedžad Ajnadžić, *Odbrana Sarajeva, Sedam, Sarajevo, 2002.*, 62 – 63.

voditi najsloženije operacije na širokim prostorima, a što su i pokazale operacije oslobađanja Vareša, Vožuće, Vlašičkog platoa, Kupresa, Donjeg Vakufa i završne operacije za oslobađanje Bosanske Krajine. Posebne operativno-manevarske mogućnosti korpusi su iskazali pobjedama u Bosanskoj Krajini, kada je 5. korpus, u sadejstvu sa jedinicama iz 1., 2., 3., i 7. korpusa, izvojevao odlučujuću pobjedu, a agrorsorska vojska bila, praktično, razbijena, što je natjeralo srpsko-četničko rukovodstvo da prihvati Dejtonski mirovni sporazum.

Nastanak, razvoj i ulogu ARBiH u odbrani BiH šire je obradio rahmetli general dr. Rasim Delić u svojoj doktorskoj disertaciji pod istim nazivom.

11.3. Struktura i brojnost OS SFRJ (OS = JNA + TO) u miru i ratu

Ljudstvo JNA: u miru 180.000 (15%), u ratu + 1.200.000 (85%).

Ljudstvo TO: u miru oko 1.000 (2%, samo komande za razvoj ratnih jedinica) + 1.200.000 (98%) od toga: TO Slovenije 110.000; TO Hrvatske 230.000; TO BiH 270.000; TO Crne Gore 40.000; TO Makedonije 60.000; TO Srbije 300.000; TO Vojvodine 60.000; TO Kosova 130.000 (postojala je samo na papiru, jer je, nakon demonstracija, u proljeće 1991. godine, bila razoružana, a oružje odvezeno u Srbiju, Srbima i Crnogorcima na Kosovu – oko 12% stanovništva, oružje je bilo ostavljeno ili su kasnije naoružavani paralelnim izvaninstitucionalnim kanalima).

OS SFRJ ukupno u ratu (s mobilizacijom 8%): 2.400.000, od čega 550.000 u namjenskoj proizvodnji i logistici, a ostatak u borbenim jedinicama.

Kopnena vojska (KoV)

Sastav: Sedamnaest korpusa, 1. gardijska divizija (Beograd), 63. padobranska brigada (Niš) kao samostalne jedinice Generalštaba; teško naoružanje 2.100 tenkova, 1.000 oklopnih transportera, 8.000 artiljerijskih oruđa i 1.300 protivoklopnih raketnih oruđa.

Jugoslovenska ratna mornarica (JRM)

Sastav i sredstva: brigada torpednih čamaca (14), brigada raketnih čamaca i raketnih topovnjača (16), brigada patrolnih brodova (4), divizion minolovaca (9), brigada podmornica (11), odred pomorskih diverzanata i tri brigade mornaričke pješadije.

Ratno vazduhoplovstvo i protiv-avionska odbrana (RV i PVO)

Sastav: 5. korpus (Zagreb), 1. korpus (Beograd), 3. korpus (Skoplje), 512 borbenih aviona, 104 transportna aviona, 152 helikoptera, 118 ostalih aviona, 5.100 protivavionskih topova i 2.800 protiv-avionskih raketnih oruđa.

Nacionalna struktura oficirskog kadra

- Srbi (63,2%, index odstupanja +51%)
- Crnogorci (6,2%, + 148%)
- Makedonci (6,3%, +8%)
- Hrvati (12,6%, - 53%)
- Slovenci (2,8%, - 66%)
- Muslimani (2,4%, - 78%)
- Jugoslaveni (3,6%, + 45%)
- Albanci (0,6%, - 91%)
- Mađari (0,7%, - 70%)
- Ostali (1,6%, - 52%)

Najveći nesklad bio je od 1986.do 1990. godine – nakon Memoranduma SANU i preformiranja OS SFRJ, kada je udio Srba u oficirskom kadru prešao 70%.

Aktivnosti na pretvaranju JNA u srpsko-crnogorsku imperijalnu silu

- Strukturno je učiniti što više srpsko-crnogorskom, a što manje vojskom ostalih naroda;
- Infrastrukturu prilagoditi razmještanju i upotrebi snaga prema planu izbijanja na „zapadnu srpsku granicu“;
- Organizacijski prilagoditi snage za pacifikaciju prostora, prije objavljivanja srpskog političkog cilja;
- Operativnu upotrebu snaga provjeriti u uslovima „vanrednih prilika“, a sve maskirati pod opštom agresijom NATO-a;
- U provođenju plana naglašavati i prikazivati jugoslavensku opciju, čekati da „unutrašnji neprijatelj“ prvi napadne, a onda ga poraziti i
- Preoblikovati JNA u nekoliko srpskih vojski s naglaskom na odbrani ugroženosti srpskog naroda.

Ova preformacija izvedena je kroz:

1. Reorganizaciju 1985.-1987. godine (ukidanje armija, divizija i pukova, a umjesto njih formiraju se vojne oblasti, korpusi i brigade). Prva i

Treća vojna oblast, kao i Vojno-pomorska oblast obuhvatale su prostor bivše SFRJ do linije Karlobag - Karlovac – Virovitica , što se poklapa sa prostorom zamišljene velike Srbije.

2. Strategiju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, koju je, 20. maja 1987. godine, usvojilo Predsjedništvo SFRJ.

Do 1985. godine svaka SR imala je „svoju“ armiju, čiji su komandanti bili, najčešće, iz tih SR. Nova podjela zanemarila je ovaj princip. Operativni razvoj OS vršen je prema planovima upotrebe za vanredne prilike. Na ključne komandne položaje, postavljeni su oficiri s naglašenim opredjeljenjem za velikosrpsku ideju. Uvježbavanje jedinica vršeno je prema doktrini „bitke u prostoru“. Preformacija OS SFRJ 1985.-1987. godine, strateški je obrazložena angažovanjem u vanrednim prilikama i „sprječavanjem međunacionalnih sukoba“.

Strategijska zamisao za agresiju i formiranje velike Srbije

Preovladavajuća vojna strategija odnosila se na osvajanje teritorija i iseljavanje nesrpskog stanovništva. Ova vojna strategija imala je: teorijsko utemeljenje u „bitki u prostoru“ i „udaru s distance“; organizacijsko utemeljenje u reorganizaciji JNA 1986. godine, kada su stvorene vojne oblasti i vježbovno utemeljenje: ratni plan (S-2), KŠRV „Romanija“.

Osnovna zamisao ratnog plana S-2 i KŠRV „Romanija“ uvježbavana je 1986, 1987, 1988, 1989 i 1990. godine. KŠRV „Romanija“ karakteriše sveobuhvatnost jedinstvenog plana za agresiju na BiH. Na ovim KŠRV, ustvari, vježban je scenarij za agresiju na BiH. Tadašnji Savezni sekretar za narodnu odbranu, general armije Veljko Kadijević, izjavio je da „bez Jugoslavije neće biti nikakve države BiH“.

Taktika napada

1. Uspostavljanje baza,
2. Napad na naselja s većinskim nesrpskim stanovništvom,
3. Nadmoć najmanje 2:1,
4. Podrška artiljerije, oko 10 km u zaleđu s dvostrukom ulogom: vatrena podrška napadu i djelovanje u funkciji razaranja i panike,
5. Logistika, kamioni i helikopteri.

Osnovno angažovanje srpsko-crnogorskih jedinica bilo je uništiti nesrpsko stanovništvo, koristeći zastrašivanje, progon, ubijanje i masakr.

Operativni razvoj JNA za prvu fazu rata u BiH

Od januara do marta 1992. godine na prostoru BiH formirani su i djelovali sljedeći korpusi: 4.K - Sarajevo (komandant general major Vojislav Đurđevac, NŠ Ante Karanušić), 5.K – Banja Luka (komandant general major Vladimir Vuković, NŠ general major Momir Talić), 9.K – Kupres, Glamoč, Grahovo (komandant general major Sava Kovačević, od marta do aprila ovo je Kninski korpus u kojem je NŠ general major Ratko Mladić), 10.K – Bihać, Zapadna Bosna (komandant general major Špiro Ninković, NŠ pukovnik Grujo Borić), 13.K – Bileća, Hercegovina (komandant general major Momčilo Perišić, NŠ general major Branko Stanković) i 17.K – Tuzla (general potpukovnik Sava Janković, NŠ general major Rajko Lapčić).

Operativni razvoj JNA januar – april 1992.

1. VO (12.K – Novi Sad, 24.K – Krajina, 17. K – Tuzla, Gardijska divizija i OG Beograd)..
2. VO (5.K – Banjaluka, 10.K – Bihać, 4.K – Sarajevo, 9.K – Knin).
3. VO (21.K – Niš, 20.K – Leskovac, 52.K – Priština).
4. VO (2.K – Podgorica, 13.K – Bileća, 37.K – Užice, OG Trebinje).

Jačina i operativno komandovanje snagama JNA u BiH

Ukupna jačina (2.VO, 4.VO, 1.VO): 83.000 vojnika, 460 – 500 tenkova, 400 – 420 oklopnih transportera i 950 – 1.000 topova).

Komandna struktura: Srbi 92,6%, Crnogorci 7%, Ostali 0,4%.

Sistem komandovanja snagama JNA u BiH u prvoj fazi rata (mart – april)

- SSNO/GŠ OS – general armije Veljko Kadrijević i general pukovnik Blagoje Adžić,
- 2. VO – general pukovnik Milutin Kukanjac i NŠ general potpukovnik Dobrašin Prašević i komandanti 4.K, 5.K, 9.K i 10.K,
- 1. VO i 17.K,
- 4. VO i 13.K.

Nakon ostavke (smjene) generala armije Veljka Kadrijevića, dužnost Saveznog sekretara za narodnu odbranu, formalno je preuzeo general pukovnik Blagoje Adžić. Vidljivo je da su komandantu 2. VO, koji je, ujedno, bio i komandant svih snaga u BiH, bile podređene jedinice 4., 9., 10. i 13.K.

Prilike u BiH od maja 1992. godine

Naredbu o formiranju VRS potpisao je general pukovnik Blagoje Adžić 10. maja 1992. godine. U naredbi piše: „Formira se Glavni štab VRS u sljedećem

sastavu: komandant general potpukovnik Ratko Mladić, NŠ general major Manojlo Milovanović, pomoćnik za moral i informisanje general major Milan Gvero, pomoćnik za pozadinu general major Đorđe Đukić, načelnik bezbjednosti pukovnik Zdravko Tolimir i načelnik za mobilizaciju pukovnik Mićo Grubor“.

Nakon samo deklarativnog povlačenja JNA iz BiH, sistem komandovanja, postavljanja na dužnost, unaprjeđenja, naknada, te planiranja snaga ostao je isključivo u nadležnosti GŠ VJ.

U toku druge faze rata u BiH (1992.-1993.) ukupna jačina agresorskih snaga iznosila je: 135.000 vojnika, 550 tenkova, 430 oklopnih transportera i preko 1.300 topova.

13. ODNOS RATA I GENOCIDA

Proganjanje civilnog stanovništva, po etičkim principima, ne spada u rat, nego u genocid. Opsade i razaranja gradova su, također, bliže genocidu, nego ratu.

VRS i VJ su, u smislu dostavljanja humanitarne pomoći, oči svijeta uperili u Sarajevo – grad heroj. Za to vrijeme, bez prisustva stranih novinara i kamera, izvršili su masovni genocid nad nesrpskim stanovništvom, pa, čak, i nad onim Srbima koji nisu htjeli terorirati svoje komšije Bošnjake i Hrvate. U Podrinju, Posavini, Krajini i Hercegovini izvršeni su masovni pokolji, otvarani koncentracijski logori i provedeno „etničko čišćenje“ cijelih regija. Ovo su, u početku rata, uradili pripadnici VJ i VRS, a kasnije i HV i HVO. Bosna i Hercegovina je tako postala klaonica ljudi kojoj je, nakon što je razoružana (TO od strane JNA), međunarodna zajednica onemogućila da se brani (embargo na naoružanje), iako je bila svjesna da se u BiH, u ime suludih velikosrpskih i velikohrvatskih ideja, vrše najstravičniji zločini.

Nema sumnje da je postojala tolerancija Zapada prema ponašanju agresora na BiH, koji su nastojali da Bošnjake stisnu u sendvič, a zatim unište.

U etnocidu su stradali kako djeca, tako i stare osobe, a posebno muškarci prema kojima su neprijatelji postupali patološki okrutno u zavisnosti od ugleda, obrazovanja i sl.. Nedvosmisleno je da su iza toga stajali instruktori sa velikim iskustvom u provođenju sistematskog terora i znanjem kako time postići što veći propagandni efekat. Nedvosmisleno je i to da su ti instruktori

bili u sprezi sa agresorskim vojnim i civilnim vlastima, jer su ih agresorske civilne vlasti podsticale da čine zločine, nakon kojih nisu naređivale istragu istih.

Identičnost najbrutalnijih i najprimitivnijih oblika nasilja, na različitim, međusobno udaljenim krajevima, je potvrda da su genocid izvodili posebno obučeni, organizovani, izabrani i pripremljeni zločinci. Isto ponašanje prema Bošnjacima u Trebinju, Gacku, Foči, Brčkom, Prijedoru, itd., to potvrđuje, jer su ti krajevi međusobno udaljeni po više stotina kilometara, a teror nad ljudima se izvodio u različito vrijeme i na isti način. Tamo gdje je bio veći procenat Srba u strukturi stanovništva, bilo je i više masovnih ubistava, što se odnosi i na Hrvate. Osnovna karakteristika ovih genocida je u političkoj platformi spriječavanja nastanka „muslimanske države“ u Evropi, te, u tom cilju, progona, pokrštavanja i fizičkog uništenja Bošnjaka.

POSljedICE AGRESORSKOG RATA NA RBiH

Agresorski ratovi SRJ (Srbija i Crna Gora) i Hrvatske imali su, prije svega, ogromne štetne posljedice po cio region, a katastrofalne posljedice za agresijom napadnute zemlje BiH i Kosovo, ali i velike posljedice za agresore. U svim ovim katastrofalnim posljedicama, možda se jedino, kao pozitivan učinak, može uzeti nastanak šest novih suverenih i nezavisnih država (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora i Kosovo). Iako Srbija još manipuliše sa nepriznavanjem Kosova i pokušajima, preko RS-a, ukinuti Bosnu i Hercegovinu kao državu, što ni dijelu rukovodstva Hrvatske ne bi bilo mrsko.

Govoriti o prednostima koje je imala Titova Jugoslavija nad sadašnjim novonastalim državama i njihovim sistemima je suvišan i jalov posao. Svi, koji smo živjeli u Titovoj Jugoslaviji, žalimo za tim vremenom. Zato nas zovu nostalgičarima. Mi nismo nostalgičari, nego smo teško razočarani svim onim što nas je dovelo do ovakve "nezavisnosti" i svim onim što nas tjera u veći ponor siromaštva, nepravdu, nepoštivanje osnovnih građanskih prava, rasturanje i pljačke imovine stvarane od strane radničke klase u Titovoj državi.

Ovim ratovima razorena je zajednička država Jugoslavija. Razarana je potocima prolivene krvi u međunarodnim i međuentitetskim ratovima za prekranje međurepubličkih granica. Društveni, civilizacijski i ekonomski razvitak, ratom zahvaćenih zemalja, ne samo da je zaustavljen, nego decenije vraćen unazad.

U relativno kratkom vremenskom periodu, za manje od jedne decenije, jedna društvena zajednica, koja je bila stabilna i perspektivna, imala sve šan-

se da mirno, određenim reformama ostvari preobražaj koji je istorijski tok nametao, prošla je kroz pakao razaranja i pretvorena u gomilu krhotina, u idealnu sredinu za lešinare i parazite, u podzemlje koje je na tim ruinama organizovalo specifičnu vladavinu kriminala i raznovrsne oblike pljačke.

Stradanje, gubici, deportacije i raseljavanja naroda dostizali su kataklizmičke razmjere, što je posebno pogodilo Bosnu i Hercegovinu i Kosovo, a imalo velikog negativnog uticaja i na agresorske zemlje. O nacionalističkim divljanjima u Bosni i Hercegovini najbolje svjedoče sljedeće činjenice:¹

- protjerano je sa svojih ognjišta oko 2,200.000 osoba (1,170.000 su izbjeglice i oko 1,030.000 raseljena lica), što čini više od jedne polovine stanovništva BiH, po popisu 1991. godine.

Velike su cifre o protjeranim Hrvatima iz dijela Hrvatske, a potom Srba i Crnogoraca. Preko milion Albanaca sa Kosova pokrenuto je sa svojih ognjišta.

Zastrašujuće su cifre pobijenog i u koncentracione logore zatvaranog stanovništva u BiH. U dosadašnjim istraživanjima, samo broj ubijenih se kreće do 328.000. Istraživači ICTY-a temeljeći svoje podatke na rezultatima istraživanja Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, ocjenjujući ih kao pouzdane i vjerodostojne, a izvore relevantne, procijenili su 2003.godine minimalnu cifru "ukupnog broja direktno uzrokovanih ratom u BiH" na 102.622 osobe, od čega 55.261 (54%) civila i 47.360 (46%) vojnika, naglašavajući da su ti podaci još uvijek nepotpuni. U njihovu analizu nisu uključeni podaci o svim slučajevima smrti direktno izazvanih ratom u BiH, kao ni smrtni slučajevi koji su bili rezultat teških životnih uslova.

Dogodili su se i drugi zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, a to su:

- nekoliko stotina hiljada ranjenih, od čega nekoliko desetina hiljada djece;
- više stotina hiljada zatočenih u preko 650 koncentracionih logora i drugih mjesta zatočenja;
- nekoliko desetina hiljada silovanih i seksualno zlostavljanih žena, djece i muškaraca;
- 1,370.000 lica je sa teškim psihičkim povredama;

1 Navedeni podaci su iz Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu. Dio teksta je iz predavanja prof.dr.Smila Čekića, održanog u Torontu –Kanada, 25.11.2010.

- velikosrpski i velikohrvatski agresori su u opsjednutim gradovima i "sigurnim zonama" UN nametnuli uslove života koji su imali za cilj potpuno ili ciljno uništenje određene grupe;
- više desetina hiljada lica je, zbog nametnutih uslova genocida, umrlo zbog povećanog mortaliteta stanovništva;
- broj od više desetina hiljada lica je smanjen usljed smanjenog priraštaja stanovništva;
- oko 440.000 izbjeglica, ni nakon 12 godina, nije se vratilo u zemlju;
- agresor je u pojedinim mjestima i krajevima prisilno prevodio Musli- mane u pravoslavnu vjeru, po svjedočenjima građana iz Kalinovika, Rogatice, Bjelimića, Foče, Kozarca, Semberije i drugih mjesta;
- agresor je opljačkao, porušio, sistematski uništio i izbrisao tragove na oko 1.200 objekata islamske arhitekture, među kojima je mnogo onih koji su imali neprocjenjivu historijsko-kulturnu, umjetničku i naučnu vrijednost i važnost i koje su nenadomjesticke. Istovremeno su srpsko- crnogorski fašisti uništili ili oštetili više od 500 vjerskih objekata, kato- ličke crkve i nekoliko jevrejskih objekata;
- opljačkano je, porušeno, uništeno i popaljeno između 60 do 70% ukupnog broja stambenih objekata, 50 do 60% industrijskih objekata, uništeno oko 55% zdravstvenih objekata, ubijeno je 349 ljekara i drugih zdravstvenih radnika. U mnogim naseljima uništena je kompletna infrastruktura;
- izvršeno je razaranje i uništenje gotovo svih obrazovnih, naučnih, kulturnih i sportskih objekata. Agresor je zapalio Nacionalnu i univer- zitetisku biblioteku u Sarajevu (zbirku periodičnih publikacija sa više od 30.000 naslova iz svih oblasti nauke i ljudskog života uopće. Peri- odika je imala blizu pola miliona tomova, a u Vijećnici je bilo 850.000 monografskih publikacija. Agresor je spalio Orijentalni institut, uklju- čujući arhiv i biblioteku, spalio je i razorio sve olimpijske objekte na kojima su održane XIV olimpijske igre.

Koliki je broj poginuo ljudi u Hrvatskoj za vrijeme izvođenja operacija "Bljesak" i "Oluja" od strane Hrvatske vojske, na Kosovu od srpske vojske, itd. Stvarni podaci, iako su, uglavnom poznati, još se ne saopćavaju javnosti, i još se istražuju.

SRJ (Srbija i Crna Gora), iako "nisu bili u ratu", samo u borbama na Vukova- ru poginulo je 380 vojnika i oficira, među kojima i jedan general JNA, a ranje- no 2.800 boraca, od kojih je jedna trećina ostala stalno nesposobna za rad..²

2 Podaci su iz izjave komandanta Novosadskog korpusa Andrije Biorčevića, 28. januara 1993. godine

Republika Srpska je, praktično, očišćena od Bošnjaka i Hrvata, a Herceg-Bosna od Bošnjaka i Srba. Ovaj narod je bježao glavom bez obzira, samo da glavi nađe spas. Bošnjaci su bježali prema Hrvatskoj, Makedoniji, Turskoj i drugim zapadnim i islamskim zemljama. Hrvati su bježali prema Hrvatskoj i zapadnim zemljama. Srbi su bježali prema Srbiji i Vojvodini, a Albanci prema Albaniji. Narodi sa prostora Jugoslavije bježali su najviše prema zapadu.

U posljednjim agresorskim ratovima koje su povelili Milošević i Tuđman, nanešene su privredi i narodima daleko veće štete i gubici nego što je učinjeno u Drugom svjetskom ratu.

Do Drugog svjetskog rata, Bosna i Hercegovina je bila tipična agrarna zemlja, bez industrije i razvijene infrastrukture, pa se u ratu nije imalo nešto naročito ni rušiti, izuzev stambenih objekata, škola i rijetkih privrednih objekata. Poslije Drugog svjetskog rata mnogo se toga sagradilo, mnogo toga je radilo, zemlja je od nerazvijene, izgrađena do srednje razvijene evropske države.

Tokom rata, privreda je potpuno stala, obavljalo se ono što je neophodno za ratne potrebe. Zaustavljeni su potpuno privredni tokovi ljudi, roba i kapitala. I do današnjeg dana, ostale fabrike i preduzeća se pljačkaju i zatvaraju. Ono što je ostalo neuništeno, pretvoreno je u državnu imovinu koju kriminalci i lopovi-političari i oni koji, na neki način, učestvuju u vlasti, raznim kriminalnim mahinacijama pretvaraju u privatnu imovinu, a radničku klasu koja je to izgradila ostavljaju na ulicama i bez posla. BiH je postala zemlja sa najviše nezaposlenih, prema broju stanovnika u Evropi. Sarajevo je, vjerovatno, bio najviše opljačkan grad na teritorijama borbenih dejstava, a da neprijatelj tokom cijelog rata nije u njega ušao. Pripadnici paravojnih formacija bili su najveći "borci" u osvajanju robnih kuća, magacina, banaka, zlatarskih i ostalih radnji.

Sada nas vode uglavnom kriminalci, nesposobni političari - "državotvorci" i nacionalni "lideri". Primjera radi: petnaest godina poslije rata, prosječna penzija jedva 300 KM, a plate poslanika i državnih službenika i "narodnih" poslanika 15-25 puta veće, a ničim zarađene. Samo u BiH je preko pola miliona ljudi koji nemaju posao, ogroman broj radi na crno kao u najcrnijim danima ranog kapitalizma. Bosna i Hercegovina je zemlja sa procentualno najvećom administracijom na svijetu, samo zato da bi nacionalne vođe i političari imali što više plaćenih radnih mjesta, gdje bi postavili svoje rođake i poltrone. Novopečeni bogatuni grade veleljepne građevine, opet državnim - narodnim

novcem. To je u najkraćem stanje u entitetskoj Bosni i Hercegovini, koje nam je ostavila srpsko-crnogorsko-hrvatska agresija na Bosnu i Hercegovinu.

Međunarodna neodlučnost koštala je i preostali dio svijeta: Humanitarna pomoć UN za izbjeglice iznosila je između 1991. i 1996.godine više milijardi američkih dolara. Taj iznos je, na razne načine, koristilo oko 3,5 miliona ljudi. Od jula 1992. godine pomoć su počeli dopremati transportni avioni iz 20 zemalja, a najviše iz Amerike, Francuske, Britanije, Kanade i Njemačke, koji su obavili 12.950 letova, prevezli su 630.000 tona robe, vrijedne preko milijardu US dolara. Između 1991. i 1996.godine, EU je za pomoć BiH predvidjela 865 miliona dolara. Uz UNHCR, u dopremanju pomoći uključile su se i druge institucije, veliki broj fondacija i privatnih organizacija. Dolazak i prihvata 1.300.000 izbjeglica.³

Vojne misije u BiH su trajale 4 godine. Za to vrijeme, na "čuvanju mira" učestvovali su vojnici iz 42 zemlje. Bile su to prve snage, a po broju najveće nakon krize u Kongu, koje su uključene na evropski prostor. Od 55.000 IFOR-ovih snaga, u BiH je došlo 28.000 iz evropskih zemalja (bez Rusije), a 18.000 je došlo iz SAD.

Ovim troškovima treba dodati utrošak sredstava u periodu od 1992. 1996: za račun operacije UNPROFOR-a 4,8 milijardi dolara, finansiranje od strane NATO letova aviona sistema za izviđanje i rano upozoravanje (AWACS) i pomorsku kontrolu na Jadranskom moru, troškove međunarodnih policijskih kontingenata; EU je utrošila 249 miliona dolara za spašavanje u Mostaru; troškovi međunarodnih sankcija protiv Jugoslavije, što su ih morale podnijeti susjedne zemlje, iznose oko 350 miliona dolara. Ovome treba dodati još nanijetu ratnu štetu BiH, oko 200 milijardi dolara. Gdje ubrojati ogromne donacije koje su dolazile iz cijelog svijeta.

Ovo ne treba posebno komentarisati. Posljedice opstrukcije velikih sila išle su u prilog agresora i njegove zaštite, na štetu žrtve agresije. To je potvrđeno kroz naše iskustvo.

3 Veći dio izbjeglica iz Bosne i Hercegovine primila je Njemačka 410.000, Austrija 80.000, Švedska 50.000, Italija 22.500, Švajcarska 15.000 Francuska 14.500, Velika Britanija 6.500.

Mustafa Polutak

MJERE I POSTUPCI RUKOVODSTVA BIH NA ČELU SA ALIJOM IZETBEGOVIĆEM NA REALIZACIJI IDEJE O NEZAVISNOJ, SUVERENOJ I SLOBODNOJ BOSNI I HERCEGOVINI

1. POLITIKA I CILJEVI SRBIJANSKOG I HRVATSKOG RUKOVODSTVA PREMA BIH I BOŠNJACIMA

Vjekovni san susjeda Bosne i Hercegovine kako istočnog tako i zapadnog (Srbija i Hrvatska) dolazi do izražaja i intenzivira se nakon višestranačkih izbora 1990. godine. Oživjeli su pretenzije za svoje teritorijalno širenje na štetu Bosne i Hercegovine. Krenuli su sa govorima na zatvorenim skupovima, onda izjavama preko medija i na otvorenim skupovima i konačno na mitinzima.

Srpsko rukovodstvo je, počev od 1989. godine pa na dalje, pokrenulo „mitingašku revoluciju“ kako u Srbiji tako i u ostalim dijelovima SFRJ. Na tim mitinzima su planski homogenizirali srpske mase, a upućivali prijjetnje i mržnju prema drugim narodima, posebno Muslimanima i Albancima. Zaduživali su određene skupine mitingaša za izvikivanje slogana genocidne

naravi kao što su: „O, Muslimani, došli su vam crni dani, nema Tita da vas brani“, „Ko je drugi, ja sam prvi da pijemo turske krvi“, „Volimo te Slobodane (Miloševiću), jer ti mrziš Muslimane“. Ovakvi i slični slogani izvikivani na mitinzima i drugim skupovima imali su za cilj da se srpske mase posebno na prostoru BiH naprijateljski „NAORUŽAJU“ protiv svojih susjeda Muslimana, da bi u oružanoj fazi u konačnom obračunu sa Muslimanima svi Srbi psihološki bili spremni za etničko čišćenje teritorija BiH od Muslimana i da se BiH pripoji „Velikoj Srbiji“.

Ideološku podlogu jačanja mržnje Srba prema Muslimanima čini dokument Srpske akademije nauka i umjetnosti (SANU) „MEMORANDUM SANU“. U planovima za istvarenje vjekovnog sna Srba o stvaranju „Velike Srbije“ Bosni i Hercegovini je bila predodređena sudbina da milom ili silom postane dio „Velike Srbije“.

Tokom 1991. i početkom 1992. godine, predsjednik SR Srbije Slobodan Milošević, „predsjednik svih Srba na prostoru Jugoslavije“ kako su ga tada nazivali njegove pristalice, otpočeo je sa otvorenim prijetnjama, pa čak i sa upotrebom oružane sile protiv svih onih koji mu stanu na put pri ostvarenju srpskih ciljeva.

Tako je u aprilu 1991. godine, jednom novinaru na pitanje: Šta je strategija Srbije, odgovorio: „Hoćemo li javno objaviti sve što namjeravamo činiti: Ako se moramo tući, mi ćemo se zaista tući“. „Ja se nadam da u BiH nema mnogo onih koji su voljni da se bore protiv nas. Zato ako ne znamo da radimo i da radimo ekonomično, znaćemo se barem dobro tući“.

U nekoliko navrata na sastancima gdje su bili prisutni Slobodan Milošević i Alija Izetbegović, Milošević je govorio Izetbegoviću provjeravajući ga: „Gdje ćete sa svojim Muslimanima – dva miliona Muslimana nema šta očekivati, jer će ih milion biti pobijeno, a ostatak će biti pokršten i protjeran“.

Zapadni susjed, Republika Hrvatska, sa predsjednikom Franjom Tuđmanom, nije se uzdržavao od otvorenih pretenzija prema Bosni i Hercegovini. Velikohrvatski državni interesi i otvoreno negiranje BiH i Bošnjaka (Muslimana), ponovo se aktueliziraju sa krizom u SFRJ. Franjo Tuđman, sublimirao je hrvatske nacionalističke i velikodržavne ideje u odnosu prema BiH i Bošnjacima, zagovarajući cijepanje BiH i priključenje jednog dijela Hrvatskoj.

Karakteristična su njegova opredjeljenja i nastupi u kojima ističe:

- Bosna i Hercegovina je vještačka država koja je historijsko nacionalnom i privredno kulturnom povezanošću trebalo da bude u sastavu Hrvatske.
- Hrvatska zasniva pravo na BiH, na činjenicama da je veći dio BiH u dolini Vrbasa i Une bio, do dolaska Turaka u sastavu Hrvatske, koja je na kartama predstavljena kao „Tursko-Hrvatska“.
- Bošnjaci (Muslimani) nisu posebna nacija, nego su u svom najvećem dijelu po svom etničkom sastavu i jeziku hrvatskog porijekla i kao takvi su sastavni dio hrvatske nacije.
- Bosanski Muslimani, posebno intelektualci su u velikoj većini hrvatskog opredjeljenja, a za intelektualcima kreće i narod,
- Velikosrpski hegemonizam je činio sve da prekine prirodne veze BiH i Hrvatske, ali u tome nije uspio.
- Konfederacija da, drugačije ne. Ako ne dođe do sporazuma o konfederaciji, formiraće se tri odvojene države (u Bosni i Hercegovini) koje bi se kasnije pridružile svojim matičnim državama.
- U Splitu 28. marta 1992. godine, prilikom razgovora sa Alijom Izetbegovićem Tuđman je rekao da BiH u postojećim granicama nije moguća kao država, pa ju je u skladu sa tim potrebno razdijeliti.
- Smirenje srpsko-hrvatske suprotstavljenosti se može ostvariti (računa na BiH) tako da se Srbiji prepusti veći dio BiH, a da se Hrvatskoj pripoje njeni krajevi (misli na banovinu Hrvatsku, prostor doline Vrbasa i Une), jer je sadašnji hrvatski perec neprirodan. Pri tome bi mogao ostati dio zemljice Bosne, gdje bi Muslimani imali većinu i ta država Bosna mogla bi biti tampon između Hrvatske i Srbije.
- 14. januara 1992. godine Franjo Tuđman u razgovoru sa američkim ambasadorom Cimermanom ističe „Muslimani žele da uspostave islamsku fundamentalističku državu. To planiraju da urade dovođenjem 500.000 Turaka u Bosnu. Uticaj islamske Bosne širiće se preko Sandžaka i Kosova, Turske i Libije. Mi (misli na Tuđman, Milošević, rukovodstvo JNA, bosanske Srbe i Hrvate) smo se složili da je jedino rješenje podjela Bosne između Hrvatske i Srbije. Neka Milošević uzme veći dio, on ga ionako kontroliše. Nama je dovoljno manje od 50 procenata. Spremni smo da Muslimanima ostavimo malu oblast oko Sarajeva. Možda im se to neće svidjeti, ali stabilan Balkan je moguć samo ako se promijene granice Bosne i Hercegovine, bez obzira šta o tome misle Muslimani.

Iz ovakvog razmišljanja predsjednika Hrvatske Franje Tuđmana da se zaključiti koje su namjere i ciljevi zapadnog susjeda i odnos prema Bosni i Hercegovini.

Navedena razmišljanja i ciljevi istočnog i zapadnog susjeda pokazuju veliki stepen saglasnosti i podudarnosti. Na osnovu toga je uslijedio dogovor Milošević – Tuđman u Karađorđevu 25. marta 1991. godine, dogovor o podjeli Bosne i Hercegovine. Nakon Karađorđeva, po tvrdnji najbližih njihovih saradnika, Milošević i Tuđman sastali su se još najmanje dva puta i usaglašavali stavove o podjeli BiH. Nakon toga glavni dio usaglašavanja stavova i rješenja za podjelu BiH prenijeli su na svoje eksponente u BiH, Radovana Karadžića i Matu Bobana.

Razgovori Karadžić – Boban u Gracu 26. februara 1992., te u aprilu 1992. godine samo su potvrdili kontinuitet srpsko-hrvatske politike o sudbini Bosne i Hercegovine. Očigledno je da se u BiH ignorisala politika muslimanskog vodstva.

Agresijom na nezavisnu državu BiH i sa istoka i sa zapada, koristeći saveznike u BiH, bosanske Srbe i bosanske Hrvate, te uz blagonaklonost međunarodne zajednice Srbija i Crna Gora, te Hrvatska trebale su osigurati srpski i hrvatski dio BiH za sebe shodno dogovoru Milošević – Tuđman i Karadžić – Boban.

Da je izvršena agresija od strane Srbije i Crne Gore na BiH nedvosmisleno pokazuju slijedeće činjenice:

1. Projekat "Velike Srbije" je planiran u visokim intelektualnim krugovima u Srbiji, a njegovom realizacijom, BiH je trebalo da uđe u sastav Srbije, dakle druge države.
2. Planovi i sprovođenje agresije na BiH bili su u nadležnosti Glavnog štaba vojske Savezne Republike Jugoslavije, ne samo u početnom dijelu, nego tokom trajanja agresije tokom cijelog perioda od 1992. – 1995. godine.
3. Ključni realizator agresije bile su snage JNA kasnije oružane snage Savezne Republike Jugoslavije, odnosno Srbije i Crne Gore i snage bosanskih Srba (VRS).
4. Srbija i Crna Gora su cijelim tokom agresije na BiH bile nosilac političke, finansijske, logističke i medijske podrške agresiji.
5. Na okupiranim teritorijama BiH uspostavljen je politički, monetarni, obrazovni i ekonomski sistem identičan onom u Srbiji i Crnoj Gori.

6. Između okupiranih dijelova BiH i SRJ nisu uspostavljene nikakve granice.
7. Milošević i druge institucije SRJ su bili uključeni neprekidno u političkim i drugim aktivnostima vezanim za BiH, posebno u mirovnim procesima za BiH.

Da je izvršena agresija na Bosnu i Hercegovinu od strane Hrvatske pokazuju slijedeće činjenice:

1. Projekat „Velike Hrvatske“ je osmišljen i planiran u Hrvatskoj po kome je dio BiH trebao da se pripoji Hrvatskoj.
2. Planovi, pripreme i sprovođenje agresije na BiH bili su u nadležnosti rukovodstva Hrvatske tokom agresije od 1992. – 1994. godine.
3. Realizator agresije na BiH bila je Hrvatska vojska i njen satelit u BiH – HVO (Hrvatsko vijeće obrane).
4. Hrvatska je tokom agresije na BiH bila nosilac političke, finansijske logističke i medijske podrške agresiji.
5. Na okupiranim područjima BiH uspostavljen je politički, monetarni, obrazovni, pravosudni i ekonomski sistem, analogan onom u Hrvatskoj.
6. Između okupiranih dijelova BiH i Hrvatske nisu postojale nikakve granice, naprotiv.
7. Osposobljavanje i postavljanje kadrova u HVO, kao i rukovođenje i komandovanje HVO-om vršeno je direktno od strane Hrvatske vojske.
8. Tuđman i drugi članovi hrvatskog rukovodstva neprekidno su uključeni u političke aktivnosti i mirovne pregovore za Bosnu i Hercegovinu.

Po nalogu vodećih ličnosti iz Srbije izabrani predstavnici srpskog naroda u BiH na čelu sa Karadžićem, Krajišnikom i ostalima realizuju njihova naređenja i smjernice, čineći sve da onemoguće uspješno funkcionisanje vlasti u BiH. Poznati su istupi Karadžića i Krajišnika u skupštini Republike BiH tokom '91. i '92. godine i na kraju demonstrativno napuštanje iste.

Pored legalnih organa vlasti u BiH formiraju paralelne organe i institucije srpskog naroda sve do formiranja i proglašenja Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine. Iz „Odluke o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH“ donešene na 16. zasjedanju Skupštine srpskog naroda u BiH 12. maja 1992.

godine u Banja Luci jasno se vidi o čemu je riječ. Naime, riječ je o šest „STRATEŠKIH CILJEVA“:

1. Državno razgraničenje od druge dvije nacionalne zajednice.
2. Koridor između Semberije i Krajine.
3. Uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno eliminisanje rijeke Drine kao granice između srpskih država.
4. Uspostavljanje granice na rijekama Uni i Neretvi.
5. Podjela Sarajeva na srpski i muslimanski.
6. Izlazak Republike Srpske na more.

Za realizaciju ovih ciljeva imali su na raspolaganju:

- Jugoslovensku narodnu armiju, kasnije Vojsku Jugoslavije,
- Dobrovoljce i Dobrovoljačke jedinice JNA,
- Vojsku Republike Srpske,
- Strane plaćenike.

Predstavnici Hrvata u BiH Hercegovačke i Travničke regije na sastanku održanom 12. novembra 1991. godine u Grudama usvajaju slijedeće zaključke:

1. Hrvatski narod u BiH mora konačno povesti odlučnu, aktivnu politiku, koja treba dovesti do realizacije vjekovnog sna – zajedničke hrvatske države.
2. Pristupiti formiranju i objavljivanju pravnih i političkih akata (proglašenja Hrvatske države u BiH, provođenje referendumu za priključenje Republici Hrvatskoj u njenim etničkim i povijesnim granicama).
3. U dijelu vodstva HDZ za BiH još uvijek postoje snage koje se protive ovim povijesnim interesima hrvatskog naroda u BiH, zalažu se za nepostojeću suverenu BiH u kojoj bi hrvatski narod bio određen na genocid i povijesni nestanak, traže se odlučni potezi koje naš narod očekuje i zbog kojih se opredijelio za HDZ.

Slijedom opredjeljenja hrvatskog vodstva u Zagrebu i onog u BiH, 18. novembra 1992. u Grudama na sjednici izabranih hrvatskih predstavnika donijeta je „Odluka o uspostavi Hrvatske zajednice Herceg-Bosna“ (*prilog br. 1, 2, 3*).

Na sastanku predsjednika Republike Hrvatske, Franje Tuđmana, uz učesće dužnosnika RH sa delegacijom HDZ BiH održanog u Zagrebu 27. decembra 1991. godine, na kome su poražene pristalice političke koncepcije suve-

rene i nezavisne Bosne i Hercegovine (Stjepan Kljuić, Jerko Doko i drugi), Franjo Tuđman je dao smjernice za priključenje HZ Herceg-Bosna Republici Hrvatskoj.

Za realizaciju cilja pripajanja HZ Herceg-Bosna agresoru su na raspolaganju bile:

- Snage Hrvatske vojske,
- Hrvatsko vijeće obrane i
- Dobrovoljci iz drugih zemalja.

Za sve su imali blagonaklonost međunarodne zajednice.

2. DJELOVANJE BOSANSKOHERCEGOVAČKOG RUKOVODSTVA U PRIPREMI I VOĐENJU ODBRANE OD AGRESIJE

2.1. BITNE ODLUKE RUKOVODSTVA BOSNE I HERCEGOVINE NA ČELU SA PREDSDJEDNIKOM ALIJOM IZETBEGOVIĆEM U VEZI SA SUDBINOM BIH I NJENIH NARODA

Promjene u svijetu krajem osamdesetih godina dvadesetog vijeka usloville su nužnost političkih i ekonomskih promjena u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Presudan uticaj na te promjene imali su problemi političke, ekonomske i socijalne prirode, a posebno i prije svega narasli nacionalizmi srpski, hrvatski, slovenski i drugi. Stvoreni su takvi antagonizmi da se nisu mogla pronaći mirna rješenja za očuvanje ili disoluciju SFRJ. U osnovi su stvorena dva bloka, na jednoj strani blok predvođen Srbijom koja zagovara očuvanje Jugoslavije, a na drugoj strani blok predvođen Hrvatskom i Slovenijom koji zagovara konfederativno uređenje ili disoluciju zemlje.

Političko rukovodstvo Bosne i Hercegovine na čelu sa Alijom Izetbegovićem i makedonsko na čelu sa Kirom Gligorovim, pokušavaju približiti suprotstavljene blokove nudeći rješenje koje će obezbijediti opstanak SFRJ, ali i demokratske promjene u društvu, te uvođenje tržišne ekonomije u posu-

stalu jugoslovensku privredu. Bosanskohercegovački političari uz ideju opstanka zajedničke države imali su u vidu specifičan položaj BiH, njen nacionalni sastav i izmiješanost istog na cijelom prostoru.

Imajući to u vidu, bh. vlasti su nastojale da budu dosljedne u provođenju odluka federalnih organa. U oblasti odbrane, a posebno po pitanju smanjenja snaga Teritorijalne odbrane, njenog razoružavanja prihvaćene su odluke koje su bile, kasnije će se to posebno ispostaviti, štetne po Bosnu i Hercegovinu.

Teritorijalna odbrana (TO) od 293.603 pripadnika u 1987. godini svedena je na 86.164 u 1991. godini. Provođenjem odluke Predsjedništva SFRJ o povlačenju naoružanja TO Bosne i Hercegovine u skladišta JNA krajem 1990. godine TO BiH je razoružana.

Uporedo tražeći rješenje za SFRJ zajedno sa ostalim predsjednicima republika, bosanskohercegovačko rukovodstvo lojalno predsjedniku Izetbegoviću vodi još žješću borbu u samoj Bosni i Hercegovini. Odmah po konstituisanju vlasti na osnovu rezultata višestranačkih izbora u BiH dolaze do punog izražaja razlike u političkim opcijama vladajućih nacionalnih stranaka. SDA i HDZ (u to vrijeme na čelu sa Stjepanom Ključićem), protežiraju ravnopravnost BiH sa drugim republikama u SFRJ pod uslovom da u njoj ostane i Hrvatska, SDS se zalaže za ostanak BiH u Jugoslaviji bez ikakvog uslovljavanja.

Kako je vrijeme odmicalo sve su više rasle tenzije i neslaganja nacionalnih stranaka i njihovih vođa o sudbini BiH, s tom razlikom što dolazi do promjena u stavu čelnika HDZ BiH koji sada zagovaraju podjelu BiH i pripajanje istog Hrvatskoj.

Bosanskohercegovački političari na čelu sa Alijom Izetbegovićem ostaju privrženi ideji, kada se već nemože održati SFRJ jer su Slovenija i Hrvatska već proglasile svoju nezavisnost, nezavisne, jedinstvene i suverene Bosne i Hercegovine. Borba za ostvarenje samostalne, nezavisne i međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine podrazumijevala je veliki politički napor kao oblik borbe za ostvarenje hiljadugodišnjeg kontinuiteta državnosti BiH. Da bi ostvarili zacrtani cilj, bosanskohercegovačko rukovodstvo moralo je pristupiti pripremama za odbranu istog.

Shvativši svu ozbiljnost situacije – cijepanje države i bosanskohercegovačkog društva, te opasnost od nadolazeće prijetnje sa istoka i zapada, SDA je preko svojih kadrova u Ministarstvu odbrane SR BiH i općinskim sekreta-

rijatima odbrane u aprilu 1991. godine, pokrenula više aktivnosti na analizi stanja i po pitanju sigurnosti i sistema odbrane Bosne i Hercegovine. Izradili su Uputstvo o organizovanju odbrane. U maju 1991. godine izradili su Direktivu o organizaciji poslova iz domena poslova odbrane u BiH, kojom se preciziraju obaveze i postupci kadrova SDA na nivou države, okruga i općine:

- Sprečavanje i uzimanje evidencije i dokumentacije o vojnim obveznicima od strane JNA iz sekretarijata za narodnu odbranu općine,
- Sprečavanje mobilizacije vojnih obveznika u ratne jedinice JNA,
- Sprečavanje izvršenja regrutacije regruta za uput u JNA,
- Sprečavanje upućivanja regruta na odsluženje vojnog roka u NA,
- Organizovanje kadrova na informativno-propagandnoj djelatnosti ,
- Angažovanje kadrova na kontrapropagandnoj djelatnosti,
- Razotkrivanje neprijateljskog djelovanja,
- Zahtjev za vraćanje naoružanja TO oduzetog i stavljenog pod kontrolu JNA,
- Organizovanje bošnjačkih i drugih patriota u vojne formacije i
- Obuka stanovništva za otpor agresiji i za oružanu borbu.

Ove aktivnosti predstavljaju neoružani oblik otpora i suprotstavljanja potencijalnom neprijatelju.

U predvečerje ratnog sukoba u Sloveniji, u vrijeme kada su se međurepublički odnosi u SFRJ toliko zaoštrili, u Sarajevu u Domu milicije u organizaciji SDA, 10. juna 1991. godine održan je skup eminentnih ličnosti iz sastava muslimanskog naroda sa prostora Jugoslavije. Na skupu je razmotren položaj Muslimana u Jugoslaviji. Sa skupa je izdat proglas u kome se ističu težnje za cjelovitom i građanskom Bosnom i Hercegovinom sa punim slobodama i pravima građana i naroda u njoj spremnih za borbu protiv svih koji ugrožavaju njen opstanak.

U njenu odbranu pozvani su svi njeni građani, neovisno od nacionalnosti kojoj pripadaju. Formiran je Savjet za nacionalnu odbranu, kao tijelo koje će se baviti praćenjem i procjenama ugroženosti bošnjačkog naroda i BiH, predlagati mjere rukovodstvu SDA na preuzimanju konkretnih aktivnosti u cilju razrješenja novonastalih problema u BiH i Jugoslaviji.

Osnovna zamisao bosanskohercegovačkog rukovodstva na čelu sa predsjednikom Izetbegovićem bila je svim političkim sredstvima u organima vlasti SR BiH i na međunarodnom planu, činiti sve da na teritoriji BiH ne dođe

do rata, a ako već mora onda činiti sve da se izbjicanje ratnog sukoba odloži za što je moguće duži period, uz istovremeno angažovanje svih raspoloživih snaga i sredstava da se bošnjački narod i sve patriote u BiH što bolje pripreme za neizbježni oružani sukob i odbranu bosanskohercegovačke nezavisnosti i teritorijalne cjelokupnosti.

Prijetnje ratom u BiH od strane srpskog rukovodstva su bile poznate svim građanima BiH. U nastojanju da se rat izbjegne i otklone opasnosti po bošnjački narod, čelnici Muslimanske bošnjačke organizacije (stranke) Adil Zulfikarpašić i Muhamed Filipović u julu mjesecu 1991. godine dogovorili su se u Beogradu sa rukovodstvom SR Srbije uz prisustvo Radovana Karadžića da bošnjački narod ne bude uvučen u rat. Sporazum je napravljen bez učešća bh. Hrvata i zbog toga sporazum nije imao pravo značenje. Dana 4. avgusta 1991. godine predsjednik Predsjedništva SR BiH Alija Izetbegović ovaj sporazum je ocijenio i preko medija uputio slijedeću poruku: „Nema mira i slobode u BiH bez saglasnosti tri naroda, niti Jugoslavije kakvu mi vidimo bez Srbije i Hrvatske“. Sporazum nije prihvaćen jer srpska strana o tom pitanju nije željela razgovarati sa HDZ BiH, niti HDZ BiH sa srpskom stranom, pošto se sukob u Hrvatskoj sve više rasplamsavao.

U toku avgusta i septembra 1991. godine u organizaciji SDA prihvaćen je dio starješina JNA bošnjačke nacionalnosti. Ilegalno su uključivani u rad Patriotske lige (PL).

Povodom dovođenja snaga Užičkog i Podgoričkog korpusa na prostor Istočne Hercegovine, vlada SR BiH je poslala komandantu ovih jedinica zahtjev da se iste povuku. Zahtjev nije prihvaćen, ali je značajan po tome što je Štabu vrhovne komande u Beogradu dato do znanja da je bh. rukovodstvo protiv dovođenja jedinica JNA iz drugih republika u Bosnu i Hercegovinu.

Rat u Republici Hrvatskoj, u mjesecu oktobru 1991. odine, bio je u svom najvećem intenzitetu. U njemu su učestvovali mobilisani građani i dobrovoljci iz BiH srpske nacionalnosti u sastavu 5. i 7. Korpusa JNA. Time je objektivno prijetila opasnost da se ratni sukob iz R Hrvatske prenese na teritoriju Bosne i Hercegovine. Zbog toga se predsjednik Predsjedništva SR BiH Alija Izetbegović, dana 6. oktobra 1991. godine obratio putem TV Sarajevo građanima Bosne i Hercegovine riječima: „Ja vas pozivam da smognete hrabrosti i da odbijete da učestvujete u ovom zlodjelu. Zapamtite ovo nije naš rat. Neka ga vode oni koji žele da ga vode. Mi ne želimo taj rat. Pomozite nam, dakle, zajedno sa nama učinite sve da očuvamo mirnu Bosnu“.

Predsjednik Predsjedništva SR BiH u susretu sa saveznim sekretarom za narodnu odbranu SFRJ 15.10.1991. godine, tražio je da armijski vrh učini sve za svoje strane kako bi Bosna i Hercegovina bila zaštićena od rata.

Antagonizam o sudbini BiH je rastao, a posebno je došao do izražaja na Skupštini SR BiH 14. oktobra 1991. godine poslije prijetnje Radovana Karadžića Bosni i Hercegovini i bošnjačkom narodu „Nemojte misliti da nećete odvesti BiH u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak...“ Na što mu je Izetbegović odgovorio: „Karadžićevo izlaganje i njegove poruke na najbolji način objašnjavaju zašto i mi, možda, nećemo ostati u Jugoslaviji. Takvu Jugoslaviju kakvu hoće gospodin Karadžić, više niko neće. Niko osim srpskog naroda. Time je jasno dokazao da nijedan narod u SFRJ ne želi da trpi srpsku hegemoniju i nepravdu. Stalno se bošnjačkom narodu prijetilo agresijom, i onda kadu su pregovarali sa srpskim rukovodstvom, i onda u pauzi između pregovora“.

Poslije 14. oktobra 1991. godine, poslanici SDS bojkotovali su rad skupštine SR BiH. Upražnjena mjesta u skupštini popunili su Srbi iz drugih stranaka. Tako je rad organa SR BiH nastavljen u kontinuitetu.

Nakon međunarodnog priznanja države Republike Bosne i Hercegovine, nova vlast na čelu sa Alijom Izetbegovićem učinila je mogući napor da novu državu međunarodno obezbijedi. Od Vijeća sigurnosti OUN izdejstvovala je Rezoluciju 752, od 15. maja 1992. godine, kojom se od krunje Jugoslavije traži povlačenje jedinica JNA sa prostora novopriznate države R BiH. Ovoj Rezoluciji prethodile su odluke Predsjedništva R BiH o povlačenju JNA sa prostora Bosne i Hercegovine. Ovaj zahtjev usvojilo je Vijeće ministara Evropske zajednice, 11. maja 1992. godine, na zahtjev Predsjedništva R BiH.

2.2. PRIPREME ZA ORUŽANI OTPOR AGRESIJI

Nakon održanog skupa u Domu milicije u Sarajevu 10. juna 1991. godine, pored organizacije formi neoružanih oblika otpora potencijalnom agresoru, Nacionalni savjet za odbranu radio je na izналаženju načina nabavljanja naoružanja. Prikupljena su novčana sredstva putem donacija za te svrhe, ilegalno se organizuje proizvodnja određenih vrsta oružja i municije. Preko Ministarstva unutrašnjih poslova SR BiH legalno je kupovano oružje za rezervni sastav jedinica policije. Gdje i kad je to bilo moguće iz magacina JNA vraćano je naoružanje i druga oprema Teritorijalnoj odbrani i MUP.

Početak mjeseca septembra 1991. formirano je vojno krilo Patriotske lige. Neposredno saraduju sa članovima rukovodstva MUP-a, sa članovima Ministarstva odbrane odanih Bosni i Hercegovini. Političko krilo Patriotske lige se zalagalo da se kroz postojeću strukturu milicije izvrši što veće omasovljavanje postojećih jedinica milicije sa rezervnim sastavom. To je bio i jedini mogući način da se što veći broj bosanskohercegovačkih patriota naoruža legalnim putem.

U organizacijsko-formacijskom ustrojstvu jedinica Patriotske lige izabran je model strukture jedinica i štabova Teritorijalne odbrane SR BiH. Ocijenjeno je da je ova struktura poznata ljudima koji vode Patriotsku ligu i da će sa istom najlakše rukovoditi i komandovati, odnosno ustrojiti istu.

Savjetovanje štaba Patriotske lige i komandanata regionalnih štabova Patriotske lige održano je u selu Mehurići kod Travnika.

Značaj savjetovanja ogledao se u slijedećem:

- Bio je to prvi neposredni susret štaba PL sa komandantima regionalnih štabova PL,
- Upoznavanju štaba PL sa situacijom na skoro cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine,
- Saopštavanje Direktive za odbranu suvereniteta BiH.

Stalno treba imati na umu da su se sve aktivnosti priprema za odbranu od agresije vršile u ilegali i posebno to da su na prostoru BiH stacionirane pojačane snage JNA, već prosrpski orijentisane.

Vojni vrh JNA podržan od krnjeg Predsjedništva SFRJ činio je sve da oslabi Teritorijalnu odbranu SR BiH. Tokom 1991. i u prvoj polovini 1992. godine komandni kadar Štaba TO, a potom i ostali sastav sve se više dijeli po nacionalnoj osnovi.

Zahvaljujući bosanskohercegovačkom rukovodstvu patriotski orijentisanom u svim strukturama organizovanja vlasti u BiH i najvećem dijelu patriotski opredijeljenom sastavu Štaba TO i pripadnika TO BiH Teritorijalna odbrana SR BiH je zadržala svoj kontinuitet i snagu i činila okosnicu u pružanju otpora agresoru.

Bez obzira na sve probleme i teškoće na koje je nailazilo bosanskohercegovačko rukovodstvo učinilo je onoliko koliko je moglo i umjelo da spriječi, odgodi, a potom i pruži otpor agresiji. Otporom agresiji 1992. godine, bošnjački narod je, po prvi put, unazad 300 godina kako se genocid na njemu

čini, bolje i organizovanije pružio otpor agresoru. Neočekivano za agresora i za svijet pružen je nemogući otpor branilaca. Otpor je zadivio i međunarodnu zajednicu i cio slobodoljubivi svijet.

Sa više strana, od raznih kritičara, smatra se da legalne vlasti nisu dovoljno učinile da se agresija dočeka spremnije, navodeći:

- Da nije dovoljno učinjeno na sprječavanju formiranja paradržavne tvorevine i institucije srpskih, a kasnije i hrvatskih nacionalističkih snaga,
- Da se nije otpočelo pravovremeno, niti je učinjeno dovoljno na pripremi sistema i snaga za odbranu Bosne i Hercegovine,
- Da legalni organi vlasti nisu trebali da predaju oružje i municiju TO i MUP-a u skladišta JNA,
- Da su izjave koje su davali pojedinci ili institucije državne vlasti – da neće biti rata u BiH – uticale na pasivizaciju odbrambenih priprema,
- Da je JNA tretirana kao neutralna snaga kada je bilo jasno na čijoj je strani, i
- Da su kasno donešene odluke o proglašenju neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja i opšte mobilizacije.

Primjedbe stoje, ali treba imati u vidu uslove i okolnosti u kojima su djelovali državni i drugi organi vlasti, institucije i pojedinci.

1. U radu državnog Predsjedništva, sve do 4. aprila 1992. godine su učestovali predstavnici SDS-a (Plavšić, Koljević). Na nižim nivoima vlasti i u drugim organima ostali su kadrovi SDS-a i HDZ-a nekoliko mjeseci poslije agresije.
2. Tajno naoružavanje i organizovanje patriota za odbranu od agresije provodilo se u uslovima djelovanja jakih obavještajno sigurnosnih snaga agresora i njegovih pomagača.
3. Nije se moglo spriječiti skladištenje oružja TO u magacine i skladišta JNA, pošto je Bosna i Hercegovina bila u sastavu SFRJ, a JNA je iza sebe imala silu.
4. Legalni organi vlasti nisu mogli spriječiti vaninstitucionalno djelovanje SDS-a i HDZ-a jer su isti imali podršku iz Srbije, odnosno Hrvatske, a organi vlasti u BiH nisu imali iza sebe silu za upotrebu, odnosno nisu mogli dobiti saglasnost za upotrebu iste.
5. Izjave – da rata neće biti, sigurno su uspavale dio građana i pojedine institucije. Međutim, cilj bh. rukovodstva je bio da se izbjegne rat, da se odgodi početak agresije kako bi se što bolje pripremili.

6. Sve do međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine JNA je bila legalna oružana sila na prostoru BiH.
7. Proglašenje neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja moglo se učiniti tek po sticanju nezavisnosti.

Na kraju treba reći da u pripremi Bosne i Hercegovine za odbranu nije učinjeno dovoljno, trebalo je i više, a da li je moglo, to je posebno pitanje za koje je potrebna svestrana analiza sa jedne veće vremenske distance.

2.3. RUKOVOĐENJE ORUŽANIM SNAGAMA (TERITORIJALNOM ODBRANOM, ARMIJOM REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE I MINISTARSTVOM UNUTRAŠNJIH POSLOVA) OD POČETKA ODBRAMBENOG RATA DO KRAJA RATA

Referendum o nezavisnosti BiH i njegovi rezultati bili su povod za agresiju na BiH. Otpočelo je već pripremljenom blokadom Sarajeva i upadom sastava iz Srbije preko Drine. Iz tog razloga Predsjedništvo BiH 4. aprila 1992. godine donosi zaključke u kojima precizira:

- Izvršenje mobilizacije dijela jedinica TO, općine i grada Sarajeva,
- Mobilizacija rezervnog sastava milicije,
- Mobilizacija Civilne zaštite,
- Organizacija stalnog dežurstva u preduzećima i drugim organizacijama i zajednicama u BiH i
- Odmah od JNA tražiti povrat naoružanja oduzetog od TO i milicije uskladištenog u magacine JNA.

Dva dana poslije međunarodnog priznanja BiH i otpočinjanja agresije Srbije i Crne Gore, odnosno JNA na Bosnu i Hercegovinu – 8. aprila 1992. godine, Predsjedništvo BiH je donijelo značajne odluke:

- Odluku o preimenovanju Socijalističke Republike BiH u Republiku BiH (*prilog br. 4*),
- Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti na teritoriji Republike BiH (*prilog br. 4*),
- Uredbu o ukidanju dosadašnjeg Republičkog štaba Teritorijalne odbrane i obrazovanju Štaba Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine (*prilog br. 4*).

Znači, dva dana po međunarodnom priznanju Republika Bosna i Hercegovina je ozakonila svoje oružane snage.

Devetog aprila 1992. godine Predsjedništvo Republike BiH donosi „Odluku o objedinjavanju svih oružanih sastava na teritoriji Republike BiH“, čime se stvaraju pretpostavke da se svi sastavi stave pod jedinstvenu komandu, komandu Štaba TO Republike BiH (*prilog br. 5*).

Predsjedništvo R BiH kontinuirano donosi odluke i uredbe kojim reguliše status Oružanih snaga R BiH i njihovo funkcionisanje. Najbitnije su:

- 14. maja 1992. godine „Odluku o odbrani“.
- 20. maja 1992. godine „Uredbu sa zakonskom snagom o Oružanim snagama Republike BiH“.
- 20. juna 1992. godine „Odluku o proglašenju ratnog stanja“ i „Naredbu o proglašenju opšte javne mobilizacije na teritoriji Republike BiH“.
- 23. juna 1992. godine „Naredbu o promjeni naziva „Teritorijalna odbrana Republike Bosne i Hercegovine“ u naziv „Armija Republike Bosne i Hercegovine“ (*prilog br. 6*).
- 18. avgusta 1992. godine „Odluku o ustrojavanju i boljem funkcionisanju Armije R BiH“ kojom je regulisano formiranje Korpusa (*prilog br. 7*).

Posebno priznanje bosanskohercegovačkom rukovodstvu, na čelu sa Alijom Izetbegovićem, treba odati na istrajnom, odlučnom i nepokolebljivom vođenju i održanju Republike BiH u toku agresije tokom 1993. i 1994. godine kada se vodi borba na tri fronta:

- Protiv srpskokrnogorskog agresora i njihovih pomagača u BiH,
- Protiv hrvatskog agresora i njegovih pomagača u BiH, i
- Protiv autonomaša Fikreta Abdića koji imaju podršku i iz Beograda i iz Zagreba.

Vrlo je bitno, iako u potpuno inferiornom položaju tokom mirovnih pregovora sa agresorima i njihovim pomagačima uz posredovanje predstavnika međunarodne zajednice, da je bosanskohercegovačko rukovodstvo na čelu sa Alijom Izetbegovićem, ostalo dosljedno ciljevima iz „Platforme za djelovanje Predsjedništva R BiH u ratnim uslovima (*prilog br. 8*).

3. NA BOSNU I HERCEGOVINU JE IZVRŠENA AGRESIJA

Odbrambeni rat vođen u Bosni i Hercegovini 1992. – 1995. godine protiv srpskog i hrvatskog agresora i njihovih pomagača u Bosni i Hercegovini je odbrana od agresije sa istoka i zapada. Apsurdne su tvrdnje i jednog i drugog agresora, kao i dijela međunarodne zajednice da je u BiH bio građanski rat. I jedan i drugi agresor imali su svoje ciljeve i planove za agresiju na BiH radi kojih su i izvršili agresiju. Svoje oružane snage su angažovali u Bosni i Hercegovini. Rukovodili su i komandovali cjelokupnim snagama koje su napadale BiH, odnosno branioce Bosne i Hercegovine, obezbjeđivali su svu političku i materijalnu pomoć tokom trajanja agresije.

Bosna i Hercegovina se branila od agresije. Njene odbrambene snage nisu išle na teritoriju ni Srbije, ni Crne Gore, ni Hrvatske, odnosno nisu išle na teritoriju agresorskih zemalja.

Vjekovni antagonizam srpskih i hrvatskih interesa na Bosnu i Hercegovinu evoluirao je u zajedničku, usaglašenu opciju okupacije i podjele Bosne i Hercegovine međusobno.

Svijet, posebno vodeće svjetske sile, iako su priznale nezavisnost BiH blagonaklono su pratile komadanje najmlađe međunarodno priznate zemlje, članice Organizacije Ujedinjenih nacija. Reaguju rezolucijama, koje agresori ne poštuju a da za to ne budu kažnjeni. Mi, branioци Bosne i Hercegovine smo tada shvatili da svijet čeka da pobijedi jači – srpski i hrvatski agresor.

Međutim, desilo se čudo bosanskog otpora. Uzalud su „srpsko-hrvatski“ navijači čekali mjesec, dva, godinu, tri godine. **Bosna i Hercegovina se branila i odbranila.**

Konačno je i međunarodna zajednica shvatila istinu da se BiH odbranila svojim legalnim oružanim snagama Armijom i MUP-om Republike Bosne i Hercegovine.

Oružane snage R BiH stasale su i jačale tokom vođenja rata protiv agresora, da bi izrasle u respektabilnu snagu koju su morali priznati i agresori i međunarodni faktori.

Otpor agresiji u početnoj fazi rata pružila je preimenovana Teritorijalna odbrana Republike BiH, snage Ministarstva unutrašnjih poslova i patriotske snage Bosne i Hercegovine. U jeku žestoke i bezobzirne agresije neprekidno

su jačale i ustrojavale se snage prvo TO Republike BiH, a kasnije Armija Republike BiH i MUP Republike BiH.

Nedovoljni potencijali odbrambenih snaga u poređenju sa agresorskim uslovlili su i uzrokovali da odbrambene snage R BiH prihvate dugotrajan i iscrpljujući rat. Uporedo sa borbom na ratištu vodila se i borba na političkom polju. Cilj je bio, prije svega, zaustavljanje rata, očuvanje države BiH, njenih građana, naroda i narodnosti.

Kada su Oružane snage Republike BiH brojno, organizacijski i materijalno-tehnički ojačale, kada su zaustavile agresora u osvajanju teritorije BiH, a posebno onda kada su tokom 1994. i 1995. godine preuzele inicijativu i krenule u oslobađanje teritorije pod okupacijom agresora, uspjelo se dovesti agresora da ozbiljno razgovara o prekidu rata. U konačnici, kao i svaki drugi rat, i rat u Bosni i Hercegovini je završen mirom, odnosno „Dejtonskim mirovnim sporazumom“.

Puno je činjenica na osnovu kojih se može potvrditi i zaključiti da je rat u Bosni i Hercegovini imao međunarodni karakter. Neke od njih su već ranije navedene.

Međunarodni sud u Hagu u tužbi BiH protiv Srbije za genocid izvršen u BiH zaključio je da je srbijansko političko-vojno rukovodstvo učestvovalo u planiranju i pripremanju rata u BiH i da je Srbija cijelo vrijeme rata pružala logističku i drugu podršku snagama Vojske RS i drugim snagama u ratu protiv branilaca Bosne i Hercegovine.

Međunarodni krivični sud u Hagu za bivšu Jugoslaviju u skoro svim presudama, od presude Tadiću, Blaškiću, preko Krstića, Perišića, Gotovine i drugih pominje međunarodni karakter rata, odnosno umiješanost u ratna dejstva snaga i sredstava van Bosne i Hercegovine na prostoru BiH.

Za rat u Bosni i Hercegovini pred međunarodnim i domaćim sudovima odgovaralo je cijelo političko-vojno rukovodstvo agresora na BiH. Za dio, iako su optužnice bile pripremljene, nisu podignute jer su u međuvremenu umrli. Neki od njih su u toku suđenja umrli tako da nisu dobili zaslužene kazne.

Pokušaj agresora da rat u Bosni i Hercegovini okarakterišu kao građanski rat i pored svih njihovih napora neće proći. Pogotovu neće proći izjednačavanje agresora i žrtve. Agresori su planirali, pripremili i izveli agresiju. Počinili su genocid, urbicid i kulturocid nad Bosnom i Hercegovinom i bosanskohercegovačkim građanima.

Odbrambene snage BiH su tokom rata počinile pojedinačne zločine. To se mora priznati. Ti zločini nisu bili planirani i nisu bili masovni.

Ne mogu se izjednačiti, kako to agresori žele, zločini na sve tri strane. Tačno je da ih je bilo na sve tri strane, ali obim i namjera nisu isti.

4. ULOGA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U AGRESIJI NA BOSNU I HERCEGOVINU

Međunarodna zajednica je, pored opšteg pozitivnog odnosa, učinila niz promašaja, namjerno ili nenamjerno, koji su imali uticaj na dužinu trajanja, na bezobzirnost agresije i na njen ishod. Iza rezolucija koje je sama donosila nije istrajala na provođenju, odnosno poštivanju istih, što su agresori zloupotrebjavali, pa čak i omalovažavali i ismijavali institucije međunarodne zajednice.

Rezolucija za misiju UNPROFOR-a "čuvanje mira" u Republici BiH, dok u R BiH bjesni rat i traje agresija, od samog početka je pogrešno definisana. Rezolucija o zaštićenim zonama je usvojena bez mehanizma za njeno provođenje.

Dobro je što se kroz Rezolucije uvažavao državni integritet i suverenitet Republike Bosne i Hercegovine, što je obezbijedeno korištenje sarajevskog aerodroma, što su zabranjeni letovi iznad Republike BiH i što je naloženo da se iz BiH povuku strane trupe (JNA i HV).

Od samog početka međunarodna zajednica traži mirovno rješenje za BiH ali bezuspješno. Preko Karingtonove, Badinterove komisije, Vens–Ovenovog, kasnije Oven–Stoltebergovog plana, pokušavalo se doći do rješenja ali bezuspješno. Prijedlozi komisija i planovi nisu prihvaćeni od srpske strane i propali su. Djelovanje međunarodne zajednice bilo je neprincipijelno, jalovo i nejedinstveno. U pregovorima je primjenjivan pritisak i ucjene prema žrtvi, a prihvaćani su prijedlozi i ucjene agresora.

Uključivanjem SAD direktno u pregovore početkom 1994. godine dolazi do prekida agresije Hrvatske, potpisivanjem Vašingtonskog sporazuma i uspostave Federacije BiH.

Kao početak priprema za cjelovito mirovno rješenje za Bosnu i Hercegovinu uzima se period od formiranja Kontakt grupe. Grupu su činili: SAD, Rusija, Velika Britanija, Francuska i Njemačka. Plan Kontakt grupe se zasnivao na rješenjima Owen – Stoltenbergovog plana, s tim da je podjela Bosne i Hercegovine predviđena na dva dijela u odnosu na 51:49% (Federacija BiH i Republika Srpska).

Poslije genocida u Srebrenici i Žepi, a posebno poslije masakra civila na pijaci Markale u Sarajevu 28. avgusta 1995. godine, strpljenju međunarodne zajednice došao je kraj. NATO je počeo vazdušne operacije nad snagama srpskog agresora. Operacija je bila efikasna i primorala je agresora na ozbiljne pregovore. Na pregovorima prihvata nametnute uslove. Ovoga puta međunarodna zajednica je bila dosljedna. Obustavila je vazdušne napade tek onda kada se uvjerila u ispunjenje zadatah uslova.

Vazdušni napadi NATO-a, ofanziva Armije R BiH i HVO na svim frontovima prisilili su agresora da prihvati prekid rata, a kasnije i mir.

Zahvaljujući međunarodnoj zajednici rat u Bosni i Hercegovini završen je bez pobjednika. Uspjeli su dadovedu agresora za pregovarački sto, ali nisu dozvolili da bude pobijeđen.

Usljedio je Dejtonski mirovni sporazum čijim rješenjem su bili svi i zadovoljni i nezadovoljni:

- Milošević i Karadžić su morali priznati postojanje države Bosne i Hercegovine sa omjerom teritorije 51:49%, ŠTO SU DO TADA ODBIJALI, ALI SU ZATO DOBILI REPUBLIKU SRPSKU.
- Federalna strana u BiH priznala je Republiku Srpsku i nepravednu podjelu u omjeru 51:49%, ALI SE IZBORILA ZA DRŽAVU BOSNU I HERCEGOVINU, MEĐUNARODNO PRIZNATU U VANJSKIM GRANICAMA.

Na kraju, treba istaći da je međunarodna zajednica, i pored svoje nepravovremenosti, nedosljednosti, neefikasnosti, pristrasnosti, neodlučnosti i svih drugih osobina koje su karakterisale njeno djelovanje u Bosni i Hercegovini, odigrala značajnu ulogu u rješavanju bosanskohercegovačkog pitanja. Treba priznati činjenicu da bi bez međunarodne zajednice put ka ostvarenju nezavisnosti i suverenosti Bosne i Hercegovine onakve kakvu danas imamo, bio daleko teži, pa čak i neostvariv.

*ČAST JE BILO BRANITI BOSNU I HERCEGOVINU.
BRANIĆEMO JE OPET AKO BUDE TREBALO.*

Prilog 1

Na temelju slobodne i nezavisne volje hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, kojegovi demokratski izabrani predstavnici, na sjednici održanoj 13. studenog 1991. godine donose

O D L U K U

o uspostavi Hrvatske zajednice Herceg-Bosna

Članak 1.

Uspostavlja se Hrvatska zajednica Herceg-Bosna kao politička, kulturna, gospodarstvena i područna cjelina.

Članak 2.

Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosna čine područja općina: Jajce, Kneževci, Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Fojnica, Skender Vakuf /Dobratinci/, Kakanj, Vareš, Kotor Varoš, Tomislavgrad, Livno, Kupres, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Konjic, Jablanica, Posušje, Mostar, Široki Brijeg, Grude, Ljubuški, Čitluk, Čapljina, Neum, Stolac, Trebinje /Ravno/.

Članak 3.

Sjedište Hrvatske zajednice Herceg-Bosna je u Mostaru.

Članak 4.

Zajednici mogu pristupiti i druge općine Bosne i Hercegovine, uz suglasnost općina utemeljitelja.

Članak 5.

Zajednica će štovati demokratski izabranu vlast Republike Bosne i Hercegovine dok opstoji državna nezavisnost Bosne i Hercegovine u odnosu na bivšu ili svaku buduću Jugoslaviju.

Članak 6.

Zajednica će štovati i sve važeće međunarodne akte koji su temelj suvremenih civilizacijskih odnosa u društvu.

Članak 7.

Vrhovništvo zajednice je Predsjedništvo koje čine predstavnici hrvatskog naroda u općinskoj vlasti, prvi po funkciji ili predsjednici općinskih odbora Hrvatske demokratske zajednice. Predsjedništvo bira predsjednika, dva dopredsjednika i tajnika.

Ustav
Članak 8.
Ustojstvo i funkcioniranje u odnosu s drugim zajednicama
regulirat će se statutom.

Članak 9.

Ova odluka stupa na snagu odmah.

Odluku o uspostavi Hrvatske zajednice Herceg-Bosna donijeli su izabrani predstavnici hrvatskog naroda na sjednici održanoj dana 18. studenoga 1991. godine. Ista odluka izmjenjena je i dopunjena na sjednici Predsjedništva Hrvatske zajednice Herceg-Bosna dana 03. srpnja 1992. godine pa se objavljuje njen prečišćeni tekst.

O D L U K A

O USPOSTAVI HRVATSKE ZAJEDNICE HERCEG-BOSNA

I RAZLOZI USPOSTAVE:

Suočeni s bezobzirnom agresijom Jugoslovenske armije i četnika na Republiku Bosnu i Hercegovinu i Republiku Hrvatsku, ogromnim brojem ljudskih žrtava, patnji i stradanja, te posezanjem za stoljetnim Hrvatskim teritorijima i dobrima, kao i rušenjem Republike Bosne i Hercegovine i njenih legalno izabranih tijela, hrvatski narod Bosne i Hercegovine u ovim teškim trenucima svoje povijesti, kada posljednja komunistička vojska Europe udružena s četnicima prijeti opstojnosti hrvatskog naroda i Republike Bosne i Hercegovine duboko je svjestan da je njegova budućnost povezana s budućnošću cjelokupnog hrvatskog naroda.

Hrvati u Bosni i Hercegovini kroz svoju stranku Hrvatsku demokratsku zajednicu, preko legalno izabranih tijela vlasti u ovoj Republici zalagali su se za suverenu Bosnu i Hercegovinu, ali su uvijek naglašavali da će to činiti štiteći vlastite povijesne prostore i interese cjelokupnog hrvatskog naroda.

Polazeći od Ustava Republike Bosne i Hercegovine kojim je Bosna i Hercegovina ustanovljena kao zajednica tri konstitutivna naroda Hrvata, Muslimana i Srba, te od opće prihvaćenih načela u suvremenom svijetu o neotudjivosti i nedjeljivosti, neprenosivosti i nepotrošivosti prava na samoodredjenje i suverenost naroda, uključujući i pravo na udruživanje, kao i činjenice o neprihvatljivosti unitarnog modela državnog urdjenja u višenacionalnim zajednicama, hrvatski narod u Bosni i Hercegovini suočen s opasnošću koja prijeti, te svjestan svoje povijesne odgovornosti u obrani hrvatskih etničkih i povijesnih prostora i interesa, preko legalno izabranih predstavnika vlasti u Republici Bosni i Hercegovini utemeljuje HRVATSKU ZAJEDNICU HERCEG-BOSNA.

II TEMELJNE ODREDBE

Članak 1.

Uspostavlja se Hrvatska zajednica Herceg-Bosna kao politička, kulturna, gospodarstvena i područna cjelina.

Članak 2.

Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosna čine područja općina:
Jajce, Kreševo, Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Fojnica, Skender Vakuf (Dobretići), Kakanj, Vareš, Kotor Varoš, Tomislavgrad, Livno, Kupres, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Konjic, Jablanica, Posušje, Mostar, Široki Brijeg, Grude, Ljubuški, Čitluk, Čapljina, Neum, Stolac, Trebinje (Ravno).

Članak 3.

Sjedište Hrvatske zajednice Herceg-Bosna je u Mostaru.

Članak 4.

Zajednici mogu pristupiti i druge općine Bosne i Hercegovine uz suglasnost općina utemeljitelja.

Članak 5.

Zajednica će štovati demokratski izabranu vlast Republike Bosne i Hercegovine dok opstoji državna neovisnost Bosne i Hercegovine u odnosu na bivšu ili svaku buduću Jugoslaviju.

Članak 6.

Zajednica će štovati i sve važeće međunarodne akte koji su temelj suvremenih, civilizacijskih odnosa u društvu.

Članak 7.

Vrhovnu vlast Hrvatske zajednice Herceg-Bosna čine:

1. Predsjednik Hrvatske zajednice Herceg-Bosna;
2. Predsjedništvo Hrvatske zajednice Herceg-Bosna koje čine predstavnici hrvatskog naroda u općinskoj vlasti, prvi po funkciji ili predsjednici općinskog Hrvatskog vijeća obrane.

Predsjedništvo je zakonodavno tijelo Hrvatske zajednice Herceg-Bosna.

Predsjedništvo ima Predsjednika, dva dopredsjednika i tajnika.

Članak 8.

Predsjedništvo Zajednice imenuje tijela izvršne i upravne vlasti Hrvatske zajednice Herceg-Bosna.

III ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 9.

Unutarnje ustrojstvo Hrvatske zajednice Herceg-Bosna i odnosi s drugim zajednicama regulirat će se posebnim propisima.

Članak 10.

Odluka stupa na snagu danom donošenja.

Mostar, 18. studenoga 1991.

PREDSJEDNIK HZ H-B

mr. MATE BOBAN

Odluka o proglašenju Hrvatske države u BiH

**ODLUKA O PROGLAŠENJU "HRVATSKE DRŽAVE"
U BOSNI I HERCEGOVINI
(18. NOVEMBAR 1991.)**

Na temelju slobodno izražene volje hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, njegovi demokratski izabrani predstavnici, na sjednici održanoj 18. studenog 1991. godine u Grudama, donose

ODLUKU
o uspostavi Hrvatske zajednice Herceg-Bosna

Članak 1.

Uspostavlja se Hrvatska zajednica Herceg-Bosna kao politička, kulturna, gospodarstvena i područna cjelina.

Članak 2.

Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosnu čine područja općina: Jajce, Kreševo, Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Fojnica, Skender Vakuf (Dobratići), Kakanj, Vareš, Kotor Varoš, Tomislavgrad, Livno, Kupres, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Konjic, Jablanica, Posušje, Mostar, Široki Brijeg, Grude, Ljubuški, Čitluk, Čapljina, Neum, Stolac, Trebinje (Ravno).

Članak 3.

Sjedište Hrvatske zajednice Herceg - Bosna je u Mostaru.

Članak 4.

Zajednici mogu pristupiti i druge općine Bosne i Hercegovine uz saglasnost općina utemeljitelja.

SLUŽBENI LIST

REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Godina I - Broj 1

Četvrtak, 9. aprila 1992.
SARAJEVO

Akcionija preplate
za 1992. godinu 3.900
Cijena ovom broju 13 dinara
Žiro-račun 10100-603-1396

1

Na osnovu tačke III Odluke o proglašenju neposredne ratne opasnosti (broj 01-011-301/92 od 8. aprila 1992. godine), Predsjedništvo Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 8. aprila 1992. godine, donijelo je

UREDBU

O IZMJENI NAZIVA SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 1.

Mijenja se naziv Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i glasi "REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA".

Član 2.

Ova uredba stupa na snagu odmah i objaviće se u "Službenom listu RBiH".

Broj 01-011-302/92

Predsjednik

8. aprila 1992. godine

Predsjedništva RBiH.

Sarajevo

Alija Izetbegović, s.r.

2

Na osnovu tačke III Odluke o proglašenju neposredne ratne opasnosti, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 8. aprila 1992. godine, donijelo je

UREDBU

O UKIDANJU DOSADAŠNJEG REPUBLIČKOG ŠTABA TERITORIJALNE ODBRANE I OBRAZOVANJU ŠTABA TERITORIJALNE ODBRANE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 1.

Ukida se dosadašnji Republički štab Teritorijalne odbrane BiH i obrazuje štab teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine.

Član 2.

Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine donosiće odluke o upotrebi jedinica teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo za narodnu odbranu Republike Bosne i Hercegovine preko Štaba teritorijalne odbrane Bosne i Hercegovine rukovodi i komanduje sastavima teritorijalne odbrane.

Član 3.

Zvanični privremeni znak svih pripadnika TO BiH biće stari bosanski grb štitastog oblika plave boje presječen bijelom dijagonalom sa po tri zlatnožuta ljiljana u svakom polju.

Član 4.

Razrješava se dužnosti dosadašnji komandant Republičkog štaba TO BiH general-potpukovnik Drago Vukosavljević i načelnik Republičkog štaba TO BiH general-potpukovnik Fikret Jakić.

Za komandanta Štaba TO Republike BiH imenuje se pukovnik Hasan Efendić, a za načelnika Štaba Republike TO BiH pukovnik Stjepan Šiber.

Član 5.

Ova uredba stupa na snagu odmah i objaviće se "Službenom listu RBiH".

Broj 01-011-303/92

Predsjednik

8. aprila 1992. godine

Predsjedništva RBiH,

Sarajevo

Alija Izetbegović, s.r.

3

U skladu sa odredbama amandmana LI i LXXII na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, a na prijedlog Skupštine SR Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine na sjednici od 8. aprila 1992. godine, donijelo je

ODLUKU

O PROGLAŠENJU NEPOSREDNE RATNE OPASNOSTI

I

Proglašava se da je na teritoriji Bosne i Hercegovine nastupila neposredna ratna opasnost.

II

Za vrijeme neposredne ratne opasnosti sastav Predsjedništva RBiH proširuje se sa predsjednikom Skupštine RBiH, predsjednikom Vlade RBiH i komandantom Teritorijalne odbrane Republike.

III

Predsjedništvo RBiH će za vrijeme neposredne ratne opasnosti donositi uredbе sa zakonskom snagom i odluke o izboru ili imenovanju i razrješenju, koje će podnijeti na potvrdu Skupštini RBiH čim ona bude u mogućnosti da se sazove.

Prilog 4

Strana 2 - Broj 1

SLUŽBENI LIST RBiH

Četvrtak, 9. aprila 1992.

IV

Ova odluka stupa na snagu odmah i objaviće se u narednom broju "Službenog lista RBiH".

Broj 01-011-301/92

8. aprila 1992. godine
Sarajevo

Predsjednik

Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s.r.

#####

4 Na osnovu člana 44. Zakona o Vladi Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine ("Službeni list SRBiH", broj 33/90) u vezi sa članom 2. stav 1. tačka 3. Zakona o mjerama koje se mogu preduzeti radi sprečavanja poremećaja u ostvarivanju utvrdene razvojne i ekonomske politike ("Službeni list SRBiH", broj 8/91), Vlada Republike Bosne i Hercegovine, donosi

UREDBU

O IZMJENAMA I DOPUNAMA UREDBE O NAČINU FORMIRANJA CIJENA ODREĐENIH PROIZVODA I USLUGA

Član 1.

U Uredbi o načinu formiranja cijena određenih proizvoda i usluga ("Službeni list SRBiH", br. 4/92, 5/92 i 7/92) u članu 3. stavu 1. podtačke a), b), c), d) i e) mijenjaju se i glase:

	din/kg	tip "500"
a) Pšenično brašno tip "850"	-	-
- za pakovanje od 1 kg	-	64,00
- za pakovanje od 2 kg	-	62,00
- za pakovanje od 25 kg i više	45,00	52,00
b) Osnovne vrste hljeba od pšeničnog brašna tip "850"	-	tip "500"
- u spoenima od 1 kg	70,00	80,00
- u spoenima od 0,800 gr	62,00	70,00
- u spoenima od 0,750 gr	58,00	66,00
- u spoenima od 0,700 gr	55,00	62,00
- u spoenima od 0,500 gr	42,00	48,00
c) Specijalni hljeb od pšeničnog brašna tip "500"	-	-
- domaći hljeb od 1 kg	-	90,00
- domaći hljeb od 0,800 gr	-	80,00
- domaći hljeb od 0,750 gr	-	75,00
- domaći hljeb od 0,700 gr	-	70,00
- domaći hljeb od 0,500 gr	-	54,00
d) za svježe mlijeko: sa 2,8% mliječne masti	-	sa 3,2% mliječne masti
- pasterizovano mlijeko u PVC ambalaži	78,00 din/l	80,00 din/l
e) Svježe sterilizovano mlijeko: sa 2,8% mliječne masti	-	sa 3,2% mliječne masti
- u tvrdj ambalaži I i	120,00 din/l	125,00 din/l
- u tvrdj ambalaži od 0,500 l	62,00 din/1/21	65,00 din/1/21"

U istoj tački u stavu 2. prva, druga, treća i četvrta alineja mijenja se i glase:

- za pšenično brašno tip "850" i "500" do 20%
- za osnovne i specijalne vrste

masti do 15%
- za svježe sterilizovano mlijeko sa 2,8% i 3,2% mliječne masti do 25%

U istoj tački u stavu 3. podtačke a) i b) mijenja se i glase:

	tip "850"	tip "500"
"a) za pšenično brašno	-	-
- za pakovanje od 1 kg	-	50,00
- za pakovanje od 2 kg	-	48,00
- za pakovanje od 25 kg i više	32,00	40,00

b) za svježe mlijeko: sa 2,8% mliječne masti

sa 3,2% mliječne masti
- pasterizovano mlijeko u PVC ambalaži 68,00 din/l 70,00 din/l
- sterilizovano mlijeko u tvrdj ambalaži do 1 litar 96,00 din/l 100,00 din/l
u tvrdj ambalaži do 0,500 l 49,00 din/1/2 52,00 din/1/2 l"

Član 2.

Ova uredba stupa na snagu danom objavljivanja u "Službenom listu RBiH".

V. broj 31

Predsjednik

7. aprila 1992. godine

Vlade RBiH.

Sarajevo

Jure Pelivan, s.r.

5

Na osnovu člana 18. Zakona o opštenarodnoj odbrani ("Službeni list SRBiH", br. 3/84, 17/87, 35/90), a u vezi sa članom 45. stav 2. Zakona o Vladi BiH ("Službeni list SRBiH", broj 33/90), Vlada Republike Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU

O ZAVODENJU RADNE OBAVEZE

I

Ovom odlukom zavodi se radna obaveza za sve:

- državne organe, republičke i opštinske organe uprave, organe uprave Grada Sarajeva, upravne organizacije, stručne i druge službe, pravosudne organe, sudove za prekršaje, Služba društvenog knjigovodstva i radne zajednice štabova za teritorijalnu odbranu,
- organizacije društvenih djelatnosti,
- javna preduzeća, druga pravna lica i samostalne privrednice,
- banke, druge finansijske organizacije i organizacije za osiguranje.

II

Radna obaveza izvršavaće se u skladu sa zakonom, drugim propisima i planovima za slučaj neposredne ratne opasnosti.

III

Funkcioneri koji rukovode državnim ili drugim organom poslovodni organ u organizaciji odnosno preduzeću ili drugo ovlašteno lice, obzobjediće izvršavanje radne obaveze utvrdene ovom odlukom.

IV

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

V

Ovu odluku objaviti u "Službenom listu RBiH".

7. aprila 1992.

Datum donosenja

Prilog 5

Dan kasnije Predsjedništvo RBiH, u sali koja se tresla od bliskih detonacija (detalj koji mi je ostao u sjećanju - domaćin zgrade lijepi selotejp po prozorskim staklima, kao ilustraciju naše pripremljenosti za rat) donijelo je:

O D L U K U **O OBJEDINJAVNJU SVIH NAORUŽANIH SNAGA NA** **TERITORIJI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE**

1. Svi naoružani sastavi i pojedinci, osim snaga JNA i snaga MUP-a, koji djeluju na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, pod raznim oznakama i simbolima, dužni su da se prijave opštinskim, okružnim i Gradskom štabu teritorijalne odbrane, radi stavljanja pod jedinstvenu komandu i dobivanja jedinstvenih obilježja.
2. Svi štabovi teritorijalne odbrane se obavezuju da izvrše prihvrat svih prijavljenih grupa i pojedinaca, evidentiraju ih i stavljaju u funkciju odbrane opštine, okruga, grada i Republike.
3. Sve naoružane grupe i pojedinci, koji se ne prijave i ne stave pod komandu opštinskim štabovima teritorijalne odbrane, odnosno okružnim štabovima teritorijalne odbrane i Gradskom štabu TO Sarajevo, smatraće se paravojnim formacijama, a prema istima će biti preduzete odgovarajuće zakonske sankcije.
4. Rok odziva, prijavljivanja i evidentiranja je najkasnije 15. april 1992. godine.
5. Za sprovođenje ove odluke odgovorni su ministar za narodnu odbranu, ministar za unutrašnje poslove i komandant teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine.
6. Odluku objaviti putem sredstava javnog informisanja.

PREDSJEDNIŠTVO REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE

Broj: 01-011-306/92
Sarjevo, 09.04.1992. godine

PREDSJEDNIK
PREDSJEDNIŠTVA REPUBLIKE BiH
Alija Izetbegović

Prilog 6

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO ODBRANE
ARMIJABIH
Pov. R. D. 02/1511-11
Datum, 25. 06. 1992. god.
SARAJEVO

Na osnovu Amandmana LI tačka 5. stav 3. na Ustav Republike Bosne i Hercegovine. na prijedlog komandanta Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine, a shodno članu 41. Uredbe sa zakonskom snagom o oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine i člana 27. Uredbe sa zakonskom snagom o odbrani, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine. na sjednici održanoj 23. juna 1992.. godine donijelo je

N A R E D B U

1. MIJENJA SE NAZIV "TERITORIJALNA ODBRANA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE" U NAZIV "ARMIJA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE" I ORGANIZUJU SE ORUŽANE SNAGE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE.

2. NAREĐUJE SE PRELAZAK ŠTABA TERITORIJALNE ODBRANE U "GLAVNI ŠTAB ORUŽANIH SNAGA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE".

3. NAREĐUJE SE PRELAZAK GLAVNOG ŠTABA ORUŽANIH SNAGA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE NA RAD PO RATNOJ FORMACIJI U RATU.

4. Za izvršenje ove naredbe odgovoran je načelnik Glavnog Štaba oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine.

5. Naredba stupa na snagu danom donošaja a objaviće se "Službenom listu RBiH".

PR.broj 01-011-
23. juna 1992. godine
Sarajevo

PREDSJEDNIK
PREDSJEDNIŠTVA RIH
Alija Izetbegović

Prilog 7

Na osnovu člana 9. stav 1. tačka 2. Uredbe sa zakonskom snagom o oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine ("Službeni list R BiH", br. 4/92), Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, d o n o s i

O D L U K U

o formiranju korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine,
zonama njihove odgovornosti i prepotčinjavanju

I

Na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine formiraju se slijedeći korpusi:

- 1. Korpus (Sarajevski),
- 2. Korpus (Tuzlanski),
- 3. Korpus (Banjalučki),
- 4. Korpus (Mostarski) i
- 5. Korpus (Bihaćki).

II

Zone odgovornosti korpusa iz tačke I ove Odluke obuhvataju teritorije slijedećih opština:

- 1. Korpus sa sjedištem u Sarajevu: Breza, Centar Sarajevo, Čajniče, Foča, Fojnica, Goražde, Hadžići, Han Pijesak, Ilidža, Ilijaš, Kalinovik, Kiseljak, Kreševo, Novi grad Sarajevo, Novo Sarajevo, Olovo, Pale, Rogatica, Ruđo, Sokolac, Stari grad Sarajevo, Trnovo, Visoko, Vareš, Višegrad i Vogošća;
- 2. Korpus sa sjedištem u Tuzli: Banovići, Bijeljina, Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Derвента, Doboј, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lopare, Lukavac, Maglaj, Modrića, Odžak, Orašje, Srebrenica, Srebrenik, Teslić, Tešanj, Tuzla, Šekovići, Ugljevik, Vlasenica, Zvornik i Živinice;
- 3. Korpus sa privremenim sjedištem u Zenici: Banja Luka, Bosanska Dubica, Bos. Gradišta, Bugojno, Busovača, Čelinac, Donji Vakuf, Gornji Vakuf, Jajce, Kakanj,

Prilog 7

- 2 -

- Kotor Varoš, Kupres, Laktaši, Mrkonjić Grad, Novi Travnik, Prnjavor, Skender Vakuf, Srbac, Šipovo, Travnik, Vitez, Zavidovići, Zenica i Žepče;
- 4. Korpus sa sjedištem u Mostaru: Bileća, Čapljina, Čitluk, Gacko, Grude, Jablanica, Konjic, Široki Brijeg, Livno, Ljubinje, Ljubuški, Mostar, Neum, Nevesinje, Posušje, Prozor, Stolac, Tomislav Grad i Trebinje;
 - 5. Korpus sa sjedištem u Bihaću: Bihać, Bosansko Grahovo, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Cazin, Drvar, Glamoč, Ključ, Prijedor, Sanski Most i Velika Kladuša;

III

Komandama korpusa iz tačke I ove Odluke prepotčinjavaju se Okružni štabovi odbrane po slijedećem:

- 1. Korpusu: Okružni štab odbrane Sarajevo;
- 2. Korpusu: Okružni štabovi odbrane Doboј i Tuzla;
- 3. Korpusu: Okružni štabovi odbrane Banja Luka i Zenica;
- 4. Korpusu: Okružni štab odbrane Mostar i
- 5. Korpusu: Okružni štab odbrane Bihać.

IV

Ovom Odlukom stavljaју se van snage Odluke o formiranju Operativnih grupa kao privremenih sastava.

V

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja.

Br. 02-111-738/92
Sarajevo, 3.09.1992.godine

PREDSJEDNIK
MINISTARSTVA R BiH

Zečbegović

Zečbegović

53. Predsjedništvo RBiH: Djelovanje Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine u ratnim uvjetima (Sarajevo, 26. 6. 1992.)*

Platforma

za djelovanje Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine u ratnim uslovima

Rat koji je izvršenom agresijom nametnut Bosni i Hercegovini, uzrokovao je nevidjeno stradanje stanovništva i uništavanje materijalnih dobara. Za traženje rješenja ratne drame Predsjedništvo je usvojilo Platformu kao najširi politički okvir za okupljanje svih patriotskih snaga.

1. Kakva Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina je suverena i nezavisna država građana konstitutivnih i ravnopravnih naroda, Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika ostalih naroda koji u njoj žive. Republika se konstituiše na principima parlamentarne građanske demokratije, što podrazumjeva prije svega tržišnu ekonomiju, stranački pluralizam i ljudska prava i slobode.

Unutrašnje ustrojstvo BiH, kao multinacionalne i multireligiozne zajednice, zasniva se na regionalnoj i lokalnoj samoupravi koja uvažava ekonomske, kulturne, istorijske i etničke kriterije. Lokalna i regionalna samouprava ne može biti u suprotnosti sa principima teritorijalnog integriteta i jedinstvenog funkcionisanja vlasti na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

2. Odnosi i institucije koje garantuju nacionalnu ravnopravnost

Tri konstitutivna naroda, Muslimani, Srbi i Hrvati u BiH imaju svoje nacionalne interese, ali i interese koji proističu iz tradicije viševjekovnog zajedničkog življenja. Politički život u BiH zasniva se na ravnopravnosti Muslimana, Srba i Hrvata i pripadnika drugih naroda i narodnosti u upravljanju državnim poslovima.

Suverenitet države ostvaruje se na cijeloj teritoriji koju određuju jedinstvene granice priznate od međunarodne zajednice.

Državna, zakonodavna i sudska vlast se ostvaruje na nivou Republike.

Zakonodavno tijelo je Skupština Republike Bosne i Hercegovine koja ima dva vijeća : Vijeće građana i Vijeće naroda.

Vijeće naroda čine predstavnici tri konstitutivna naroda BiH. Zastupljenost naroda u Vijeću je paritetna, a odluke se donose koncenzusom. U nadležnosti Vijeća nalaze se pitanja koja se neposredno tiču ravnopravnosti konstitutivnih naroda. Predsjedništvo RBiH ima paritetan sastav i također odlučuje koncenzusom. Osiguraće se da u Predsjedništvu budu zastupljeni i građani koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda BiH.

* IZVOR: Stjepan Šiber: *Prevare, zablude, istina. Ratni dnevnik 1992.* Sarajevo: Rabic, 2000., str. 280-283.

Prilog 8

Ustavom će se utvrditi koji republički organi i institucije se formiraju na principu paritetne zastupljenosti tri konstitutivna naroda

Princip koncenzusa ne može se koristiti za blokadu rada u Vijeću naroda i Predsjedništvu, što će se bliže utvrditi poslovnica rada ovih organa.

3. Za kakve međudržavne odnose je zainteresovana BiH

BiH je po nacionalnom sastavu, geografskom položaju, istorijskim vezama, prirodnim potencijalima i strukturi privrede zainteresovana za povezivanje sa svim susjednim državama kao i drugim državama na bazi uzajamnog poštovanja i ravnopravnosti.

Država Bosna i Hercegovina ina poseban interes da postane ravnopravna članica Evropske zajednice.

U uspostavljanju međudržavnih odnosa polazi se od interesa svih građana i konstitutivnih naroda BiH. O karakteru međudržavnih odnosa odlučuje Skupština i građani BiH. Dok traje rat Bosna i Hercegovina ne može ulaziti u međudržavne saveze koji mjenjaju njen ustavni karakter za što je uslov odgovarajuća demokratska procedura, koja podrazumjeva odlučivanje u parlamentu, odnosno Vijeću naroda, ili, zavisno od važnosti odluke, neposredno putem referendumu.

4. Odnos prema prekidu rata i uspostavljanju mira u BiH

Svaki rat se u istoriji završi mirom. Što prije mir zamijeni rat, manje će biti razaranja i ljudskih žrtava. Stoga je Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine za pregovore koji vode miru.

Pregovori o miru mogući su uz poštivanje sljedećih uvjeta, odnosno principa:

- a) Prekid ratnih dejstava
- b) Uspostavljanje političkog stanja prije početka agresije
- c) Priznavanje legalne vlasti države BiH i njenih institucija na cijeloj teritoriji, i
- d) Naknadu ratne štete i kažnjavanje krivaca za ratne zločince u saglasnosti sa međunarodnim propisima.

U traganju za mirom BiH će tražiti i prihvatiti inicijativu i pomoć međunarodne zajednice i njenih institucija.

BiH neće prihvatiti pregovore koji za osnovu imaju stvaranje etnički čistih teritorija ili regionalnu podjelu BiH na isključivo etničkoj osnovi.

BiH takodjer neće nikada prihvatiti bilo kakve teritorijalne i demografske promjene i prednosti izdejtstvovane ratom i nasiljem.

5. Politička osnova opštenarodnog odbrambenog-rata

Pravo na život, mir i slobodu čini temelj ljudskih prava u civilizovanom svijetu. Otpor agresoru organizovaće se i voditi kao opštenarodna odbrambena borba svih građana i svih naroda za oslobodjenje BiH.

Prilog 8

U zajedničkom višenacionalnom frontu učestvuju patriotske snage koje su za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, za zajednički život i nacionalnu ravnopravnost Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika ostalih naroda i narodnosti (manjina).

Oružane snage BiH će u svoje redove uključiti pripadnike svih naroda koji žive u BiH. Višenacionalni sastav jedinica I Štabova može sa više uspjeha voditi borbu za oslobodjenje BiH od agresora. Stoga će se omogućiti lokalnim i opštinskim oružanim formacijama da pristupe zajedničkoj borbi pod uslovom da priznaju suverenitet i integritet BiH i njenu legalnu vlast.

6. Apel svim patriotskim snagama

Ova platforma je poziv svim građanima i svim narodima u Bosni i Hercegovini da se aktivno uključe u patriotski front borbe za suzbijanje agresije i uspostavljanje mira i slobode, reda i zakonitosti na cijeloj državnoj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine. Pozivamo i sve one koji se nalaze na drugoj strani, a nisu ruke okaljali krvlju nevinih ljudi, da se priključe legalnim oružanim snagama Bosne i Hercegovine u borbi za slobodu, a protiv agresije.

Predsjedništvo će donijeti zakon o amnestiji i sprečavati moguće pojave revanšizma.

Doneseno u Sarajevu, 26. Juna 1992. godine

Predsjedništvo
Republike Bosne i Hercegovine

RIJEČ ORGANIZATORA OKRUGLOG STOLA „BILANS RATA U BOSNI I HERCEGOVINI 1992.-1995.“

Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu do sada je organiziralo nekoliko okruglih stolova, javnih tribina i debata o ratu i agresiji na Bosnu i Hercegovinu u cjelini i pojedinim njihovim segmentima. Njihovi rezultati su učinjeni javno dostupnim u zbornicima radova, knjigama i drugim publiciranim formama.

Organiziranjem okruglog stola pod nazivom „BILANS RATA U BOSNI I HERCEGOVINI 1992.-1995.“ Udruženje je željelo potaknuti javni razgovor o posljedicama rata u Bosni i Hercegovini, zapravo, o bilansu rata 1992.-1995. U tu je svrhu pripremio teze za raspravu i učesnike okruglog stola obavijestilo da su te teze podložne osporavanju, kritici, odbacivanju, korigiranju, a da za Udruženje predstavljaju jezgro od koga se nastavlja bavljenje ovom problematikom u njegovom budućem radu.

Teze za razgovor na okruglom stolu/panelu pod nazivom „BILANS RATA U BOSNI I HERCEGOVINI 1992.-1995.“, Bošnjački institut, Sarajevo, 23. juna 2011.

- Za objašnjenje prirode rata u Bosni i Hercegovini (1992.-1995.) koriste se kombinacije njegovih različitih dimenzija – nacionalne, vjerske, političke, istorijske, teritorijalne, sociološke, socijalnopsihološke. Dodatni problem u utvrđivanju stvarnog njegovog karaktera predstavljaju tvrdnje svih njegovih aktera da im je rat bio nametnut, te da su u

njega uvučeni mimo svoje volje, te da samo brane svoja nacionalna i državna prava koja su im drugi ugrozili.

- U ratu u Bosni i Hercegovini nisu bili unaprijed jasno formulirani ratni ciljevi; posebno je teško utvrditi koji su bili maksimalni, a koji minimalni. Uz to, objelodanjeni podaci pokazuju da ratni protagonisti u početku nisu imali realnu predstavu ni o borbenim snagama ni o potencijalima budućih ratnih protivnika.
- Rat u Bosni i Hercegovini je jednim dijelom bio i međuetnički rat, jer su ga i njegovi voditelji svrstali u kategoriju borbe za nacionalni opstanak. Pod nacionalnim simbolima su vršeni pojedinačni i masovni ratni zločini, sve do genocida. A radi konačnog nacionalnog i državnog razgraničenja, etnički su čišćene teritorije i vršena nacionalna homogenizacija. Izbrisane su granice između nacionalnog, nacionalističkog i šovinističkog. Utoliko je rat neosporno bio i nacionalno determiniran.
- Jedna od posljedica: rat je pokazao da, i pored decenija i stoljeća zajedničkog života, narodi u BiH nisu uspjeli da pronađu održiv model međunacionalne tolerancije i saradnje. Trajni izostanak katarze pogodovao je ponovnoj predratnoj, ratnoj i poratnoj zloupotrebi pojedinačnih i kolektivnih trauma u nacionalnom sjećanju.
- Postoje i elementi osporavanja primarnog značaja nacionalnog u ovome ratu, jer nacionalna homogenizacija ni u jednoj naciji nije bila potpuna. Otpori ratu unutar svake od nacija nikad nisu prestajali, premda su njihove forme bile različite.
- Brojni razlozi sukoba u BiH su se saželi u nacionalni, a onda su povratno iz njega vršili razorno dejstvo.
- Tome razlogu pridodata je historijska veza između nacionalnog i vjerskog. Zbog političkog pluraliziranja na nacionalnim osnovama, vjerske zajednice su postale dnevopolitički akteri. Prebrojavanjem i osvećivanjem jama i žrtava iz Drugog svjetskog rata, one su se uključile u proizvodnju novih, osvetničkih razloga za nastavak starih ratova.
- Otuda je rat konstituiran i kao vjerski sukob, u njemu su masovno stradale bogomolje i vjernici, a etnička čišćenja su bila praćena vjerskim progonima. Uprkos tome, sve ovo nije dovoljan razlog da se on

proglasi za vjerski, jer su vjerskim simbolima prikrivani sasvim konkretni materijalni razlozi i interesi.

- Rat je upostavljen i kao rat za teritorije i promjenu/reviziju granica. U historijskom momentu u kome su nacionalne elite legitimirale nasilno prekranje granica, oprečne teritorijalne aspiracije su postale dovoljan razlog za rat. Tada se teritorijalni razlog stopio sa nacionalno-vjerskim, da bi potom udruženim dejstvom odredili buduće sadržaje i forme rata.
- Uloga ARBiH u vođenju rata; problem strategije vođenja rata; problemi u njenom organiziranju; da li je mogla učiniti više?

U ovom zborniku radova objavljuju se autorizirana izlaganja učesnika okruglog stola.